

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Vztah penologie a penitenciariistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl Ph.D.

Vypracoval:
Bc. Pavel KUCHARŮ

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vztah penologie a penitenciaristiky“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 2. března 2012

Bc. Pavel Kuchař

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Bc. Pavel Kuchař

OBSAH

Úvod.....	6
1. Penologie jako vědní disciplína.....	10
1.1 Základní charakteristika penologie.....	10
1.2 Psychologický aspekt trestu.....	11
1.3 Sociologický aspekt trestu.....	13
1.4 Osobnost a socializace jedince.....	14
1.5 Prizonizace.....	17
1.6 Trest a jeho formy.....	19
Obecně prospěšné práce.....	20
Trest domácího vězení.....	21
1.7 Dílčí závěr.....	22
2. Historie trestu a trestání.....	24
2.1 Historie věznění ve světě.....	25
2.2 Historie věznění u nás.....	27
2.3 Dílčí závěr.....	31
3. Problémy současného vězeňství v ČR.....	33
3.1 Omamné a psychotropní látky.....	35
3.2 Problematika mobilních telefonů.....	37
3.3 Přeplněnost věznic.....	38
3.4 Korupce a nedovolené styky.....	42
3.5 Nebezpečná fluktuace zaměstnanců vězeňských zařízení.....	44
3.6 Dílčí závěr.....	45
4. Penitenciariстика a penitenciární péče.....	47
4.1 Programy zacházení.....	47
4.2 Penitenciární poradenství a jeho hlavní oblasti.....	52
4.3 Specifické programy zacházení.....	55
Program GREPP.....	55
Program 3Z – Zastav se, zamysli se a změň se.....	57
TP 21 Junior.....	58

Reintegrační program Plus.....	59
Výtvarné a řemeslné techniky pro drobnou tvorbu.....	59
Programy v SOVT.....	60
4.4 Dílčí závěr.....	61
5. Empirický výzkum.....	63
5.1 Výzkumný vzorek.....	63
5.2 Výzkumná metoda.....	64
5.3 Výzkum - laická veřejnost.....	64
5.4 Výzkum – odborná veřejnost.....	77
5.5 Dílčí závěr.....	89
Závěr.....	91
Resumé.....	94
Anotace.....	95
Klíčová slova.....	96
Použitá literatura.....	97

ÚVOD

Moje diplomová práce je obsahově zaměřena, jak již ze samotného názvu vyplývá, na problematiku vztahu mezi penologií a penitenciaristikou. Zatímco první pojmosloví se vztahuje k trestu a jeho účinkům obecně, druhý pojem je spojován s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve své práci bych se chtěl věnovat tedy nejen pohledu na trest jako na výchovnou metodu, při níž je společně s odměnou posilováno či oslabováno chování jedince, ale i na výkon trestu a na všechny aspekty, které s pobytem za mřížemi souvisí. Již od nepaměti slouží trest jako prostředek k usměrnění společnosti, k její nápravě, ale i jako možnost zamezení činnostem, které jsou v rozporu nejen s morálkou, ale i s normami společenskými, z nichž následně vznikl právní řád. Ten tedy jednoznačně slouží k eliminaci negativních projevů jedince, především takových, které jsou trestně postihnutelné. Je totiž nutné zmínit i fakt, že ne všechna jednání člověka mají svoji oporu v právních normách a často je chování člověka spíše v rozporu s jeho morálkou, nebo dobrými mravy apod. Tím vším bych se chtěl v rámci své práce zabírat.

Cílem diplomové práce je charakterizovat pojmosloví penologie a penitenciaristika a vymezit vztah těchto dvou disciplin. Penologie je věda, která se zabývá trestem a jeho účinkům, pomáhá své poznatky transformovat do oblasti penitenciaristiky, což je disciplína, jež se zabývá samotným průběhem výkonu trestu odnětí svobody. Je důležité si v souvislosti s tímto vztahem uvědomit, že výkon trestu již nemá primárně pouze svoji represivní úlohu, ale smyslem trestu se stále více stává určitá náprava jedince a jeho následné začlenění do společnosti.

Pokud bych měl k jednotlivým částem své práce nastínit jejich obsahovou stránku, tak v případě první kapitoly bych se věnoval problematice trestu obecně. Tedy snahou o teoretické vpravení se do kategorie trestu, do druhů trestů atd. Chci taktéž poukázat na fakt, že jedinec užíváním trestů učí nejen sebe, ale i své nejbližší okolí, jak správně reagovat na vnější podněty, přičemž jde o adekvátnost reakce a o její obsah. Je nutné také upozornit na to, že trest existoval vždy jak ve své psychologické rovině, tak i v rovině fyzické. Zcela jistě má každá osoba spojeno užití trestu jako prostředek k udržení kázně v rodinném prostředí, ve školských zařízeních či při provádění jiných aktivit. Otázka užití tělesného trestu je vždy velmi diskutovaným tématem a v současnosti lze přijmout fakt, že se od užití tohoto druhu trestu upouští. Zda je to správné či nikoliv, je na posouzení každého jedince, nicméně i já bych se v rámci

své práce chtěl dotknout tohoto tématu. Je proto žádoucí v rámci první kapitoly obsahově vystihnout pojmosloví a přiblížit teoretická východiska spojená s pojmem penologie.

Druhá kapitola bude věnována problematice historie výkonu trestu, neboť je zcela jasné, že i tato specifická část lidského konání a počínání prošla svým historickým vývojem. Zpočátku šlo spíše o to, aby trest byl jakousi represí a újmou pro toho, kdo jej způsobil. Nicméně postupem času společnost začala přicházet na to, že pouze samotná represe nestačí a že je třeba začlenit do vězeňství i další prvky, které souvisí především s jeho humanizací.

Na tuto kapitolu pak obsahově navazuje kapitola o problematických jevech současného vězeňství. Jde především o několik základních problémových kategorií. Ty mají nejen na vězeňskou subkulturu, ale i na personál těchto zařízení značný vliv a jejich dlouhodobé neřešení by mohlo vést až k možným hromadným vystoupením ze strany vězňů. To by pak mohlo způsobit nemalé problémy i zaměstnancům, ať už co se týká jejich ochrany, ale i vlastní bezpečnosti. Jedním z velkých problémů současného vězeňství je distribuce omamných a psychotropních látek v rámci věznic a k této činnosti používané mobilní telefony. S problematikou zakázaných látek se Vězeňská služba ČR dlouhodobě potýká, nicméně je třeba stále intenzivnějšího snažení ze strany jednotlivých organizačních jednotek, aby této distribuci do věznic mohlo být zabráněno. S tím také souvisí i další problém současného vězeňství a tím je korupce a nedovolené styky, kdy mnohdy sami zaměstnanci dodávají takové věci obviněným a odsouzeným. Neuvědomují si přitom, na jak tenkém ledě sami balancují a že je to může, a často tomu také tak je, strhnout do propasti, kdy i oni sami mohou skončit na straně vězňů. Závěrem této kapitoly se ještě dotknu problému fluktuace zaměstnanců, kdy ve stále větší míře odchází zkušený personál a je nahrazován novým, sice s patřičnou teoretickou erudicí, ovšem bez praktických zkušeností. Ty jsou ale v prostředí vězeňských zařízení často k nezaplacení. I tomuto problému musí management vězeňských zařízení čelit.

Čtvrtá kapitola se věnuje druhému z klíčových pojmů této práce a to pojmu penitenciariстика a penitenciární poradenství. Bude třeba blíže specifikovat tento pojem, který je pojmem novým a domnívám se, že pro většinu společnosti jednoznačně cizím. Troufám si dokonce tvrdit, že veřejnost nemá o existenci tohoto pojmu povědomost a proto i moje práce je snahou přiblížit veřejnosti pohled na všechny aspekty, které jsou s užíváním tohoto pojmu spojeny. Výkon trestu odnětí svobody je pro laickou veřejnost

ještě stále zahalen určitým tajemstvím a často se uvádí, že svět za vysokými vězeňskými zdmi je světem sám pro sebe. Na jednu stranu lze připustit jistou opodstatněnost tohoto tvrzení, avšak na druhou stranu je nutno zdůraznit, že existence těchto zařízení, stejně tak jako práce s vězňenými osobami se stále více tlačí do povědomí společnosti. Ať už ve své pozitivní rovině, tak i v té negativní. Odnětí svobody je institutem, který působí na celou integritu jedince, a proto bude nutno v rámci této kapitoly provést i jistá rozdělení odnětí svobody nejen dle zákonných úprav, ale i těch podzákonných. Tedy těch, které mají jednoznačně nejtěsnější vztah k vězeňství a výkonu trestu upravují. Pomáhají tak s nápravou vězňeným osobám, neboť pro některé jedince je pobyt za mřížemi první zkušeností s řádem, disciplínou a pořádkem. Jako jedním z nejdůležitějších aspektů pobytu ve vězení se rozumí plnění programu zacházení a právě o nich, stejně tak jako o jejich specifických možnostech se na této stránce budu zaobírat.

Pátá kapitola se bude věnovat empirickému výzkumu, kdy na základě zvolených technik bych chtěl poukázat na vztah veřejnosti k penologii i penitenciaristice. Pomocí dotazníku bych chtěl získat větší množství informací o názlehu dotázaných respondentů na užívání trestů obecně, stejně tak bych se chtěl pokusit zmapovat znalosti veřejnosti o významech pojmosloví, která tvoří páteř mé diplomové práce. Domnívám se totiž, že laická veřejnost se nestaví k používání trestů, hlavně fyzických, tak striktně odmítavě, jak je to prezentováno nejen ve sdělovacích prostředcích. Pokud při sběru informací budu využívat metodu dotazníkovou, bude tomu tak proto, že chci získat co největší množství informací od dotázaných. Dále bych oslovil zaměstnance vězeňských zařízení, především specialisty oddělení výkonu trestu. Ty bych oslovil s několika dotazy ohledně jejich odborného názlehu na využití trestů při resocializaci osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Za pomoci stanovené metody bych se snažil dokázat, případně vyvrátit hypotézy, které jsem si k ověření zvolil. Jedná se o následující pracovní hypotézy:

- H1** - Domnívám se, že laická veřejnost nemá povědomost o pojmech jako je penologie a penitenciaristika.
- H2** - Domnívám se, že užívání tělesných trestů není tak negativně hodnoceno, jak by se mohlo zdát.
- H3** - Domnívám se, že zaměstnanci vězeňských zařízení postrádají kvalitnější opatření při udělování kázeňských trestů, případně trestů obecně.

Závěr práce bude věnován zhodnocení dostupných materiálů a pramenů. Je důležité si uvědomit, že vězeňství, byť jakkoliv podceňované či opomíjené, má ve společnosti své nezastupitelné místo, a i společnost by se neměla stavět k jeho zaměstnancům tak negativně, jak tomu činí například používáním pejorativního označení „bachaři“. Fakt, že tento pojem využívají i špičky našich politických představitelů mne nabádá k tomu tvrdit, že společnost čeká ještě dlouhá cesta k pochopení toho, že tato práce je nejen velmi náročná na fyzickou připravenost, ale na psychickou stránku zaměstnance. Pojmy jako syndrom vyhoření, či různé deprese spojené s prací v těchto zařízeních nejsou ojedinělé. Pouze skutečnost, že společnost dokáže ocenit práci zaměstnanců věznic, může pomoci s jejich postavením ve společenském žebříčku. Vždyť přece svojí činností chrání spánek všech členů komunity, které jsme si zvykli říkat společnost. Nyní bych již přistoupil k první kapitole své práce.

1. Penologie jako vědní disciplína

Cílem první kapitoly, která je věnována teoretickým východiskům diplomové práce, je snaha přiblížit pojem penologie a osvětlit jeho jednotlivé sekvence. Jde tedy o to pojem penologie vymezit, neboť jde o termín, který je v naší společnosti poměrně novým. Samozřejmě je tato skutečnost způsobena masivním rozvojem cizích jazyků, nicméně až po roce 1989, kterým můžeme datovat přechod od komunistického (socialistického) zřízení k demokracii. Tento přechod se jednoznačně dotýká i oblasti vězeňství, poněvadž výkon trestu, jako takový, již přestává mít pouze represivní charakter a stále více se do výchovných postupů uplatňovaných ve výkonu trestu promítají nové pedagogické trendy a trest se tak stává humánnějším. Zaměříme-li pozornost k odborné literatuře, která pojem samotný definuje, tak můžeme uvést, že „penologie je vědní obor zabývající se výkonem trestu, účinky trestu a vězeňstvím. Ponechává stranou právníky aspekty trestu a soustřeďuje se na sociologické a psychologické aspekty. Všímá si mimo jiné odnětí svobody člověku a reagování jedince na tuto situaci, diferenciaci odsouzených, náplně práce odsouzených, způsobů a účinků jejich reedukace, vztahů mezi odsouzenými a pracovníky vězeňských zařízení, vztahů mezi odsouzenými navzájem, prostředí ve vězeňských zařízeních atd.“ (Čírtková, L., 1999).

1.1 Základní charakteristika penologie

Penologie jako vědní disciplína samozřejmě vymezuje i základní témata, která pak tvoří její náplň. Jde především o:

- Účinky trestu a trestání, zkoumání účinnosti různých druhů trestů,
- Vývoj penologie a jejich různých koncepcí v historických souvislostech,
- Zkoumání psychologických a sociálních procesů, jevů, vztahů a zákonitostí, které vznikají v důsledku uložení a výkonu trestu,
- Osobnost potrestaného (odsouzeného) člověka,
- Výchovné zacházení s vězňnými osobami, aby bylo dosaženo co nejefektivněji účelu trestu,
- Negativní jevy ve vězení, jejich minimalizace a prevence,
- Zkoumání systému institucí a jejich funkcí při realizaci zákonného postihu,

➤ Zkoumání a hledání různých forem sankcí, které by účinně ovlivňovaly chování pachatelů trestných činů, ochranná opatření, alternativní zacházení s pachatelem. Proto penologie nahlíží na trest a trestání z jiné pozice, než je tomu například u práva trestního. Vychází z toho, že:

- ✓ Trest je zakotven v právních normách, zejména trestním zákoně, a je základním atributem trestní politiky ve vyspělých společnostech,
- ✓ Trest má kvalitativní stránku, která spočívá v zákonnosti uloženého trestu, respektování ochranné i preventivní funkce trestu a adekvátnosti uloženého trestu ke spáchanému skutku,
- ✓ Trest má kvantitativní stránku – délka trestu jako specifická forma kvantifikace nebezpečnosti pachatele, a tím potřebná délka ochrany společnosti před ním,
- ✓ Vlastnosti osobnosti pachatele – jsou obtížně definovatelné množinou fenoménů, které se postupně projevují,
- ✓ Morální profil pachatele – tvoří míra morálního odsouzení jeho kriminálního chování. (Sochůrek, J., 2009).

1.2 Psychologický aspekt trestu

Pokud je jedinci uložen za spáchání nějaké nedovolené činnosti trest, je vždy důležité, jaký bude mít dopad na samotného pachatele takového jednání, nicméně je též důležité, jaký bude mít uložený trest dopad na celou společnost. Samozřejmě že je třeba hodnotit závažnost a míru nedovoleného jednání. Jinak i sama společnost bude přistupovat k pachateli méně závažného deliktu, jinak bude postupovat v případech těch nejzávažnějších. Mezi taková jednání patří bezesporu vražda jiné osoby. Ale i trest má svůj vývoj, neboť zpočátku se s ním jedinec setkává v rodinném prostředí s tím, že se jej rodiče snaží usměřňovat žadaným směrem, aby se stal plnohodnotným členem společnosti. Trest má tedy jednoznačně výchovný podtext. Sice postupem času jsou u jedince měněny formy trestání, avšak jeho výchovný podtext je při udělení trestu vždy přítomen.

Každý z nás si jistě vzpomene na nějaký ten prohřešek, kterého se dopustil v době svého dětství, napadne nás obvykle nějaký ten pohlavek, který jsme jako děti od svých rodičů dostali. Nicméně každý si jistě připomene i další formy trestů, kterými byli rodiče vybaveni, ať už se jednalo o domácí vězení, zákaz dívání se na televizi apod. Co je trestem pro jednoho, nemusí jím být zákonitě pro druhého, ba věci mohou dojít tak

daleko, že trest se stane "odměnou" nebo vyznamenáním, ovšem tato skutečnost mnohdy souvisí se sociálně patologickým prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá. Může se jednat o špatné rodinné klima, špatný výchovný styl, některou ze sociálních patologií jednoho z rodičů.

Je tedy třeba si položit otázku, co je to tedy obecně trest? „Trest zajisté není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli rozhodně pro příště vyhnout. Může se stát – a naštěstí se tak skutečně většinou děje – že je v podstatě shoda mezi tím, co vychovatel za trest pokládá a co dítě jako trest přijímá. Ale nemusí tomu tak být vždy a úplně.“ (Matějček, Z.,1994).

Ale vraťme se zpět k psychologickému aspektu udělení trestu v dospělosti. Zde je škála trestů doplněna asi o jeden z nejnámějších, a tím je výkon trestu odnětí svobody. Ten bývá zpravidla udělován za závažnější trestnou činnost, a jak již z názvu vyplývá, je jeho hlavním cílem oddělit pachatele trestného činu od společnosti. Důvodem tohoto oddělení, nebo můžeme říci separace, je snaha zabránit pachateli v pokračování jeho trestné činnosti. Ovšem na druhou stranu nám pojem výkon trestu odnětí svobody neposkytuje žádnou bližší informaci o životě, kterému se bude odsouzený jedinec za mřížemi věnovat. To však psychologický aspekt do značné míry neřeší. Cílem je potrestat pachatele trestného činu dostatečně vysokým trestem, který by dokázal odradit od podobné činnosti další z pachatelů. Samozřejmě že udělení trestu odnětí svobody není jenom signálem pro společnost, ale i pro osobu samotného pachatele, který bude implementován do prostředí, které pro něj je často novým, neznámým s tím, že de facto neví, co od daného prostředí očekávat. I zde působí psychologický aspekt trestu, ke kterému se dále přidávají i další činitelé, které taktéž na jedince působí, ať už je to typ, do kterého je dotyčný zařazen, délka trestu apod. Velmi významným faktorem, který s psychologickou stránkou udělení trestu odnětí svobody souvisí, je přístup nejbližšího okolí, především známých a rodinných příslušníků. To, zdali bude udržena kohezivita rodiny, bude hrát velmi významnou roli i při udržování a podpoře jedince, který musí pykat za spáchání trestného činu v některém z vězeňských zařízení, které jsou v České republice pro výkon trestu zřízeny. Pro doplnění lze uvést, že v současné době je v ČR celkem 36 věznic, z toho je 10 vazebních věznic a dva detekční ústavy.

1.3 Sociologický aspekt

Dalším aspektem, který s udělením trestu odnětí svobody, ale i s jinou formou trestu souvisí, je sociologický aspekt. Jde vlastně oproti prvnímu z aspektů především o náhled většího společenského spektra na trestnou činnost jedince, případně jedinců. Jde tedy především o sdělení společnosti, že takové jednání nebude nadále tolerováno a ze strany státní moci je za porušení norem stanovena daná sankce. Ovšem do tohoto procesu vstupuje i samotné veřejné mínění, které pak velice citlivě vnímá výši stanoveného trestu. Veřejnému mínění může sankce za nějaký trestný čin připadat příliš mírná, za jiný neadekvátně vysoká. Takovým barometrem může být například trestná činnost, které se pachatel dopouští na dětech. Zde je citlivost společnosti na vysoké úrovni, a pokud by se měly orgány činné v trestním řízení řídit veřejným míněním, mnohdy by šlo o situace hraničící s lynčováním, nebo s udělením trestu smrti. Takovým případů lze zaznamenat celá řada. Mám-li některý z nich zmínit, tak bych se zastavil například u tohoto:

„Doživotním trestem skončila kauza Antonína Nováka. Jednání soudu provázely emoce. Tři dny projednával Krajský soud v Hradci Králové obžalobu třiačtyřicetiletého Antonína Nováka. Ten ho vinil ze znásilnění a vraždy devítiletého Jakuba Šimánka z Havlíčkova Brodu. Hoch zmizel loni v květnu. Kromě doživotního vězení Novákovi soud uložil takzvanou zabezpečovací detenci. To znamená, že pokud by se někdy z nějakého důvodu dostal z vězení, nebyl by propuštěn na svobodu, ale byl by převezen do detenčního ústavu. Novela zavádějící detenci platí v Česku od ledna. Kromě toho musí Novák zaplatit náhradu škody. Otci zavražděného dítěte 240 tisíc korun, Jakubovu bratru 170 tisíc korun. Novák byl navíc vyhoštěn na neurčito z Česka. Trest si obžalovaný Novák odpyká na Slovensku, což také sám chtěl. Slovenský trestní řád má v sobě zakotven doživotní trest i ochrannou detenci. "Samozřejmě musím požádat ministra spravedlnosti a dát to na vědomí slovenskému velvyslanci, jakmile rozsudek nabude právní moci," řekl Novákův obhájce Rudolf Fori.

Případ jde sumarizovat tak, že malý Jakub zmizel 4. Května 2008. Odešel si hrát ven a už se nevrátil. Rodina ho okamžitě začala hledat, podle policistů však byl chlapec ten den zavražděn. Tělo objevili kriminalisté v lese zahrabané listím až o celý měsíc později. Jakub ležel přibližně půl kilometru za Havlíčkovým Brodem, kde žil s rodiči.

Policie Nováka zadržela po několika týdnech od zmizení Jakuba a uvalila na něj vazbu. První den jednání se konal ve středu 18. února. Překvapilo zejména prohlášením Novákova právního zástupce, který uvedl, „kdyby byl v Česku trest smrti, Novák by ho dostal.“ (<http://tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/dozivoti-a-emoce-u-soudu-s-pedofilnim-vrahem-novakem-video.html>).

Tento případ měl demonstrovat, že veřejné mínění celá tato kauza velmi významně zasáhla a vždy po takovém případě se objevují otázky, zdali by opětovné zavedení trestu smrti mohlo přispět k snižování počtu násilných trestných činů té nejhorší povahy. Ovšem důležité je uvědomit si, že sociologický aspekt, nemůže být rozhodujícím faktorem, dle kterého by se výše trestu, či rozhodnutí soudního orgánu mělo řídit. Avšak sociologické hledisko trestu by se nemělo opomíjet a snahou zákonodárců by mělo být, aby výše trestu vždy odpovídala i míře zavinění a adekvátnosti spáchání daného trestného činu. Doufejme, že do budoucna se tyto snahy budou stále více projevovat v soudních rozhodnutích, ke kterým společnost velmi citlivě přistupuje a které i tak vnímá. Existuje celá řada případů, na kterých by se dal sociologický aspekt výkonu trestu demonstrovat. Nicméně domnívám se, že tento příklad dostatečně vykresluje úlohu veřejného mínění při udělování trestů odnětí svobody. Byť je často značný rozdíl mezi tím, co společnost jako trest požaduje a tím, jaký trest je nakonec udělen, je to stále trest, který má upozornit dotyčného jedince na skutečnost, že takové jednání není ze strany společnosti jakkoliv tolerováno.

1.4 Osobnost a socializace jedince

Zkoumáme-li osobnost jedince, který je nucen nastoupit do výkonu trestu odnětí svobody, neboť mu byl trest již uložen, či již ve výkonu trestu odnětí svobody pobývá, je důležité v souvislosti s pojmem osobnost, si tento pojem též obecně přiblížit. Dle Nakonečného M. „Úvod do psychologie“ „je osobnost hypotetický konstrukt vyjadřující vnitřní podstatnou dynamickou organizaci lidské psychiky, která determinuje její vnější projevy“. K definici pak lze dodat, že „tato organizace se zakládá na obecně platných principech, ale vyznačuje se interindividuálně odlišnými rysy, které charakterizují fungování této vnitřní psychické organizace jako více či méně stabilního systému. Je to tedy jednota mnohosti systémových složek (emocionalita a inteligence)

a jednota kvalitativní a kvantitativní různosti ve fungování tohoto systému (v emocionalitě, inteligenci, apod.). „

Za základní témata psychologie osobnosti lze pak považovat:

- téma geneze a utváření osobnosti – jak osobnost vzniká a jak se ve svém dalším vývoji utváří
- téma struktury osobnosti - vnitřní uspořádání z hlediska horizontálního, (ontogeneticky utvářené souřadné rysy) a z hlediska vertikálního (fylogenetické vrstvy, např. pudy, vůle),
- téma dynamiky osobnosti – motivy, či dále neanalyzované psychologické příčiny, respektive principy chování. (Nakonečný, M., 2003).

Jde-li o osobnost jako takovou, můžeme se v psychologii setkat i s určitým členěním tohoto pojmu, neboť ne vždy musí vyjadřovat nějaký systém vnějších, či vnitřních znaků, které jedince charakterizují a tím odlišují od ostatních členů společnosti.

Pojem osobnost v sobě může taktéž zahrnovat:

- 1) Hodnotící pojem - slovo osobnost nacházíme v běžné řeči především v hodnotícím významu. Osobností, resp. "skutečnou osobností", je jedinec nějak pozoruhodný, vynikající, především v pozitivním smyslu.
- 2) Psychická individualita jedince - osobností se rozumí osobitost, odlišnost jedince od jiných jedinců, zejména (i když nikoli výlučně) od jedinců téhož věku a kultury. V tomto smyslu je psychologie osobnosti vědou o individuálních rozdílech, které jednak popisuje, jednak vykládá. Můžeme hovořit i o diferenciální psychologii, tento pojem však zahrnuje i zkoumání psychologických rozdílů mezi skupinami.

„Osobnost jako architektura či struktura (uspořádání) celku psychiky - zkoumání osobnosti v tomto smyslu je analogické ke zkoumání anatomie a fyziologie lidského těla (či jiného organismu). Jde o rozčlenění psychiky na relativně samostatné složky, z nichž každá má určitou funkci či funkce, a zejména o integrovanou souhru těchto složek, zcela analogicky, jako je tomu při zkoumání lidského organismu.“ (Říčan, P., 2007).

Doposud jsem se v rámci své diplomové práce věnoval psychologickým a sociologickým aspektům trestu jako takového. Neméně důležité je ale upozornit i na samotnou osobu pachatele trestného činu, na jeho osobnost a na jeho vývoj, který je nazýván socializací. V případě, že je tento proces nějakým způsobem devalvován

a jedinec skončí ve výkonu trestu odnětí svobody, pak je snahou personálu vězeňských zařízení znovu začlenění tohoto jedince do společnosti. Tento proces je pak nazýván resocializačním. Důležité je v tomto okamžiku uvědomit si fakt, že hovoříme-li o trestu, nemusí jít vždy pouze o trest odnětí svobody. Existuje celá řada trestů a způsobu jejich ukládání, některé jsou staré poměrně dlouhou dobu, jiné představují zajímavou a relativně novou alternativu. Jak již bylo řečeno, trest má nejen svůj obsah represivní, ale i výchovný, psychologický, sociologický aj. Je jasné, že již od raného dětství se s trestem jako takovým setkáváme, proměnné jsou pouze jeho formy a způsoby uplatňování. Anglický středověký filozof John Locke charakterizoval lidského jedince jako „tabula rasa“ – nepopsanou desku. Na tu se postupem času zapisují data a informace, které pak činnost a jednání člověka ovlivňují. Nejinak je tomu i u problematiky výkonu trestu odnětí svobody. I uplatňování trestu se podílí na usměrňování jedince, kdy některé jeho jednání je odměňováno a jiné trestáno. Dochází tak k uvědomění si závažnosti jednání. Jak jednat, tedy i jak používat systém odměny a trestu, stejně tak jako jak se ve společnosti jako takové chovat se učíme v procesu sociálního učení. A právě zde hraje trest velmi významnou úlohu při výchově jedince a jeho začlenění do společnosti. „Jde tedy o aspekt sociálního učení socializace, kdy je pozitivní chování jedince tolerováno a přijímáno a negativní chování a jednání jedince trestáno. Jak jsem již uvedl výše, člověk se začleňuje do společnosti procesem, který se nazývá socializace. Ta je charakterizována jako proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Socializace probíhá po celý život nahodile, živelně. V průběhu života si člověk osvojuje specificky lidské formy chování, jazyk, poznatky a normy, tedy kulturu dané společnosti. Tento proces se vždy odehrává v nějakém prostředí a jedinec je k tomuto procesu geneticky vybaven. Má tedy dispozici, která se v sociálním prostředí rozvíjí v sociabilitu, tedy schopnost navazovat kontakty, vztahy s jinými lidmi, přebírat různé role, napodobovat různé vzory, tedy schopnost sociálně se učit. Socializace je společenským jevem a současně představuje i společenský mechanismus, který:

- Udržuje kontinuitu v kulturně – společenském vývoji lidstva,
- Obohacuje kulturní dědictví předcházejících generací a umožňuje vznik nových kulturně – společenských hodnot lidstva „(Kraus, B., 2008.).

Pokud bychom se měli zastavit u procesu socializace jedince, tak například doc. Sekot, ve své knize „Úvod do sociologie“ charakterizuje tento proces jako takový, který „dotváří kulturní klima dané společnosti a přispívá i našemu sebehodnocení a objektivitě pohledu na jiné. Míra atraktivnosti jedince v tomto smyslu záleží i na ideálech kulturních standardů a odráží typické vzory postojů, hodnot, potřeb a modelů chování. Otázka vlivu dědičnosti na jedné straně a vlivů prostředí na druhé straně jasně ukazuje na nezastupitelnost jak genetických – dědičných faktorů – tak vlivů socializační zkušenosti. Proces socializace je zejména v „přírodních“ společnostech předznamenáván řadou specifických obřadů. K nejznámějším patří okamžiky přechodu z dětství do dospělosti (iniciace, obřízka). V období dospělosti pak zejména v ekonomicky vyspělých společnostech lidé často čelí krizi středního věku, pocitu nenaplnění a dokonce nesplnitelnosti původně stanovených cílů a ambicí zejména na půdě vzdělání, profesní kariéry, rodinného zázemí, materiálního blahobytu. Stejně i věk důchodu může vést ke ztrátě adekvátního pocitu smyslu života a neúměrného posilování pocitů zbytečnosti, opuštěnosti a nicoty.“ (Sekot, A., 2002).

1.5 Prizonizace

Velmi důležitým pojmem, který s penologií jako takovou souvisí, je výše uvedený termín. Jeho význam v podstatě spočívá ve všech okolnostech, které na osobu pobývající ve výkonu trestu odnětí svobody působí a ovlivňují jeho chování a jednání. Je to nejenom samotné prostředí vězeňského zařízení, ale například i osoby ostatních odsouzených, činnosti, kterým se v době svého osobního volna věnují apod. Máme zde na mysli tzv. druhý život, který začíná po odchodu personálu, po skončení jejich pracovní doby. Samozřejmě, že pojem prizonizace je výrazně též ovlivněn délkou trestu, který musí jedinec vykonat.

„Pojem prizonizace pochází od Donalda Clemmera, který pracoval jako sociolog ve věznici v Chesteru (Illinois) a vychází z jeho studia mužské vězeňské subkultury ve třicátých letech minulého století. Tvrdí, že vězni mají společnou zkušenost nuceného uvěznění, a to je sjednocuje za společnou věc proti věznilům. Fyzická blízkost, v níž jsou nuceni žít jeden vedle druhého, ničí veškeré soukromí, vězeňské předpisy a rutina je nutí ke konformismu a izolace omezuje jejich život. Clemmer při předkládání pojmu prizonizace tvrdí, že vězeňské hodnoty se mohou přebírat v té či oné míře. Jakmile

je však vězeň přijme za svoje, stává se imunní vůči vlivům konvenčního hodnotového systému. To znamená, že proces prizonizace mění nováčka na „plnohodnotného“ trestance. Jde o kriminalizační proces, který jde proti nápravě nebo resocializaci.“

V reakci na uvěznění je možno vidět dva aspekty. Jednak jde o reakci na změnu dosavadního způsobu života a jednak o reakci na samotné odsouzení. Ve skutečnosti tyto problémy navazují a směřují k pocitu, že k odsouzení nedošlo adekvátním způsobem. V této celkové jednotě opět platí zákony psychologie, že dvě osoby mohou být velmi rozdílně citlivé na tutéž událost, a to u nich vyvolává odlišné reakce. Míra dezorientace v nové situaci může záviset např. na předchozích zkušenostech. Moment, kdy se jedinec dostane "na dno", částečně závisí na tom, co již prožil a jak tuto zkušenost vnímal. Vězeň - recidivista, který má s vězeňským prostředím zkušenosti, může uvěznění pokládat pouze jako obměnu známé skutečnosti - tuto zkušenost si sám pro sebe označí jako známou a dezorientace bude minimální. Kriminální anamnéza odsouzeného (zkušenost s VTOS) má tedy značný vliv na způsob, jak vnímá své uvěznění a jak na ně reaguje. Patrně je zde nižší pravděpodobnost, že bude oficiálním rozsudkem ohromen a také že by najednou přijal názor, že patří mezi sociálně méněcenné jedince.

Situace uvěznění umožňuje vězňům několik obecných - abstraktních schémat k reagování. Mohou se spoluvězni navázat vztahy vzájemné pomoci a loajality jako protiklad vězeňské správy. Další možností je „vést válku proti všem“, domáhat se výhod, neohlížeje se na potřeby a nároky jiných.

(http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2004/0403/karabec_info.html).

Jak již bylo řečeno výše, pojem prizonizace souvisí s celou řadou dalších aspektů, se kterými se jedinec může ve výkonu trestu odnětí svobody setkat a které na něj působí. Jde především o to, jak bude samotný jedinec v takové situaci reagovat, zdali přijme roli v rámci vězeňské komunity, nebo u něj bude preferována snaha stranit se problémům a vycházet se zaměstnanci. Avšak do jisté míry lze konstatovat, že osobnost odsouzeného se stane konformní i vůči často nedovolené činnosti jiných, neboť pokud by na takovou činnost upozornil, rázem by se stal pro ostatní nepohodlným a ti by se snažili se jej zbavit. Bohužel ani fyzické násilí na těchto lidech není výjimkou. Proto je nutné, aby byly od sebe oddělovány osoby, které jsou ve výkonu trestu poprvé od těch, kteří jsou recidivisty, to znamená, že jsou ve výkonu trestu opakovaně

a vězeňské prostředí dokonale znají. Ostatně to je snahou i zákona, který při umisťování odsouzených bere toto kritérium jako jedno ze stěžejních.

Kdo je vlastně prizonizovaný člověk? Jde o jedince, „který se výborně adaptovat na přísně organizované a ve své podstatě nepřírozené podmínky života ve vězení. Pro instituci se tak stal v podstatě „bezproblémovým“, avšak za cenu přizpůsobení se vězeňské subkultuře, předstírané poslušnosti a nepřírozenému chování. Vězení se mu stalo nuceným domovem a on našel cestu, jak v něm přežít. Takový „bezproblémový vězeň“ je vězeňským personálem vnímán pozitivně, neboť zásadně neztěžuje komplikovaný chod vězeňské instituce. Je přitom prokázáno, že prizonizace výrazně snižuje pravděpodobnost úspěšného návratu jedince do společnosti, je jedním z hlavních kontraindikátorů k dalšímu beztravnému způsobu života a zvyšuje riziko recidivy. Může rovněž přispívat k výrazné radikalizaci vězeňské subkultury. Míra prizonizace je především odrazem míry kultury dané organizace: nastavením komunikace mezi vedením a personálem, stejně jako mezi personálem a odsouzenými, komunikace společných cílů, dynamické bezpečnosti, práce v týmech, předávání informací, pocitu sounáležitosti a spoluodpovědnosti. Omezování prizonizace na přijatelnou úroveň je řešitelné pouze zapojením veškerého personálu a je neúčinné svěřovat tento úkol pouhým několika stům odborných zaměstnanců.“ (Jiříčka V., 2/2011).

1.6 Trest a jeho formy

Pokud hovoříme o problematice trestu obecně, nelze si pod ním představit pouze výkon trestu odnětí svobody. Existuje celá řada forem trestání, a jak jsem již naznačil v rámci výchovy, ani jednotlivé formy trestu nejsou konstantní a mohou se mezi sebou měnit, doplňovat apod. Proto si nemůžeme pod trestem představit jen a pouze jeho výkon ve specifických zařízeních, v tomto případě, věznicích. V rámci této kapitoly jsem se proto rozhodl pojednat i o dalších formách trestů, mezi něž zcela jistě patří i nové alternativní možnosti trestání. Je však evidentní, že tyto nové formy nelze aplikovat na všechny druhy trestů, ale je možno je udělit za méně závažnou trestnou činnost. Cílem jakéhokoliv trestu má být náprava osoby, která se protiprávního jednání dopustila. Náprava proto nemusí být pouze spojena s pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody, zvláště když si člověk uvědomí, že v tomto specifickém prostředí může osobnost jedince spíše utrpět, než pocítit a uvědomit si svoji chybu a sám chtít nápravu

daného status quo. Rád bych proto v rámci této kapitoly pojednat o některých alternativách, které se nabízejí k tomu, aby jedinec sice trest vykonal, ale nemusel být omezen na svobodě pobytem ve věznici. Některé z těchto trestů jsou v současné době zakotveny i v českém právním pořádku, avšak na druhou stranu existují i nové možnosti, které uplatnění na území České republiky teprve hledají. Sice jim již nemusí chybět teoretický rámec, ovšem jejich zavádění je dílem různých tendrů a výběrových řízení, se kterými může být problém. Tento problém se může týkat například korupčního prostředí při zadávání veřejných zakázek, ale i bariér, které s sebou přináší jejich přímá aplikovatelnost.

Obecně prospěšné práce

Tento institut alternativního trestu na našem území již několik let zdárně funguje a bývá udělován za drobnější protiprávní jednání. Smyslem tohoto trestu, stejně jako těch ostatních je, aby jedinec splnil svoji povinnost vykonal trest, avšak nezatěžoval státní výdaje svým pobytem ve vězeňském zařízení. Jedinec, který je odsouzen k tomuto druhu vykonání trestu, se většinou podílí na provozu neziskových organizací, nebo může kupříkladu spolupracovat s městskými úřady, které mu přidělí práci, za níž není placen a je na základě trestního příkazu povinen v určitém časovém horizontu pracovat. Může se ovšem stát, že jedinec tuto svoji povinnost nesplní a pakliže tomu tak je, je mu tento časový interval přeměněn na standardní výkon trestu, pro který je již pak zařazen do některého z vězeňských zařízení na našem území. Přepočítávání se provádí tak, že časový fond je podělen dvěma a výsledkem je pak časová perioda, kterou jedinec ve věznici stráví. Samozřejmě že i zde hrají velkou úlohu volní vlastnosti jedince, který buď má zájem se vyhnout pobytu ve věznici tím, že tento trest vykoná, nebo nemá. Nicméně tato alternativní možnost výkonu trestu je zcela jistě přínosem pro každého, kdo sice spáchal nějaký delikt, je za něj potrestán, ale nezatíží státní výdaje svojí přítomností ve věznici. Nebudu na tomto místě hodnotit, nakolik je tento trest využíván a jaké je jeho procentuální plnění. Na druhou stranu je právě na tomto trestu patrné, že i společnost si uvědomuje, že situace ve vězeňských zařízeních není díky přeplněnosti zařízení nejlepší a proto se snaží hledat jiné možnosti, jak nezvyšovat množství vězněných osob, ale na druhou stranu nenechat bez trestu protiprávní jednání. Systém trestních sankcí se proto v současné době doplňuje o další nové alternativní tresty:

- „Trest domácího vězení – umožňuje postih pachatele, aniž by musel být vytrhován ze své rodiny a pracovních návyků, přináší také úsporu nákladů na výkon trestu.
- Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až do deseti let, odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích.
- Rozšiřují se možnosti uložení peněžitého trestu a jeho výměry až do 36,5 mil. Kč (nyní pouze do 5 mil. Kč).

Nový trestný čin zabití – nová skutková podstata trestného činu zabití dopadá na dvě skupiny případů mající společné to, že pachatel úmyslně jiného usmrtil. V prvním případě se tak stalo v důsledku silného rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku pachatele, ve druhém případě v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.“ Zvýšená je též trestnost za týrání zvířat, přičemž dosavadní úprava, která postihovala odnětím svobody až na jeden rok týrání zvířete pouze v případech recidivy, nebo až v případech utýrání zvířete, se nahrazuje úpravou postihující samotné brutální týrání zvířete až dvouletým trestem a zcela nově postihuje trestem odnětí svobody až na pět let utýrání většího počtu zvířat. (České vězeňství, 1/2009).

Trest domácího vězení

„Trest domácího vězení je dávno osvědčenou záležitostí. Desetitisíce pachatelů drobných přestupků jej už vyzkoušely ve Velké Británii a v USA. Podle britských kriminologů přispělo zavedení trestu domácího vězení ke snížení počtu recidivistů.“ Náklady na jednoho vězně se u domácích trestanců snížila o dvě třetiny, to je taktéž snahou i v našich podmínkách.

Ministerstvo spravedlnosti doufá, že nově zavedený institut domácího vězení pomůže vyřešit aktuální problém přeplněnosti českých věznic. Podle odhadů do dvou let by mohlo být v domácím vězení až pět tisíc lidí. Širšímu prosazení tohoto alternativního trestu zatím brání omezené možnosti kontroly výkonu trestu. Pokud jde o samotný trest domácího vězení, tak odborná veřejnost se v této souvislosti shoduje na faktu, že hlavní smysl tohoto trestu není v sankci samotné, ale především v účinnější a snáze kontrolovatelné terapii a sociální práci. Nesporně důležitým faktem v souvislosti s uložením tohoto druhu trestu je také skutečnost, že takto odsouzená osoba nebude vystavena působení vězeňského prostředí, hlavně jeho škodlivosti. Institut

domácího vězení je v zahraničních podmínkách také spojen s elektronickým monitoringem dotyčné osoby, kdy je na jejím těle, nejčastěji na zápěstí nebo na kotníku, upevněn vysílač GPS souřadnic, podle nichž lze ze vzdáleného kontrolního stanoviště přesně sledovat pohyb osoby na mapě. (Blanda, R., 1/2010).

Ovšem je nutné připustit i fakt, že může dojít k zneužití tohoto institutu, či k porušení podmínek, které jsou pro výkon tohoto trestu stanoveny. Zde je důležité uvést, že klient je v souvislosti s uložením trestu domácích vězení poučen, že se musí v případě nepředvídatelné události, kdy musí opustit místo výkonu trestu domácích vězení, dostavit bezprostředně osobně k probačnímu úředníkovi a doložit důvody nepřítomnosti v daném čase na daném místě. Na každé porušení podmínek domácích vězení zjištění kontrolou probační pracovník bezprostředně reaguje kontaktováním odsouzeného, který musí doložit důvody porušení podmínek trestu. Povinnosti odsouzeného a postup kontroly jsou natolik jednoznačné, že každá nepřítomnost nedoložená objektivními důvody má být vyhodnocena jako maření výkonu úředního rozhodnutí. Každé takové maření pak probační úředník nahlásí příslušnému soudu, který trest nařídil a případně navrhne nařízení náhradního trestu odnětí svobody. (Blanda, 1/2010,).

1.7 Dílčí závěr

Cílem této kapitoly bylo přiblížit pojem, který je dle mého názoru pro většinu společnosti neznámý a který se týká různých aspektů trestu a trestání. Snažil jsem se upozornit nejenom na fakt, že každý trest má několik základních kritérií, dle nichž je hodnocen a přijímán, ale má i preventivní funkci. Ta se odráží do celé společnosti s cílem zabránit dalšímu možnému páchání protiprávního jednání ze strany kteréhokoliv člena společnosti. S problematikou trestu, především tedy výkonu trestu odnětí svobody je spojen i pojem prizonizace, který vychází z anglického slova „prison“ a znamená vězení. S tímto pojmem je spojeno především působení sociálního prostředí na jedince během jeho pobytu za mřížemi a právě s ním může být spojena i celá řada negativních okolností, jež mohou jedince silně ovlivňovat i po propuštění z výkonu trestu. Právě proto se společnost snaží uplatňovat na protiprávní jednání i jiné formy trestů, které jsou zařazovány do kategorie alternativních. O této skupině trestů, z nichž jsem některé blíže přiblížil, jsem se snažil též v rámci této práce pojednat. Některé z nich jsou již v našem trestním právu již několik let, jiné si tuto cestu teprve

hledají. Především díky materiálně technické základně, která je s jejich přímou aplikovatelností spojena. Byť jsem to v této kapitole přímo neuvedl, tak trestní právo doznalo v poslední době značných změn, především Trestní zákon byl nahrazen Trestním zákoníkem, což je zcela nová právní úprava, která nejenom že přečíslovala trestné činy, jejich paragrafová ustanovení, ale zavedla i nové pojmy a skutečnosti, které do té doby nebyly v našem trestním právu ustanoveny. Jeden z takových institutů je například trestný čin zabití, stalking apod. Jestli bude nová právní úprava dostatečná, ukáže až čas, ale už i tato reakce, tedy přijetí nové právní úpravy ukazuje, že společnost se i nadále vyvíjí a je nutné na tento vývoj adekvátně reagovat i v oblasti trestního práva.

2. Historie trestu a trestání

Máme-li se zabývat trestem jako takovým a jeho formami, je třeba si jej přiblížit i v drobném historickém exkurzu, neboť, jak jsem již předznamenal výše, i trest jako takový má svůj specifický vývoj. Trest měl v historii především odstrašující význam a výkon trestu jako takový byl brán spíše ve své represivní podstatě, to znamená, že žalářování mělo na jedince často až destruktivní význam.

„Nicméně postupem času bylo zjištěno, že provádění pouhé odplaty, pomsty, právě tak jako mučení a vynášení neúměrně krutých rozsudků podle obvykle subjektivního rozhodnutí – praktikované odedávna na celém světě – ovšem doposud nepřineslo uspokojivé řešení, kterým by byla na trvalejší období alespoň potlačena kriminalita, ale i vůle k odporu proti špatným vládcům a vládám. Udělované tresty byly odlišné podle toho, zda se provinění dopustil svobodný občan, nebo ten, kdo upadl v poddanství nebo dokonce v otroctví, o výjimečnosti postavení vládce a jeho prominentů v posuzování jejich nevhodných činů ani nemluvě. Nerovnost před zákony nebyla po staletí ničím výjimečným.“ (Uhlík, J., 2006).

Důležité je též uvědomit si, že žádná tak velká organizace, jakou je i vězeňský systém, neexistuje ve vakuu. Daný systém nevznikl náhodně, ale postupně, jako výsledek prostředí, ve kterém existuje. Nese v sobě velkou část celé historie instituce a její zátěže z minulosti. Například v Anglii můžeme původ moderního vězeňského systému vystopovat v reformách 19. století, které kladly důraz na potřebu zabezpečit osobní nápravu jednotlivých trestanců. Ve svých počátcích reformy vězeňství vděčily za mnohé angažovanosti křesťanských reformátorů. Ve století dvacátém tato idea osobní nápravy na sebe vzala mnohem civilnější tón, ačkoli nikdy zcela neztratila svůj náboženský podtón. Je důležité poukázat i na fakt, že pojem osobní nápravy nachází v současnosti svůj pseudovědecký výraz v nadměrných aspiracích využití psychologie při pokusech změnit chování vězňů prostřednictvím různých kurzů a programů, jimž jsou vězni povinni se podrobit. Tato skutečnost se odehrává v mnoha zemích světa. (Coyle, A., 2004).

V rámci této kapitoly o historii velmi specifické oblasti lidské existence, tedy oblasti věznění bych tento pohled rozdělil na situaci ve světě a v českých zemích.

2.1 Historie věznění ve světě

Je zcela neoddiskutovatelné, že již v prvních společnostech, které jsou zaznamenány v různých historických análech, zcela jistě existoval i soubor určitých sankcí, který hrozil za porušení tamních zvyklostí. Můžeme zpočátku hovořit o ústně předávaných normách a trestech za jejich porušení. Avšak s přibývajícím stratifikací společnosti byl stále více kladen důraz na psané formy zákonů, za něž byl stanoven trest. Vůbec nejstarším zákoníkem, který se věnoval i problematice ukládání trestů byl Chamurapiho¹ zákoník. Avšak i nadále bylo třeba pracovat s problematikou práva, kupříkladu v majetkoprávních vztazích, obchodních vztazích, ale i ve vztahu k právu trestnímu. Pokud došlo k porušení takto stanovených norem, musel existovat i orgán, který vyslovil nesouhlas s jednáním jedince a taktéž mu uložil trest. Postupem času pak začaly vznikat i trestní tribunály, které se přímo zabývaly porušováním norem a předpisů a stanovovaly za takové jednání trest, byť se dnes můžeme domnívat, že zcela neadekvátní vůči způsobené škodě. Jednoznačně lze rozvoj trestních tribunálů zaznamenat s rozvojem církve, ale především jedné její části, kterou byla inkvizice. Tato specifická složka církve se nestarala o případné porušování majetkových norem, ale především o čistotu církve a božího slova. Ale i zde existovaly normy, při jejichž porušení byl viník potrestán inkvizičním tribunálem, tedy porušil nějakou normu a musel tak přijít trest.

„Vzniku inkvizice v nemalé míře napomohl i určitý stav společenské přestrašenosti, do něhož upadly církevní kruhy od poloviny 12. století a následně zejména od počátku 13. století a to pod dojmem masově narůstajícího hnutí odporu a vzdoru proti moci duchovní, ale i proti moci světské. Tomuto hnutí se dostalo názvu „kacířské“. Tato hnutí se projevovala nejprve v severní Itálii a později obzvláště na území jižní Francie. Nově vzniklý mechanismus papežské inkvizice, který byl založený právě pod určitou

---

¹ Chamurapiho zákoník - pochází přibližně z roku 1686 př. n. l. (uvádí se též 1800 př. n. l.), patří tak mezi nejstarší dochované zákoníky vůbec, (staršími jsou jen zápisy o zákonech sumerského krále Urnammy z města Uru (zhruba 2050 př. n. l.) a další dva zákoníky z Mezopotámie). Po dlouhou dobu byl však Chamurapiho zákoník považován za naprosto nejstarší. Zákoník se z převážné části skládá z výkladu zvykového práva, je však přehledně systematizován. Obsahuje 282 článků, řešících právní otázky ohledně rodiny, soukromého vlastnictví a majetku obecně, obchodu, cen a mezd, půjček a jejich splácení, násilných zločinů, postavení různých společenských vrstev včetně otroků. (http://iuridictum.pecina.cz/w/Chammurabiho_z%C3%A1kon%C3%ADk).

záminkou odhalování kacířství, se projevil v zakládání speciálních tribunálů, které na rozdíl od tribunálů světských disponovaly mnohem tvrdším a bezohlednějším postupem, při němž sehrála významnou roli tortura. Té připadla při inkvizičních procesech velmi osudná a neblahá role v celé středověké justici.“ (Šindelář, 1986), (<http://hrdelnpravo.webdone.cz/tortura-muceni/>).

Jestliže bychom měli nějakým způsobem charakterizovat postavu samotného inkvizitora, tak jednu z takových charakteristik nabízí ve své knize „Dějiny inkvizice“ I. R. Grigulevič, který uvádí: „Zpravidla to byli energičtí, úskoční, krutí, nemilosrdní, ctižádostiví fanaticové a kariéristé, chtiví pozemských statků. Jejich původ byl různý a pocházeli ze všech možných stavů. Inkvizitoři měli neomezená práva. Nikdo kromě papeže je nemohl vyobcovat z církve za jejich přestupky, a dokonce ani papežský legát je nesměl ani dočasně zprostit jejich hodnosti bez zvláštního svolení papežské kurie“ (Grigulevič, I.R.,1973).

Takto by se tedy dalo charakterizovat středověké vězeňství, byť nelze pouze přijmout fakt, že všechny procesy, které v historii proběhly, byly podněcovány inkvizicí. Pokud se již někdo stal obětí inkvizičních procesů, je možno přijmout fakt, že většina takových osob skončila svůj život na hranici a vězení okusila pouze jako prostředkem k zabránění jejich útěku.

Ovšem o reformě vězeňství jako takové, navíc doplněné o skutečnost, že vězeňství přestalo být chápáno pouze jako represivní nástroj, ale začalo se na něj pohlížet i jako na možný zdroj převýchovy jedince, můžeme hovořit v podstatě až v novověkých dějinách, v 18. století, ale především ve století devatenáctém. Pokud bych se mohl ještě alespoň kousek vrátit zpět do historie, tak lze konstatovat, že vývoj vězeňských systémů probíhal na evropském kontinentu od 16. století a na americkém od 18. století. Až do 16. století byli vězni drženi pohromadě bez ohledu na pohlaví, věk, zdravotní stav a mravní narušenost. Dále byli umístěováni odsouzení bez rozdílu, zda se jedná o recidivisty, mladistvé odsouzené, nebo o odsouzené dospělé. K úspěšnému pokusu o vyčlenění mladistvých z řad dospělých vězňů došlo v Amsterdamu v roce 1596 se současným zřízením zvláštního ústavu. V polovině 19. stol. vznikl ve Švýcarsku tzv. ženevský klasifikační systém, který třídil odsouzené do stejnorodých skupin podle věku, pohlaví, druhu trestné činnosti, délky trestu, způsobilosti k nápravě apod. Zároveň zařazoval odsouzené do 4 režimů s odstupňovanou přísností, a to v závislosti na spáchané trestné činnosti a snaze o nápravu, projevované dobrým chováním a pracovními výsledky. Nepřipouštěl tělesné

tresty a v případě, že se odsouzený vzorně choval, mohl být z výkonu trestu po absolvování jeho části propuštěn. V 19. stol. existoval již klasifikační systém elmírský (USA) a bortstalský (Anglie), který umožňoval mladým odsouzeným ve věku od 16 do 21 let vyučení řemeslu, rovněž prominutí části trestu, ale i jeho prodloužení v závislosti na chování a pracovních výsledcích. Další vývojovou fází v 19. stol. byl anglický a irský progresivní systém, založený na požadavku, že v průběhu výkonu trestu odnětí svobody by měl odsouzený projít různými stupni přísnosti režimu – od počátečního nejpřísnějšího až po nejmírnější před propuštěním z výkonu trestu (od samovazby s omezením stravy a nečinnost přes společnou práci, vzdělávání a zdokonalování v řemesle až k přípravě na propuštění v tzv. přechodném ústavu). Po určité době, konkrétně se jednalo o vykonání dvou třetin trestu, mohl být odsouzený podmíněně propuštěn a předán pod dohled policie. V případě selhání na svobodě musel vykonat zbytek trestu. Na evropský vězeňský systém 20. stol. byl od počátku kladen požadavek na docílení mravního polepšení odsouzených a humánní (lidský) výkon trestu odnětí svobody, který si musí zachovat povahu trestu. K dosažení těchto cílů měly sloužit jednotlivé složky výchovy, a to pracovní činnost, kázeň a kulturně mravní výchova vězňů. (Januš, J. 2008).

2.2 Historie věznění u nás

„Podobný vývoj, jaký je možno pozorovat ve světě, lze nalézt i na našem území. V tomto období je typické vzájemné sloučení moci správní a soudní pravomoci. Nejvyšším soudcem byl tehdy panovník, který měl k ruce dvorského sudího. Významnější spory řešil dvorský sjezd, jako shromáždění nejvýznamnějších osob ve státě. Rozhodování sporů na hradech bylo v rukou sudích a vladařů.“ (Schelleová, I., Schelle, K., a kol., 2004).

Samostatnou kapitolou by byly Inkviziční soudy (inkvizice). Měly obrovskou, téměř neomezenou moc, které se často neprotivil ani sám vladař. V 15. – 16. století jsou ve městech ustanoveny hrdelní soudy. Výkon práva přechází na rychtáře královských měst, kteří byli voleni králem. Povinností těchto soudů bylo stíhání zločinců, tedy zatýkání a vyslýchání podezřelých, vyhlašování rozsudků a výkon trestů. Z této doby jsou dochovány zmínky o tzv. ordálech a o ordálovém soudnictví. Tento způsob soudu byl po dlouhá staletí středověku nejčastějším rozhodováním o vině,

případně nevině podezřelého. Bůh měl být tím nejvyšším soudcem, neboť jako vševědoucí vždy zjevuje pravdu, o níž se nepochybuje. Lidé se tehdy spoléhali pouze na svoji víru a nebrali rozumové důkazy do úvahy. Boha všichni považovali za neomylného, a proto celou věc více neřešili. Panovnická a soudcovská moc, často ještě velice slabá, se tak vždy mohla odvolat na moc nezpochybnitelnou a nepřekonatelnou. Nejčastěji nařizovaným ordálem byl na území středověkých Čech, ale i v mnoha ostatních zemích tehdejšího Evropského kontinentu, ordál vody. Při něm se bohužel neviný člověk velice často utopil, protože pravidla zněla tak, že voda do sebe nechá vstoupit jen neviného, neboli nechá ho do sebe potopit. Naopak ten, kdo měl přečin údajně na svědomí, se nepotopil a byl unášen vodou na hladině. Středověcí lidé si celou věc vykládali tím způsobem, že voda s ním jako čistý živel nechce mít nic společného. Takové pojetí ordálu vody však nebylo typické pro všechny země, o vině a nevině mohlo být rozhodováno příkladně zcela opačným způsobem. Jako příklad nám může posloužit ordál vody v např. Mezopotámii, kde pokud se obviněný neutopil, bylo to považováno za důkaz jeho nevinu. Také v tomto případě platila zásada odplaty: když pravost obvinění nebyla ordálem prokázána, udavač byl za trest usmrcen. České středověké právo ale připouštělo i jiné boží soudy, při nichž do hry vstupovaly i další živly, například oheň. Při ordálu rozžhaveným železem totiž musel souzený přejít naboso přes dvanáct rozpálených radlic. Pokud něco takového vydržel, prokázala se tím jeho nevinu. (<http://cz.wikipedia.org/wiki/Ord%C3%A1l>)

Následně byly ordály nahrazeny torturou. Tortura, čili výslech útrpný byla církevním úřadům oficiálně povolena v roce 1252 bulou papeže Innocence IV. Na našem území nebyla tortura zákonem nijak upravena a to až do začátku 18. století. Prvním řádem, který se snažil dát tortuře nějaká ucelená pravidla, byl Hrdelní řád Josefa I. (*Constitutio criminalis Josephina*) z roku 1707, ale nějak zvlášť se mu to nepovedlo. To se podařilo až jedné z největších postav evropských dějin 18. století a tou je Marie Terezie. (Januš, J.,2008).

V roce 1771 byl vydán Tereziánský zákoník (Marie Terezie)², který upravoval postup výslechů a zobrazil různé stupně mučení. Roku 1776 však bylo mučení coby důkazní postup právě Marií Terezií zakázáno. Josef II vydal v roce 1787 Všeobecný zákoník o zločinech a trestech. Podle tohoto zákoníku bylo možno uložit trest žaláře

---

² Marie Terezie – 1717 – 1780 – známá zpravidla jako císařovna Marie Terezie byla královnou uherskou (1741-1780) a českou (1743-1780) a manželkou Františka I. Štěpána Lotrinského, který byl 1745 zvolen římským císařem. Za císařovnu je označována mylně, jelikož nikdy nebyla jako císařovna korunována http://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Terezie.

s přikováním, zostřený ještě nucenou prací pro státní účely, případně galejemi. Hlavním trestem se stává vězení. Rozdělovalo se do tří stupňů: těžký žalář – přikování vězně na ruku i nohou, tuhé vězení – okovy na nohou, a obyčejné vězení. Roku 1803 byl vydaný nový trestní zákon – Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Ten postihoval, kromě pachatelů trestních činů i nežádoucí politické aktivity. Stíháno bylo členství v tajných organizacích, tištění a rozšiřování závadných tisků a vyhýbání se vojenské službě. (Januš, J.,2008).

V roce 1850 došlo k zestátnění soudnictví, vězeňství bylo podřízeno ministerstvu spravedlnosti. Císař František Josef I. vydal 27.5.1852 trestní zákon, který řeší již jen otázky trestního práva hmotného. Rozlišuje zločiny, přečiny a přestupky. Zločiny se trestají smrtí, nebo žalářem, který se dělí pouze na dva stupně, na žalář a těžký žalář, doživotní a dočasný od šesti měsíců do dvaceti let. Trest žaláře se vykonával v zemských trestnicích – Bory u Plzně, Kartouzy, Mírov, Praha Svatováclavská věznice a Řepy.

Po vzniku samostatné Československé republiky je organizací a správou vězeňství pověřen JUDr. Jeroným Lány. Zasadil se o velkou reorganizaci vězeňství, která probíhala v letech 1920-1940. Zaváděl hygienické předpisy ve věznicích, přijímal stížnosti a návrhy od vězňů, založil spolek Nový život, který se měl starat o vězně po propuštění na svobodu. Základem trestního práva však zůstal rakouský trestní zákoník (č. 117/1852 ř. z.). V roce 1934 byl vydán zákon č. 91 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. Vznikají nové věznice v Ruzyni a Hradci Králové, modernizuje se Pankrác. Ve válečných letech 1939 – 1945 tedy za Protektorátu Čechy a Morava byla zavedena organizace německých trestních soudů. Stalo se tak společným nařízením říšských ministrů vnitra a spravedlnosti „o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava“. Po osvobození v roce 1945 se vězeňství vrací pod ministerstvo spravedlnosti prezidentovým dekretem č. 112/1945 Sb. o správě soudních věznic a trestních ústavů. Bylo stanoveno, že jejich správa a dozor nad nimi náleží justiční správě, všechny otázky vyžadující jednotné řízení a vrchní dozor byly svěřeny ministerstvu spravedlnosti. Po únoru 1948 byl ukončen demokratický vývoj našeho soudnictví a na 40 let nás zahalila nová diktatura s honosným názvem „proletariátu“. Hned v roce 1948 byla vydána nová ústava č. 150/1948 Sb., byly zřízeny tábory nucené práce, kam byli umísťováni lidé na základě rozhodnutí občanských komisí bez soudu. Osoby držené v těchto táborech byly trestány namáhavou nucenou prací v podmínkách nedůstojných člověka. V roce 1953 přešlo vězeňství z působnosti

Ministerstva spravedlnosti pod Ministerstvo národní bezpečnosti. Koncem roku 1968 se vězeňství vrátilo do působnosti Ministerstva spravedlnosti, což byl důležitý krok k postupnému odstraňování deformací vězeňského systému, které způsobilo jeho začlenění v bezpečnostním aparátu Ministerstva vnitra. V podstatě stejná situace ve vězeňství zůstala až do konce 80. let. V letech 1988-89 byla propuštěna řada politických vězňů na svobodu. Po listopadu 1989 byla vypracována a postupně realizována nová koncepce vězeňského systému, který by byl v souladu s mezinárodními smlouvami a konvencemi v oblasti lidských práv, zejména s Evropskými vězeňskými pravidly. (Meclová, K.,2002).

Zajímavou součástí našeho právního pořádku byl i trest smrti, který byl na našem území vykonáván až do roku 1990, tedy jeho zrušení je spojeno s přechodem státního zřízení od socialismu k demokracii. Pro výkon tohoto terminálního trestu se využívaly prostory Vazební věznice Pankrác, kde se popravovalo nejenom v době okupace naší vlasti během druhé světové války, ale i po jejím skončení. Mezi osobnostmi, které našly za branami této věznice svoji smrt, byla například Milada Horáková, dr. Slánský apod.

Nejznámější popravou se stalo oběšení Karla Hermana Franka, bývalého říšského státního ministra v protektorátu Čech a Moravy, dne 22.5.1946. Poprava se konala již v pankrácké věznici na druhém (tzv. ženském) vycházkovém dvoře za účasti značného počtu osob, které byly vpuštěny do věznice na základě zvláštních vstupenek. Kromě nacistických zločinců byli popravováni i zrádci a kolaboranti. Popravy vykonával František Nenáhlo, který se stal prvním pankráckým katem po druhé světové válce a tuto funkci vykonával do roku 1946.

Na druhou stranu zde však byly popravovány i osoby ze zcela odlišného společenského spektra. Mezi ty například patří nejznámější vražedkyně Olga Hepnarová, která zcela úmyslně najela do stojících osob na jednom z tehdejších pražských nástupišť pro MHD, případně i jiné osoby, díky kterým se kriminalistika na našem území stala velmi uznávanou vědní disciplínou. Posledním popraveným mužem dne 2.2.1989 byl Vladimír Lulek za několikanásobnou vraždu rodinných příslušníků. Jeho poprava byla zároveň poslední popravou v Čechách. Urny popravených byly zpravidla rok uloženy v pankrácké věznici a poté zničeny. Katem a jeho pomocníky mohli být od roku 1954 jen zaměstnanci ministerstva vnitra, zpravidla vybraní dozorcí pankrácké věznice MV. Po převodu vězeňství do působnosti ministerstva spravedlnosti v roce 1968 byli do funkce kata a jeho pomocníků vybíráni zájemci z řad příslušníků Sboru nápravné výchovy, kteří byli služebně zařazení

na úseku dozorčí služby v nápravně výchovném ústavu (NVÚ) č. 2 Praha – Pankrác. Jejich jména znal jen náčelník NVÚ a předseda Nejvyššího soudu, který s nimi uzavíral zvláštní dohodu o výkonu poprav za určitou finanční odměnu.

„Po zrušení trestu smrti v rámci novely trestního zákona v roce 1990 zůstalo poslední pankrácké popraviště zachováno pro pietní účely vzhledem k popraveným politickým vězňům v letech 1955 – 1960, ale též jako materiální důkaz historické skutečnosti v oblasti výkonu trestního práva. Toto popraviště bylo jediným místem výkonu trestu smrti na území bývalé Československé republiky (ČSR) v letech 1955 – 1960, Československé socialistické republiky (ČSSR) v letech 1960 – 1968 a České socialistické republiky (ČSR) v letech 1968 – 1989.“ (Monestier, M., 1998).

2.3 Dílčí závěr

Tato kapitola byla věnována historii vězeňství, neboť je zcela jasné, že i tento druh lidské činnosti ji má. Tak jako se celá společnost během staletí vyvíjela, tak i vězeňství prošlo svým vývojem, přičemž zprvu šlo především o to, aby trest co nejvíce odrazil případné pokračovatele v páchání takové činnosti. Zmínil jsem se rovněž i o nejstarším zákoníku, který již tehdy určoval, jaký trest může být udělen tomu, kdo porušil nějakou stanovenou normu. Specifickou organizací, která velmi výrazně využívala trestů, byla inkvizice a to při potírání kacířských hnutí, ale i jednotlivců. K určitým změnám ve výkonu trestu došlo až s příchodem různých reformátorů, kdy například na našem území to byl František Josef Řezáč, který začal zdůrazňovat i jinou, než represivní formu trestu. Jeho snahou bylo právě odsouzené muže a ženy vzdělávat a snažit se tak napříště eliminovat jejich vztah ke kriminalitě a to právě skrz vzdělanost.

Historicky jsem tuto kapitolu rozdělil na vývoj vězeňství ve světě a na našem území, kdy jsem zdůraznil, že na našem území byl například jako terminální používán trest smrti a to až do přechodu od socialismu k demokracii, tedy až do roku 1990, kdy byl tento druh trestu na našem území zrušen. V rámci části, která se zabývala historií vězeňství u nás, jsem zmínil i Vazební věznici Praha – Pankrác, kde se právě prováděl výkon trestu smrti. Nikde jinde se v republice tento trest neprováděl.

Z této kapitoly bylo tedy jednoznačně patrné, že i vězeňství si prošlo svým nezaměnitelným vývojem a i nyní můžeme hovořit o tom, že i v dnešní době se vězeňství vyvíjí a to především ve vztahu k dodržování Evropských vězeňských pravidel a ke sladění určitých vězeňských standardů mezi všemi členskými zeměmi EU.

3. Problémy současného vězeňství v ČR

V souvislosti s touto prací je třeba zmínit, že prostředí věznic je velmi exponovaným prostředím a to především kvůli množství osob, kteří jsou do výkonu trestu umístěni a jsou nuceni strávit za mřížemi určitou část svého života. Jako každé odvětví lidské činnosti, i vězeňství má své problémy, které je nuceno řešit. Z těch nejjobecnějších jsou to v první řadě nepopulární škrty v ekonomické oblasti, jež způsobují managementu Vězeňské služby České republiky nemalé problémy. Domnívám se proto, že je proto třeba přiblížit jednotlivé problémy, které v současné době nejvíce zaměstnávají pozornost odborného personálu vězeňských zařízení. Také problematika materiálně technického zabezpečení vězeňských zařízení je velmi významným problémem, který bude do budoucna potřeba řešit. Existuje totiž celá řada vězeňských zařízení, která byla postavena v době, kdy největším problémem mezi osobami ve výkonu trestu odnětí svobody bylo pašování kávy a cigaret. Nicméně tato doba je již v nenávratnu a káva a tabákové výrobky jsou nahrazeny omamnými a psychotropními látkami, se kterými vězňové musejí stále bojovat a jejichž průniku do věznic se snaží zabránit. S tím souvisí i problematika užívání mobilních telefonů a záznamových zařízení. Ty mnohdy slouží právě k možnosti dostat do vězeňských zařízení zakázané látky, nedovolené předměty, případně mohou posloužit jako propojení mezi osobami, které by se mohly snažit z výkonu trestu uprchnout, například při eskortování k soudnímu jednání, k lékaři apod. Těmto problémům bych se chtěl nyní věnovat podrobněji. K problematice vězeňských zařízení, kterých se právě zmiňované problémy budou týkat, lze říci, že vězňové jako takové se rozdělují do několika základních kategorií, tedy že profilace věznic je následující:

- a) vězňové s dohledem
- b) vězňové s dozorem
- c) vězňové s ostrahou
- d) vězňové se zvýšenou ostrahou.

Vězňové s dohledem - je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jde o vězňové s minimálním střežením. Nejsou uplatněny řádné stavebně technické prostředky střežení, kontrolu a dohled nad činností odsouzených provádí vychovatelé Vězeňské služby. Odsouzení se pohybují v prostorách vězňovny neomezeně. Ložnice ani

ubytovny se nezamykají. Odsouzení jsou zařazováni na pracoviště i mimo věznici, kam samostatně docházejí a pracují na pracovištích zpravidla bez dozoru. V mimopracovní době mohou nosit vlastní oděv, zabývat se zájmovými aktivitami a je jim udělován volný pohyb mimo věznici za účelem účasti na sportovních a kulturních aktivitách v rámci programu zacházení. V souvislosti s návštěvou lze odsouzenému na dobu nejdéle 48 hodin udělit volný pohyb mimo věznici.

Věznice s dozorem - je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jde o věznici s minimálním střežením. Kontrolou nad činností odsouzených provádí vedle vychovatelů také dozorcí. Odsouzení se mohou v prostorách věznice pohybovat volně, ubytovny zamykají pouze v době určené ke spánku. Odsouzení zpravidla pracují na pracovištích pod nepřímým dohledem pracovníka Vězeňské služby. U odsouzeného, u kterého jsou předpoklady, že toho nezneužije, lze udělit volný pohyb mimo věznici za účelem plnění pracovních povinností. V mimopracovní době se mohou odsouzení zabývat zájmovými aktivitami, které mohou být i mimo věznici, ale za účasti pracovníka Vězeňské služby. Vlastní oděv mohou nosit v době přijímání blízkých osob, tj. v době konání návštěv, návštěvy se konají ve vymezeném prostoru, zpravidla bez přímého dohledu vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou lze odsouzenému po uplynutí alespoň jedné třetiny trestu povolit volný pohyb mimo věznici na dobu 24 hodin.

Věznice s ostrahou - je určená pro pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu s dohledem nebo dozorem. Jedná se o věznici se středním střežením. Jsou zde uplatněny stavebně technické prostředky střežení. Odsouzení se po věznici pohybují zásadně pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Zpravidla jsou uzamykáni na ubytovnách. Pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo střežených pracovištích mimo věznici, zcela výjimečně lze udělit volný pohyb uvnitř věznice při plnění pracovních povinností. Návštěvy se konají pod dohledem Vězeňské služby a odsouzení jsou ve vězeňském oděvu.

Věznice se zvýšenou ostrahou - je určena pro pachatele, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť

nebezpečnému recidivistovi, kterému byl za zvláště závažný trestný čin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu. Jde o věznicí s maximálním střežením. Odsouzení se pohybují pod přímým dozorem vězeňského pracovníka a na celách jsou uzamykáni. Práci odsouzení vykonávají na pracovištích uvnitř věznice nebo případně na celách. Odsouzeným není povolen pohyb uvnitř věznice ani za účelem pracovní činnosti. Odsouzený může navštěvovat kulturní a společenské místnosti (na základě povolení) s ostatními odsouzenými, kteří jsou zařazení v stejné skupině vnitřní diference.

V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých základních typů, pokud tím není ohrožen účel výkonu trestu odnětí svobody. Dále je zřízen zvláštní typ nebo zvláštní oddělení věznice pro mladistvé, do kterých se umísťují odsouzení, kteří nedovršili 18. rok svého věku. Do zvláštních věznic či oddělení, kde jsou zohledněna specifika zdravotní, psychická, pracovní a věková se umísťují odsouzení se změněnou pracovní schopností a odsouzení v důchodovém věku. (Sbírka zákonů, zákon č. 169/1999 Sb.).

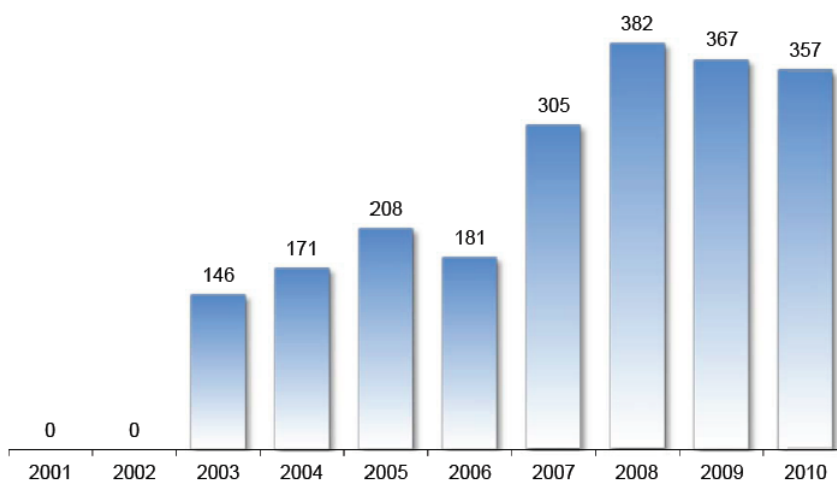
3.1 Omamné a psychotropní látky

Jak jsem již výše naznačil, velkým problémem, se kterým v současné době Vězeňská služba ČR bojuje, se týká omamných a psychotropních látek, které se do věznic dostávají. K jednotlivým druhům těchto látek lze uvést, že více méně není žádný druh, který by byl mezi osobami ve výkonu vazby, nebo ve výkonu trestu odnětí svobody výrazněji preferován. Omamné a psychotropní látky jsou zastoupeny celou škálou druhů, počínaje marihuanou, přes různé léky, které jsou odsouzeným předepisovány a s nimiž se obchoduje, až po velmi tvrdé drogy, jakými jsou například pervitin. Vězeňská služba ČR se prostřednictvím svých specializovaných pracovišť snaží neustále průnik těchto nedovolených látek eliminovat. Bohužel mnohdy tyto snahy narážejí jednak na zákonné překážky, jednak na nedostatek technického vybavení, ale bohužel je nutno i upozornit na možné selhání lidského faktoru. Tím je myšlen především nedbalý výkon služby, kdy při provádění osobních prohlídek osob, které do věznic vstupují, není věnována dostatečná pozornost všem věcem, které mají tyto osoby na sobě, v držení apod.

V souvislosti s těmito látkami je nesmírně důležité, aby všichni zaměstnanci věděli, jak tyto látky působí, že mohou měnit stav mysli, od stavu euforického po zvýšenou agresivitu atd. Právě zvýšená agresivita pak může být spouštěcím mechanismem pro jednání, které vede třeba až k hromadnému vystoupení vězňených osob, k ničení majetku a zařízení, k napadání personálu věznice aj. Problém, který s šířením omamných a psychotropních látek do věznic souvisí, je především spatřován kupříkladu u odsouzených v zaměstnávání mimo vězeňská zařízení. Je pochopitelné, že práce přináší prospěch především vězňené osobě, která tak může lépe pracovat na zvládnání svého vlastního já, nicméně riziko, které je s touto problematikou spojeno, je velmi významným markantem. Byť jsou odsouzení z těchto pracovišť vybíráni velmi bedlivě, nesmí se zapomínat, že vězeňská komunita může na jedince velmi významně působit s tím, že tato osoba pak bude nucena do věznic nosit nedovolené věci, předměty aj. Často jsou nedovolené věci (drogy, mobilní telefony, jejich komponenty apod.) vnášeny do věznic v tělních dutinách, což velmi znesnadňuje možnost jejich odhalení. Přestože existují i technické prostředky, které dokážou detekovat přítomnost kovu v těle, u problematiky omamných a psychotropních látek se tato zařízení mívají účinkem. Proto je snaha všech zaměstnanců či příslušníků vězeňských zařízení, kteří na odhalování takových aktivit pracují, velmi ztížena. Pro ilustraci udávám množství zachycených omamných a psychotropních látek ve věznicích za rok 2010, přičemž je z grafického znázornění jasně patrná vzrůstající tendence těchto snah.

Graf č. 1: zneužívání OPL

Závažným prvkem, který může negativně ovlivnit bezpečnost příslušníků a zaměstnanců při výkonu služby je zneužívání omamných a psychotropních látek vězňenými osobami. V roce 2010 bylo zaznamenáno 357 případů zneužití těchto látek.

Zdroj: Vězeňská služba ČR

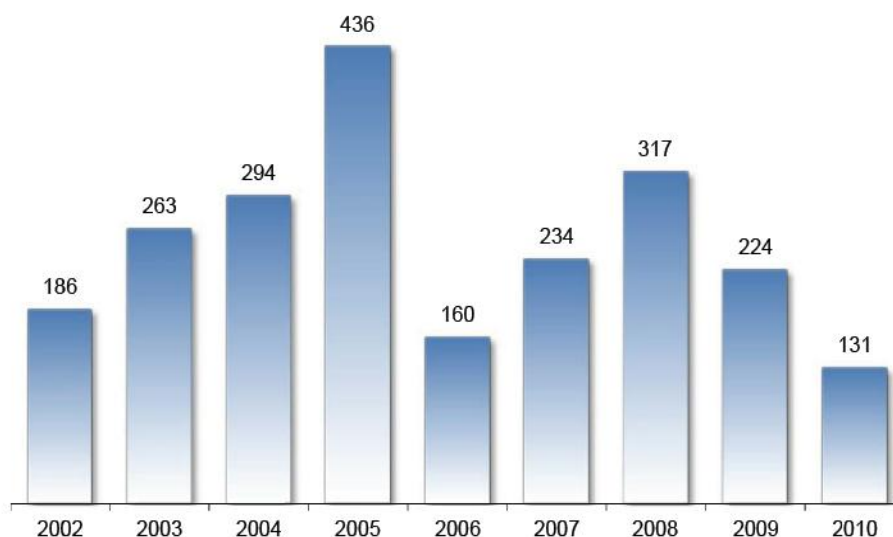
3.2 Problematika mobilních telefonů

Velkým problémem pro současné vězeňství je i problematika mobilních telefonů a jejich užívání. Zde je důležité upozornit na fakt, že vězněné osoby mají možnost použít ke kontaktu s civilním sektorem telefonní budky, které jsou pro tento účel v těchto zařízeních zřizovány. Platná právní úprava vymezuje volání z vězeňského zařízení tak, že odsouzenému se v odůvodněných případech umožní použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou. V zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiného závažného důvodu lze odsouzenému povolit použití telefonu ke kontaktu s jinou osobou, než je osoba blízká. Náklady spojené s použitím telefonu hradí odsouzený. „Nejde-li o telefonáty mezi odsouzeným a advokátem zmocněným odsouzeného zastupovat, mezi odsouzeným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího státu anebo mezi odsouzeným a mezinárodní organizací, která podle mezinárodní úmluvy, jíž je Česká republika vázána, je příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv nebo mezi odsouzeným a zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazenému do obecního úřadu pověřeného zajišťováním sociálně právní ochrany dětí při výkonu jeho oprávnění navštěvovat mladistvého a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby, je vězeňská služba oprávněna se s telefonáty seznamovat právě formou odposlechu.“ (<http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/vykon-vezenstvi-16/jake-jsou-moznosti-veznenych-telefonovat-6120>).

Přesto ale ve vězeňské komunitě stále platí, že ten, kdo je vlastníkem mobilního telefonu, je považován za jakéhosi prominenta v rámci této komunity. Důležité je také uvědomit si, že volání prostřednictvím budky může být monitorována a právě tato skutečnost je natolik důležitá, že vězněné osoby využívají možnosti volání prostřednictvím mobilního telefonu. Nelze jednoznačně tvrdit, že všechna volání, která jsou z mobilního telefonu vězněnými osobami vedena, nabádají k porušování norem, ale taktéž to nelze vyloučit. Je třeba předpokládat, že vězněná osoba užívá mobilní telefon právě z toho důvodu, aby Vězeňská služba ČR nemohla hovor monitorovat, neboť sdělení se může týkat právě snahy o distribuci omamných a psychotropních látek do věznic, snahy o donášku dalšího záznamového zařízení aj. V neposlední řadě však může jít i o snahy zdiskreditovat zaměstnance vězeňského zařízení natolik, že bude nucen z tohoto prostředí odejít, nebo, což je mnohem horší, začne s vězněnými osobami

spolupracovat. Bohužel tato spolupráce ve většině případů končí pro zainteresované zaměstnance jejich postavením mimo službu, případně odchodem ze zaměstnání, ale i například trestním postihem. Tomuto tématu se ale blíže budu věnovat v další části své práce.

Graf č. 2 : zneužívání telefonů

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Jak vyplývá z grafického znázornění k problematice mobilních telefonů, dalo by se říci, že je zaznamenán velký pokles ve využívání těchto zařízení ze strany vězňů. I když se ve věznicích daří odhalovat osoby, které ke kontaktu s civilním sektorem využívají, či využívali mobilní telefon stále častěji, domnívám se, že eliminace tohoto druhu nedovolených předmětů z prostředí věznic je skoro nemožná. Především proto, že technický vývoj jde stále více kupředu a i tato zařízení jsou stále dokonalejší, menší, skrytější atd. To vše jsou velmi důležité aspekty, které ztěžují snahy personálu věznic odhalovat přítomnost těchto nedovolených předmětů mezi osobami ve výkonu vazby, nebo výkonu trestu odnětí svobody.

3.3 Přehlednost věznic

Asi nejcitlivěji je v současné společnosti brán problém přehlednosti ubytovacích kapacit pro odsouzené. V současné době dochází stále více k nárůstu osob, které mají nastoupit výkon trestu odnětí svobody. Problém, který je ale třeba co nejdříve vyřešit

se týká právě ubytovací kapacity a dalších skutečností, které se k přeplněnosti váží. Jde především o finanční prostředky, kdy je třeba reagovat na zvýšenou spotřebu teplé užitkové vody, zvýšení výdajů na teplo, na stravu, ošacení apod. Tento problém může být impulzem pro celou řadu událostí, ať už se jedná o vzpoury vězňených osob, ale třeba i o možné suicidální jednání, které může být vyústěním přeplněnosti oddělení, ložnice ...

Přeplněnost vězeňských zařízení klade vyšší nároky i na personál, který přichází s obviněnými, či odsouzenými do styku. Vzhledem k tomu, že stále dochází ke zvyšování počtu vězňených osob, je tento tlak stále silnější. Práce odborného zaměstnance většinou spočívá v přímém kontaktu s vězňenou osobou, ať už se jedná o vyřizování pohledávek a podnětů ze strany vězňených osob, až po různé evidenční věci, které mají souvislost s osobní hygienou dotyčného jedince, s jeho vystrojením apod. Čím je počet vězňených osob vyšší, tím více se zkracuje možnost odborného personálu účinně s těmito jedinci pracovat a intenzivněji se podílet na procesu resocializace. Tento proces je klíčovým pro opětovné začlenění osoby do společnosti a to po jeho ukončení pobytu ve vězeňském zařízení. Právě tento proces je narušen tím, že odborný personál nemá tolik možností, aby zohlednil individuální přístup ke každému jedinci ve vězení. I zákon o výkonu trestu odnětí svobody například vymezuje, jak by měli být osoby ve výkonu trestu odnětí svobody umístovány. To je ale mnohdy problematické, neboť nelze zcela jednoznačně uspokojit všechny požadavky. Například je jasné, že od sebe musejí být oddělení odsouzení, kteří mají pro výkon trestu stanoven daný typ věznice (dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha). Jak ale postupovat v mužské věznici, kde je třeba zřídit oddělení pro odsouzené – nekuřáky, aby nebylo porušováno jejich zdraví. V současné době vede Vězeňská služba ČR několik sporů s odsouzenými, nebo bývalými odsouzenými, kteří právě poukazují na fakt, že jim ve věznicích bylo poškozeno zdraví, neboť museli být na jednom oddělení s odsouzenými, kteří kouří. Tím bylo poškozováno jejich zdraví, protože příslušné vězeňské zařízení je nedokázalo před vlivem pasivního kouření ochránit. Nicméně je třeba konstatovat, že vězeňská zařízení nemají dostatek kapacit, tedy ubytovacích, aby dokázala zajistit takovou diferenciaci. Navíc často sami odsouzení fabulují odborným zaměstnancům v tom smyslu, že nemohou být umístěni na takové či onaké oddělení, vzhledem k tomu, že by tam mohli mít blíže nespecifikované problémy. Na tomto místě lze konstatovat, a vězeňský personál tuto variantu připouští,

že často jde pouze o účelová tvrzení s cílem domoci se nějakých „výhod“, které by mohly z pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody vyplynout.

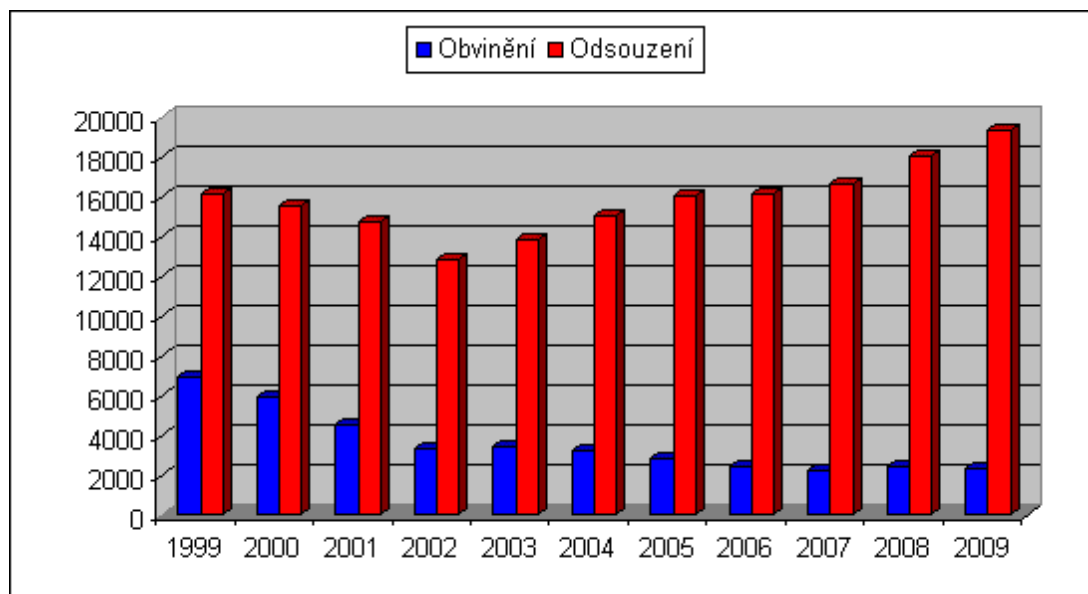
Co se týče stavu přeplněnosti vězeňských zařízení v ČR, tak z grafického znázornění je zřejmé, že tendence zvyšujícího se počtu vězňů, je doposud vzrůstající.

Vývoj stavu obviněných a odsouzených v letech 1999 – 2009

Tabulka č. 1 : vývoj početních stavů

	Stav k 31.12.											
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Obvinění	6934	5967	4583	3384	3409	3269	2860	2399	2254	2402	2360	
Odsouzení	16126	15571	14737	12829	13868	15074	16077	16179	16647	18100	19374	
Celkem	23060	21538	19320	16213	17277	18343	18937	18578	18901	20502	21734	

Graf č. 3: početní stav

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Vzhledem k tomu, že výše uvedené grafické znázornění je limitováno rokem 2009, dovolil jsem si doplnit tyto údaje o nejaktuálnější fakta, která dokreslují problém ubytovacích kapacit v našem vězeňském systému.

Tabulka č. 2: ubytovací kapacity

	kapacita	skutečnost	naplněnost
výkon vazby	2 410	2 553	105,93%
výkon trestu	18 211	20 808	114,26%
detence	48	16	33,33%
celkem	20 669	23 377	113,10%

Tabulka č. 3: stavy vězňených osob

Vězňené osoby		
	ženy	muži
dospělí	1 504	21 641
mladiství	12	204
chovanci*	1	15
celkem	23 377	

* zabezpečovací detence

Tabulka č. 4: obvinění, odsouzení, chovanci

Obvinění - výkon vazby		
	ženy	muži
dospělí	176	2 327
mladiství	3	47
celkem	2 553	
Odsouzení - výkon trestu		
	ženy	muži
dospělí	1 328	19 314
mladiství	9	157
celkem	20 808	

Chovanci - detenční ústav		
	ženy	muži
Opava	0	0
Brno	1	15
celkem	16	

Zdroj: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/> – stavby na úseku ubytovacích kapacit k polovině ledna 2012

3.4 Korupce a nedovolené styky

Hovoříme-li o problematice korupce a s tím souvisejících nedovolených styků, máme na mysli skutečnost, že zaměstnanec věznice (příslušník, ale i civilní zaměstnanec) jedná s odsouzeným i mimo služební rámec s tím, že se mnohdy odsouzení snaží o to, aby jim například takový zaměstnanec poskytl nějaké informace, ke kterým by se on sám nikdy nemohl dostat. Může se dále jednat o snahu obejít kontrolu orgány věznic v tom smyslu, že odsouzení, či obviněný bude po zaměstnanci za úplatu požadovat, aby mu vynesl dopis, který nebude kontrolován a poslal jej na určenou adresu. Takové jednání bývá časté především ve vazebních věznicích u obviněných, kteří mají jako důvod vazby uvedeny kolizní důvody, což je spojeno s ovlivňováním svědků apod. Může se ale jednat i o různé formy úsluhy za úplatu, kdy zaměstnanec věznice přislíbí pomoc osobě ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody s domněním, že si přilepší do svého rodinného rozpočtu. S tím souvisí i skutečnost, že v loňském roce došlo ke snížení platových prostředků ve státní správě o 10%, nicméně pro některé to mohlo být i více. Aniž bych se těchto osob zastával, mohou podlehnout jisté vidině přilepšení si s tím, že na jejich jednání se nepřijde. Bohužel opak je spíše pravdou. Zde konstatuji, že pokud se již zaměstnanec spojí s vězněnými osobami, ti si ho postupem času mezi sebou předávají a to co začalo pouhým vynesením dopisu bez kontroly zaměstnanců věznice, může skončit donáškou mobilního telefonu, zbraně, či omamných a psychotropních látek. Pro názornost, jak může takové jednání skončit, jsem vybral jeden z posledních případů, který vyšetřovatelé, jež se těmito problémy zabírají, řešili:

Vězeň v Rýnovicích si měl kupovat výhody od vychovatelů, policie je obvinila

„Protikorupční policie obvinila dva vychovatele věznice Rýnovice v Jablonci nad Nisou, jednoho vězně a jeho známou z korupce. Dva občanskí zaměstnanci věznice podle detektivů jednomu z vězňů poskytovali za úplatek či jeho příslib určité výhody. Uvedl to ve středu mluvčí Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality (ÚOKFK) Jaroslav Ibehej. Vychovatelé prý umožňovali odsouzenému muži telefonovat z vězeňského telefonu. Doručovali mu také části mobilních telefonů, telefonní karty, léky, peníze nebo písemné a ústní vzkazy. Za to jeden ze zaměstnanců věznice podle kriminalistů loni v létě obdržel celkem 150 000 korun, které si částečně nechal převést na účet, zbytek inkasoval v hotovosti od známé odsouzeného. „Následně pak požadoval po vězni dalších 350 000 korun a auto. Druhý z vychovatelů si za poskytnuté výhody nechal slíbit úplatek 3,85 miliónu korun,“ uvedl mluvčí. Detektivové oba vychovatele stíhají pro zločin přijetí úplatku a také z přečinu zneužití pravomoci úřední osoby. V případě odsouzení jim hrozí odnětí svobody na pět až dvanáct let. Odsouzeného a jeho známou obvinili policisté z podplácení a návodu k přečinu zneužití pravomoci úřední osoby. Hrozí jim až šestileté vězení.“ (<http://www.novinky.cz/krimi/256582-vezen-v-rynovicich-si-mel-kupovat-vyhody-od-vychovatelu-policie-je-obvinila.html>).

Na tento druh obviněných je třeba dbát zvýšené opatrnosti a veškerá jejich činnost související s kontaktem s civilním sektorem, bývá zpravidla pečlivě kontrolována. Možnost, že nějaký materiál nebude kontrolován a podaří se přesvědčit nějakého zaměstnance, aby mu zásilku vynesl bez kontroly ven, je pro mnohé lákavým soustem. Zvláště když se jedná o mnohamilionové podvody a drobná investice do zaměstnance může zmařit celé vyšetřování. K problematice nedovolených styků lze obecně říci, že za nedovolený styk je považováno každé jednání, které je mimo pracovní rámec a odsouzený, případně obviněný, či zaměstnanec věznice z něj má nějaký profit. Jestliže bych měl zhodnotit uvedená fakta, lze za korupci ve Vězeňské službě ČR považovat několik základních skutků. Od drobných případů, které jsou souhrnně pojmenovány jako již zmíněné nedovolené styky, až po možné náznaky korupce na vyšších místech, zejména v souvislosti se získáním nejrůznějších výhod pro firmy v rámci výběrových řízení. (Organizovaný zločin, č. 2/2003).

3.5 Nebezpečná fluktuace zaměstnanců vězeňských zařízení

Ze svého pohledu bych se rád zmínil i o současném vývojovém trendu, nejen u příslušníků a civilních zaměstnanců Vězeňské služby ČR, ale i u jiných ozbrojených sborů. Tím problémem jsou odchody opravdových profesionálů, kteří si za mnoho let své služby prošli mnoho situací, na které jedince nepřipraví nic jiného, než vlastní zkušenost. U pracovníků vězeňství je tento fakt umocněn tím, že zkušenosti se jen velice obtížně dostávají k novým zaměstnancům. Vysoká profesionalita a efektivita jsou doménou většinou těch déle sloužících jedinců, kteří však jsou v současné době spíše demotivováni a to ve většině případů snížením finančních prostředků. Dále jako velký problém vnímají sami zaměstnanci vězeňských zařízení fakt, že nejsou ze strany nadřízených orgánů nikterak chráněni a přesto, že teoretické argumenty se mohou s realitou rozcházet, je tento postoj typický pro mnoho příslušníků a odborných zaměstnanců Vězeňské služby ČR. To pak samozřejmě souvisí i s ochotou účastnit se rizikových akcí, neboť když nebude mít daný pracovník ve svém vedení zastání, zcela jistě se bude snažit účasti v nějaké zátěžové, stresové, či jinak vypjaté situaci vyhnout. Když jsem měl možnost hovořit se zaměstnanci vězeňských zařízení, vnímali též velmi citlivě například otázku soudního přezkumu kázeňských řízení. Zaměstnanci, kteří by se mohli dostat do situace, kdy bude třeba obhájit svá tvrzení před soudem, v rámci přezkumu kázeňského řízení, se často snaží přehrávat delegované pravomoci na vyšší důstojníky, případně na jiné pracovníky. Tlak, který je na ně vyvíjen, pak může být motivací pro odchod do jiného zařízení, na jinou pozici, případně odchod zcela do jiného resortu, k jiné práci. Zkušenosti, které tak tyto zaměstnanci nabyli, nejsou implementovány na začínající zaměstnance a tak se tyto musí sami snažit získat praxí chybějící zkušenosti.

Velkým problémem je též špatně nastavený model kariérního postupu, který mnohdy nedává tolik příležitostí jedincům, kteří na svém osobním rozvoji velmi intenzivně pracují a dávají přednost osobám, které jsou více loajální, konformní apod. I zde se pak může projevit fakt, že z prostředí vězeňských zařízení odchází lidé, kteří by mohli být, díky svým schopnostem a dovednostem pro Vězeňskou službu ČR přínosem. Kvalitnější způsob posuzování vhodnosti pro zastávanou funkci by se měl opírat o více faktorů než jen ty, které jsou uvedeny ve vypsaném výběrovém řízení. Potom je pochopitelné, že jedinec odchází do jiného sektoru, nejen kvůli finančním

prostředkům, ale i kvůli nemožnosti se lépe prosadit v rámci působnosti v tomto specifickém ozbrojeném sboru. Nezbyvá než doufat, že i v tomto směru dojde k alespoň nějaké nápravě s tím, že vrcholový management se bude snažit lépe si udržet své odborné zaměstnance, neboť právě ti mohou být pro vězeňství u nás velkým, přínosem do budoucna.

3.6 Dílčí závěr

Jako každá organizace, i Vězeňská služba České republiky má své specifické problémy a právě na některé z nich jsem chtěl na stránkách své diplomové práce upozornit. Jedná se o závažné problémy, které však není v silách Vězeňské služby ČR samotné je vyřešit. Mnohdy jde totiž o systémová řešení, která by však musela být řešena spíše na úrovni legislativní, než pouze lokální v rámci jedné instituce. Jedním z nejzávažnějších problémů je problém přeplněnosti vězeňských zařízení a na tuto skutečnost se váží především napjaté vztahy mezi vězňenými osobami, které by případně mohly přerůst až v hromadné vystoupení a nějaké agresivní útoky vůči zaměstnancům těchto zařízení.

Velkým problémem je také přítomnost mobilních telefonů, ale především omamných a psychotropních látek. I ty mohou způsobit, že některý z odsouzených se po jejich požití může stát velkou hrozbou nejen pro sebe, ale i pro své okolí, zaměstnance vězeňských zařízení nevyjímaje.

Zároveň jsem se v této kapitole dotkl i problému, který souvisí s korupčním jednáním zaměstnanců a příslušníků vězeňských zařízení. Tito zaměstnanci si často neuvědomují, že tímto svým protiprávním jednáním vystavují v nebezpečí své kolegy, neboť ne vždy chce odsouzený či obviněný pouze vynést nějakou informaci z věznice. Tímto to většinou začíná a může to vést až k donášce mobilních telefonů, drog apod. Nejzávažnějším problémem by pak byla snaha takto korumpovaného zaměstnance přinést vězněné osobě kupříkladu zbraň, která by se dala použít při snaze dotyčné osoby o útěk z takového zařízení. Právě nedovolené styky a korupce jsou v takovémto prostředí jednou z nejnebezpečnějších zakázaných činností ze strany personálu vězeňských zařízení.

Taktéž jsem se zmínil o problému, který by se mohl zdát ne tak podstatný, ale opak je pravdou. Tímto problémem jsou odchody kvalitního personálu, který není

ze strany věznic dostatečně finančně či jinak ohodnocen a jejich nahrazování novými nezkušenými příslušníky, či odbornými zaměstnanci. Netvrdím, že by jim chyběla nějaká teoretická erudice z daného oboru, ale nabyté zkušenosti z přímého výkonu jsou mnohdy k nezaplacení. I zde se domnívám, že by mělo být snahou vrcholového managementu Vězeňské služby ČR tyto zaměstnance v co největší míře udržet v organizaci, protože jejich zkušenosti mohou být při řešení různých krizových situací více než přínosné. Toto téma je však spíše k diskusi právě s vrcholovým managementem vězeňských zařízení, který by se měl snažit jejich odchody zmírnit.

Jak je zřejmé z výše uvedené kapitoly, Vězeňská služba České republiky je organizací, která má i své specifické problémy. Nelze však říci, že by na tom byla nějak diametrálně odlišně, než je tomu u jiných odborných sborů. Bude-li se snažit tato organizace nějak změnit a zkvalitnit výkon vězeňství v ČR, je otázkou. Lze jen doufat, že proces zkvalitnění přístupu personálu a k personálu se bude zlepšovat a to i ve vztahu k specifickým problémům, které Vězeňská služba ČR vykazuje.

4. Penitenciariстика a penitenciární péče

Moje práce se kromě pojmu penologie věnuje i problematice penitenciární péče, tedy té, které se dostává osobám během výkonu trestu odnětí svobody ve vězeňských zařízeních. Problém této péče a práce s odsouzenými nespočívá pouze v jejich hladkém průběhu trestu ve věznici, ale jde především o snahu odborného vězeňského personálu v rámci procesu resocializace dopomoci jedinci k jeho opětovnému začlenění do společnosti. Toto začlenění by nemělo být stigmatizováno skutečností, že jedinec pobýval nějakou dobu ve výkonu trestu odnětí svobody, ale společnost by se měla snažit od takového pohledu oprostít. Tomu do budoucna mohou přispívat i výchovně vzdělávací aktivity, kterým se mohou odsouzení ve věznicích věnovat a které jim pomáhají nejenom překonat stereotyp během pobytu ve věznici, ale mohou jim pomoci uplatnit se na trhu práce po skončení výkonu trestu. Penitenciární péče zahrnuje celou řadu aktivit a na tyto aktivity bych se rád zaměřil i v této kapitole. S odsouzenými pracují ve věznicích odborní zaměstnanci, kteří připravují a implikují penitenciární péči do různých programů, kterým se mohou odsouzení věnovat. Jde o programy zacházení s vězněnými osobami. Během přípravy své práce jsem měl možnost s takovými zaměstnanci vězeňských zařízení hovořit a ti mi poskytli velmi cenné informace o možnostech, kterým se odsouzení v rámci penitenciární péče mohou věnovat. Proto bych tuto kapitolu věnoval právě těmto programům s tím, že bych se snažil upozornit i na ty, které se pak mohou hodit při začleňování jedince opětovně do společnosti. Nejprve bych se věnoval programům zacházení obecně a následně bych upozornil na některé podrobněji.

4.1 Programy zacházení

Programy zacházení jsou zaměřeny do oblasti práce s vězněnými osobami a to se zaměřením na jejich intelektuální schopnosti, možnost zapojení se do pracovních aktivit, vzdělávání se apod. Na jeho sestavování se podílí právě odborní zaměstnanci, mezi nimiž jde především o psychologa, speciálního pedagoga, vychovatele, sociálního pracovníka. Na základě údajů od odsouzeného je mu pak doporučen program zacházení, který svým podpisem stvrdí a schválí tak jeho podobu. Během pobytu ve věznici se ovšem tento program může doplňovat i o další činnosti, kterým se odsouzený věnuje.

Pro různé skupiny odsouzených jsou připravovány specifické programy zacházení. Jde například o odsouzené, kteří byli odsouzeni za sexuálně motivovaný trestný čin, je jim nařízena ústavní léčba sexuologická apod. V souvislosti s programy zacházení je však třeba rozlišit mezi osobami ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Nelze říci, že by vazebně stíhané osoby nemohly provádět nějaké činnosti, které by jim pomohly překlenout dobu strávenou ve vazbě. Na druhou stranu je však pohyb těchto osob v takovém zařízení velmi omezen, proto i činnosti jsou velmi omezené. Programům zacházení a jejich plnění se věnují především osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a právě do této kategorie vězňených osob jsem zaměřil i pozornost této kapitoly.

Obecně by se daly programy zacházení rozdělit do několika základních kategorií, které postihují v podstatě hlavní oblasti činnosti každého člověka. Tyto programy se proto zaměřují především do oblasti smysluplného trávení volného času, pracovních aktivit, náboženských aktivit apod. Velmi důležitou součástí programů zacházení jsou i extramurálního charakteru, které jsou zaměřeny především do oblasti posilování vztahu odsouzeného k vnějšímu prostředí, tedy prostředí mimo vězeňské zařízení. Programy bych rozdělil následovně:

- A) **Pracovními aktivitami** - těmi se rozumí v první řadě zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, práce potřebná k zajištění provozu věznice a pracovní terapie. Tyto pracovní aktivity přinášejí odsouzenému: osvojení si specifických dovedností, podvědomá schéma, že práce přináší uspokojení a užitek a nakonec finanční přínos. S touto aktivitou má Vězeňská služba ten největší úspěch, který je ale ovlivněn především mírou nezaměstnanosti odsouzených. Pracovní aktivity, dle vyjádření vězňených osob, jsou v podstatě těmi nejdůležitějšími, kterým se mohou ve výkonu trestu věnovat. Navíc mnoha odsouzeným mohou dopomoci i k zlepšení postavení na trhu práce po výkonu trestu odnětí svobody. V neposlední řadě se odsouzení učí i pracovním návykům, které pro ně kupříkladu nebyly zcela samozřejmé v době, kdy se ještě nenacházeli ve výkonu trestu.
- B) **Vzdělávací aktivity** – pod tyto aktivity je zahrnuto vzdělávání realizované středním odborným učilištěm (pro úspěšné absolventy základních škol), učilištěm (pro žáky, kteří ukončili základní školu v nižším než 9. ročníku) a odborným učilištěm (pro žáky ze zvláštních škol). K vzdělávacím aktivitám patří rovněž vzdělávání vedené nebo kontrolované zaměstnanci Vězeňské služby (výuka jazyků, svářečské kurzy, práce na počítačích). Vězeňská služba též umožňuje osobám ve výkonu trestu odnětí svobody studium na vysoké škole. Podmínky

pro přijetí do takového studijního programu bývají v podstatě obdobné, jako je tomu v běžné praxi. O vzdělávání je mezi odsouzenými zájem, ovšem většina z odsouzených by dala přednost materiálnějšímu zapojení se, tedy především pracovním aktivitám s tím, aby si mohli vydělat nějaké peníze a podílet se na placení svých dluhů, které s jejich trestnou činností souvisí. Do popředí se také dostávají vzdělávací aktivity, které souvisí s využíváním výpočetní techniky, nicméně kapacita těchto programů je omezené, především kvůli nízké kapacitě počítačových učeben.

- C) **Speciální výchovné aktivity** - psychoterapeutické programy - vycházejí z obvyklé praxe v psychiatrických zařízeních aplikované na programy ve věznicích. Jde o dlouhodobý program, kdy zkušený terapeut, většinou psycholog nebo psychiatr v plánovaných sezeních psychologickými metodami dlouhodobě působí na jedince. Tyto metody jsou bezesporu účinné, ale problém je v tom, že obsáhnou velmi malý počet vězňů a zavážou značnou část pracovní doby terapeuta. Proto se více zavádějí metody skupinového vedení vězňů - skupinová psychoterapie. Součástí je také systém komunity, kdy personál věznice a odsouzení tvoří vzájemnou komunitu, vzájemné vztahy jsou formovány pouze terapeutickými a nápravnými cíli. Cílem sociálně psychologického výcviku ve skupině vězňů je zvýšit jejich sociální kompenzaci, formou sociálního učení je naučit adekvátně řešit běžné sociální situace, např. jednání na úradě, s nadřízenými v zaměstnání, konfliktní situace neagresivně apod., sociálně žádoucím způsobem.
- D) **Náboženské programy** - náboženská výchova je tradiční součástí metod zacházení s vězni. Poskytuje náboženskou službu těm odsouzeným, kteří byli věřící již před odsouzením podle jejich potřeb a zvyklostí. Nabízí rovněž nevěřícím odsouzeným kontakt, možnost jiné životní cesty, naděje ve víře, pokoru a vyrovnanost se s trestným činem, získat vyšší hodnoty, životní smysl. V ČR po letech ateistické výchovy a mnohdy brutálního primitivního ateizmu jsou programy náboženské výchovy hodnoceny rozporuplně. Není k dispozici kvalifikovaný a zkušený stav duchovních pro práci ve vězení, není ani adekvátní legislativa, vězni také nejsou připraveni přijímat duchovní náboženskou péči. Nutno konstatovat, že náboženské programy teprve hledají svou formu a obsah i metody.
- E) **Zájmové aktivity** - odsouzení se mohou svým zájmům věnovat jak individuálně, tak v rámci kroužků. Častým zájmem odsouzených je výtvarná činnost (ve Věznicích

Valdice z nich mají vlastní galerii), mnoho věznic vyrábí v rámci modelářských kroužků hračky pro děti (Věznice Vinařice, Věznice Příbram, Věznice Kuřim atd.), v Heřmanicích mají pěvecký sbor, v mnoha věznicích mají hudební skupiny, které pořádají svá vystoupení i mimo objekt věznic. Nejrozšířenější a nejpopulárnější zájmovou aktivitou je ale přes všechno stále sport (zejména kondiční cvičení, fotbal a stolní tenis).

- F) **Extramurální programy** – oblast utváření vnějších vztahů - jedná se o programy orientované „na zeď vězňů„. Jsou zaměřeny na vytvoření a udržení či posílení vazeb odsouzených mimo vězení. Jsou posilovány vztahy odsouzeného k rodině, přátelům, ale nikoliv k známým z kriminální subkultury. Patří sem návštěvy odsouzených, styky odsouzeného s rodinou, který může být omezený časově i komunikačními prostředky, např. komunikace vedená telefonem, bez možnosti fyzického kontaktu až po možnost několikahodinové návštěvy manželky či družky bez jakéhokoliv dozoru v jistém soukromí, či přerušení trestu za účelem návštěvy rodiny. Tyto aktivity jsou různorodé a souvisí především s možnostmi samotných vězeňských zařízení, do jaké míry mohou tyto aktivity podporovat a pracovat s nimi. Jednou z nejvyšších odměn a zároveň možností v rámci extramurálních aktivit je institut přerušení trestu. Zákon o výkonu trestu č. 169/1999 Sb. odměny konkretizuje v ustanovení § 45, odst. 2. Řád výkonu trestu³ pak v ustanovení § 57 odst.8 definuje jaké jsou podmínky udělení tohoto institutu, kdy citují: „při rozhodování o přerušení výkonu trestu a o povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení s odsouzeným přihlíží ředitel věznice ke stupni narušení odsouzeného, povaze trestné činnosti, za níž byl odsouzen, délce uloženého trestu a jeho nevykonaného zbytku, typu věznice, v níž odsouzený trest vykonává, a jeho chování v průběhu výkonu trestu. (Vyhláška č. 345/1999 Sb. – řád výkonu trestu odnětí svobody, ustanovení § 57 odst.8). Další aspekty, které je v souvislosti s extramurálními aktivitami potřeba zmínit souvisí s tím, že přerušení trestu se uděluje nejvíce na 20 dnů a tato doba se započítává do výkonu trestu. Navíc pro udělení tohoto institutu se schází komise odborných zaměstnanců věznice, kteří mohou vyjádřit připomínky k možnému udělení, či neudělení tohoto nejvyššího stupně odměny.

---

³ Řád výkonu trestu odnětí svobody – vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.

Program zacházení je zpracováván speciálními pedagogy na základě komplexní zprávy o odsouzeném, která obsahuje záznamy o průběhu vazby, pedagogickou, psychologickou a zdravotní charakteristiku a sociální anamnézu, s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti.

Program zacházení je výchovným prostředkem, prostřednictvím něhož jsou odsouzení vedeni k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, a zároveň slouží k naplňování účelu výkonu trestu. Při tvorbě konkrétního programu zacházení se vychází z nabídky aktivit, která je podle prostorových, personálních a finančních podmínek věznice pravidelně aktualizována. Co se týče personálních možností, v potaz je nutno vzít tabulkové obsazení specialistů a jejich počet, jejich schopnosti, zájem, erudovanost a zkušenosti. Promítne se zde zákonitě i kvalita a kvalifikace vychovatelů jako přímých garantů a realizátorů programů zacházení.

K obsahu programu zacházení lze konstatovat, že ty tvoří konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným, směřující k dosažení cíle, a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. Z dalších skutečností, které tvoří obsah programu zacházení, to jsou pracovní povinnosti, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity a právě oblast utváření vnějších vztahů. Pedagog sestavuje tento program s ohledem na zdravotní stav odsouzeného, jeho schopnost, zájmy a záliby, fyzické a psychické předpoklady pro splnění daného programu zacházení. Cíl těchto programů pro odsouzené stanovuje ve výkonu trestu odnětí svobody jednotlivě pro každého nově příchozího odsouzeného vždy speciální pedagog, a to v úzké spolupráci se sociálním pracovníkem, psychologem a konkrétním vychovatelem. Prvotní cíle každého programu zacházení jsou stanovovány u každého odsouzeného individuálně, ovšem jsou zpravidla zaměřeny na adaptaci odsouzených ve věznici a na jednotlivých odděleních. Obecně jsou cíle formulovány konkrétním a zřetelným způsobem tak, aby vychovatel při jejich následném vyhodnocování mohl jednoznačně stanovit, zda odsouzený cíl programu zacházení plní komplexně, plní částečně, nebo vůbec neplní. Přitom jsou koncipovány tak, aby postihovaly charakter trestné činnosti jednotlivých odsouzených a sledovány určitý vývoj v odbourávání těch charakterových vlastností nebo jiných okolností, které odsouzeného k páchaní trestné činnosti vedly. Je-li vhodné cíl programu zacházení

z různých důvodů aktualizovat, činí tak speciální pedagog po dohodě s vychovatelem spadajícím pod jeho metodické vedení, případně po dohodě s psychologem nebo sociálním pracovníkem, zpravidla po vyhodnocení plnění programu zacházení vychovatelem, byla-li patrná v jednání odsouzeného změna ve smyslu plnění cíle stávajícího. (České vězeňství, 2/2011).

K problematice vyhodnocování programu zacházení lze doplnit, že ty se vyhodnocují vždy po určitém časovém úseku, který je dán typem věznice, do něhož byl odsouzený pro výkon svého trestu zařazen. Proto tedy například v typu věznice s dozorem, je hodnotící období vždy po uplynutí dvou měsíců, u odsouzených v typu věznice s ostrahou, je to po uplynutí 3 měsíců.

4.2 Penitenciární poradenství a jeho hlavní oblasti

Jednou z hlavních oblastí, kterému je během výkonu trestu věnována zvýšená pozornost ze strany odborného personálu, je adaptace jedince na pobyt ve výkonu trestu. Jak jsem se již zmínil výše, na jedince totiž působí dva základní faktory, přičemž jeden z nich je pobyt ve věznici během přítomnosti personálu. Odsouzený s nimi může hovořit, osvojuje si poznatky o svých právech a povinnostech ve výkonu trestu apod. Na druhou stranu je zde však i problematika „druhého“ života vězněného jedince a ten souvisí s jeho sociálním kontaktem se subkulturou vězněných osob. Je třeba zmírnit možný negativní vliv této subkultury na jedince a to například v rámci povinností programu zacházení. Cílem tohoto poradenství je především uchránit jedince negativního vlivu prizonizace, o kterém jsem již hovořil.

S tímto druhem poradenství a činnosti odborných zaměstnanců vězeňských zařízení souvisí i možné problémy, se kterými se jedinec ve výkonu trestu může setkat. Samozřejmě jde o zdravotní problémy, které mohou souviset například s nějakými infekčními chorobami, na druhou stranu však za mnohem závažnější problém považují psychické problémy, které s sebou pobyt za mřížemi přináší. Je zcela jisté, že jinak bude snášet výkon trestu jedinec, který je ve věznici opakovaně a jinak ten, který patří do kategorie prvotrestaných odsouzených. Cílem odborného personálu by měla být především snaha o eliminaci psychickým problémů, které se mohou u jedince objevit. K tomuto účelu mezi odbornými pracovníky vězeňských zařízení působí i řada psychologů, kteří se o tuto stránku pobytu jedince ve věznici starají. Jejich poradenství

může jít například do oblasti krizové intervence apod. Samozřejmě že tento personál pomáhá i při sestavování programů zacházení pro odsouzeného a navíc se podílí i na různých odborných komisích, jejichž úkolem je kupříkladu zařadit odsouzeného do zaměstnání, či posoudit, zdali by jedinec byl vhodným kandidátem pro udělení odměny opuštění věznice s návštěvou, či přerušeni trestu. Vhodnost kandidáta spočívá především v posouzení možných rizik, které s sebou může nést fakt, že se jedinec na krátkou chvíli dostane mimo vězeňské zařízení. Hodnotí se především skutečnost, zdali je odsouzený natolik vyzrálou a zodpovědnou osobností, že tohoto institutu nezneužije a po uplynutí doby strávené mimo věznic se do ní opětovně vrátí.

Další oblastí penitenciárního poradenství je oblast sociálních problémů, které s sebou přináší pobyt ve věznicích. Jde především o zajištění sociálního zázemí po výkonu trestu odnětí svobody, stejně tak jako o udržení sociálních vazeb, kterými jedinec disponoval před nástupem do věznice. Jde o vztahy s rodinnými příslušníky, s kolegy ze zaměstnání apod. Cílem těchto sociálních aktivit je především zabezpečit hladký průběh procesu resocializace, kdy jedinec se bude mít po výkonu trestu kam vrátit. Smyslem je především též určitěmu způsobu „sociální smrti“, které může souviset s pobytem jedince ve vězení. To by totiž mohlo znamenat pouze návrat za zdi věznic, neboť takový jedinec by se zcela jistě ocitl v situaci, kdy by musel pro zajištění svých potřeb páchat trestnou činnost. Sociální vztahy jsou proto velmi důležité. Pro zachování a rozvoj těchto vztahů je ve věznicích zřízena pozice sociálního pracovníka, na nějž se mohou odsouzení obracet se svými žádostmi, problémy apod. Tyto problémy se pak snaží společně odstranit, kdy se může jednat například o získání různých dokladů, vydání potvrzení apod. Snahou sociálního pracovníka je též podporovat tzv. extramurální aktivity, které jsou součástí programů zacházení a které velmi výrazně posilují sociální vztahy mezi odsouzeným a jeho příbuznými mimo zařízení věznice. Naproti tomu je sociální pracovník povinen řešit i sociální problémy, které se u odsouzených vyskytují a které mohou souviset například s pobytem ve výkonu trestu. Další rolí sociálního pracovníka je též podílet se na průběhu procesu resocializace jedince do společnosti. Takovými činnostmi se může rozumět práce s odsouzenými, kdy je třeba přiblížit a ukázat jim, jak je možné si vyřídit některé věci na sociálních odborech úřadů, jak žádat o zaměstnání atd.

Do oblasti penitenciární péče patří samozřejmě i možnost kulturního vyžití a možného následného vzdělávání. Zde je důležité uvést, že právě absence vzdělání často působí na jednání, kterému se jedinec věnuje a které jej následně může zavést

až do výkonu trestu. Vězeňská zařízení se proto snaží připravovat pro odsouzené i možnosti různých rekvalifikačních kurzů, či možnosti vzdělávání, které se organizují buď v různých školských zařízeních (např. takové zařízení je ve Věznici Světlá nad Sázavou, Pardubice apod.), nebo tuto činnost realizují civilní subjekty, které mohou odsouzeným dopomoci k vyššímu vzdělání. Jedním z takových příkladů je třeba VV a Úp VZD Brno – Bohunice (vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence), které pro několik vybraných odsouzených zajišťuje dokonce i možnost vysokoškolského studia a to ve spolupráci s Masarykovou univerzitou Brno. Dosažené vzdělání pak může být pro jedince i dobrým startovacím impulzem po výkonu trestu, neboť mu může pomoci zajistit kvalitnější zaměstnání, než tomu bylo předtím. Velký zájem bývá například o různé kvalifikační kurzy (malíř-natěrač, holič, zedník, kuchař apod.). I možnost kulturního vyžití je pro osoby odsouzených důležitou součástí jejich pobytu ve věznici, proto i problematice kultury je věnována činnost odborného personálu věznic. Jde nejenom o různé osvětové přednášky, ale i o pouhou všeobecnou povědomost o situaci mimo věznici. Pro odsouzené jsou na odděleních proto zřizovány kulturní místnosti, které slouží ke sledování televizních pořadů, ale i ke konání různých akcí v rámci věznice, stejně tak jako ke konání setkání mezi managementem věznice a odsouzenými.

Již jsem v jedné z kapitol věnovat pozornost tématům, se kterými má v současné době Vězeňská služba ČR největší problém, a tím je toxikomanie během výkonu trestu. I když dochází k stále většímu technickému rozvoji v oblasti vyhledávání omamných a psychotropních látek, nedaří se zcela tomuto nešvaru zabránit. Z prodeje takových látek pak někteří odsouzení profitují a i tento fakt doposud není možné ze strany odborného personálu zvládat. Byť by se mohlo zdát, že věznice jsou místa, kam by se tyto látky neměly dostat, tak ne vždy tomu tak je, neboť odsouzení pracují na různých typech venkovních pracovištích, kde je možné je navštívit bez toho, aniž by o tom personál věznice věděl. Toho využívají odsouzení právě k možnosti pašovat do věznic zakázané látky, či mobilní telefony, jenž jsou pak používány k organizování dodávek a následně distribuci po věznici. Penitenciární poradenství se tedy snaží působit na jedince i v této oblasti a to především aby nedošlo ze strany odsouzených ke zneužívání těchto látek. To by v konečném důsledku znamenalo obrovské problémy nejen pro jejich vlastní osobu, ale i pro komplexní sociální vztahy, na které se penitenciární péče zaměřuje.

4.3 Specifické programy zacházení

V rámci této kapitoly chci taktéž stručně popsat alespoň několik aktivit pro odsouzené, které jsou provozovány v rámci plnění programů zacházení, nicméně slouží i jako vzdělávací, nebo terapeutická aktivita. Ta pak může pomoci odsouzenému, či odsouzené najít uplatnění i po výkonu trestu odnětí svobody, případně poskytné náhled na trestnou činnost. Tento náhled pak může sehrát i pozitivní roli při přechodu ze života ve věznicí do toho civilního. Prvním programem, kterému bych se chtěl v rámci své práce věnovat je program pro odsouzené, kteří byli odsouzeni za sexuálně motivovaný trestný čin. Tento program se nazývá GREPP a realizuje se ve Věznici Heřmanice.

Program GREPP

Cílem tohoto programu, který v současné době probíhá ve Věznici Heřmanice je vytvořit nové a efektivní metody práce s pachatelem ve věznicích, kteří byli odsouzeni za trestné činy násilí na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu). V požadavcích zadavatele je cílová skupina pro tento program zacházení – tj. vězněné osoby odsouzené za trestné činy násilí na dětech – definována velice široce. Ze zadání vyplývá, že do této skupiny jsou zařazeni jak sexuální devianti, tak sexuální delikventi (nedeviantní pachatelé), ale i pachatelé bez sexuálního deliktu či deviace. Konkrétně se jedná o trestnou činnost dle § 185 Trestního zákoníku (dále jen TZ) – znásilnění, § 140 TZ – vraždy, § 187/1,2,3,4 TZ – pohlavního zneužívání, § 188 TZ – soulože mezi příbuznými, § 189 TZ – kuplířství, § 168 TZ – obchodování s lidmi, § 192 TZ – přechovávání dětské pornografie, § 202 TZ – svádění k pohlavnímu styku. (Sbírka zákonů, zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník). Dle mezinárodní úmluvy o právech dítěte je pro potřeby této úmluvy za dítě považován každý jedinec mladší 18-ti let, tento konsensus je aplikován i pro potřeby tohoto programu, to znamená, že do tohoto programu budou zařazováni odsouzení, kteří páchají vyjmenovanou trestnou činnost na dětech do věku 18 let.

Program je koncipován jako vzdělávací program, který bude respektovat široké spektrum cílové skupiny, který bude realizovaný skupinově a v rámci kterého bude

pracováno s prvky skupinové dynamiky⁴. Nejedná se o terapeutický program, který by primárně využíval přístupů a metod některé z terapeutických škol, ale o tzv. program narovnání.

Smysl a cíl programu koresponduje s předpokladem, že prvotním krokem pro jakékoliv zacházení s pachatelem trestné činnosti je vedle motivovanosti vytvoření adekvátního náhledu na svou trestnou činnost a poznání, uvědomění si a přijetí konkrétních důsledků své trestné činnosti. Bez snahy o dosažení tohoto základního předpokladu lze jakékoliv další terapeutické zacházení považovat za neefektivní. S ohledem na výše uvedené je hlavním cílem programu poskytnout odsouzenému:

- informace o možných důsledcích a dopadech trestné činnosti
- náhled na dopady a důsledky trestné činnosti, na spouštěcí mechanismy a zdroje trestné činnosti
- návod k dalšímu jednání s cílem minimalizovat pravděpodobnost recidivy trestné činnosti
- podporu pro další kroky a řešení své situace vytvořením nabídky situací, ze kterých si sám zvolí, jak bude postupovat.

Program si tedy neklade terapeutické cíle, ačkoliv s prvky skupinové terapie pracuje. Cílem tohoto programu není "terapeutická změna osobnosti", ale poznání a uvědomění si konkrétních důsledků své trestné činnosti, identifikace toho, co lze změnit, nalezení primárního spouštěče pro páchaní trestné činnosti na dětech (alkohol, peníze, drogy, porucha osobnosti) a hledání odpovědi na otázky co dál, to je reintegrace zpět do běžně fungující společnosti.

Časově je výše zmiňovaný program naplánován na dobu pěti týdnů. Je rozdělen do pěti týdenních bloků, cílem je naplnění minimálně 21 hodin terapeutické práce týdně, to znamená, že v jednom dni (v časovém rozvrhu dne se počítá s pondělím) je pět hodin a další čtyři dny po čtyřech hodinách denně přímé práce s odsouzenými. Dopoledne je naplánováno komunitní sezení (0,5 hod. denně) a edukativní činnost v trvání 1,5 hodiny denně. Do odpoledních hodin je plánována skupinová činnost v rozsahu 1,5 hod. Závěr každého dne bude tvořit rozbor dne a závěrečné zhodnocení

---

⁴ **Skupinová dynamika** je souhrnný název pro procesy, které mají vliv skupinové dění. Je složena z mnoha prvků, které se neustále mění a navzájem ovlivňují. Poprvé s tímto pojmem přišel v roce 1943 Kurt Lewin. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Skupinov%C3%A1_dynamika)

(1 hodina). Plnění zadaných úkolů a psaní deníků je realizováno ve volném čase odsouzených. Celkem se v rámci tohoto programu uskuteční 24 skupinových setkání, tj. 12 skupin o každém odsouzeném (sebereflexe, zpětná vazba), 8 hodin tzv. tematických (návčikovské prvky, technika, čtení dopisů) a 4 tzv. nestrukturované skupiny (relaxace, meditace, volná témata). Edukativních setkání probíhá 17.

Dopolední vzdělávací část je koncipována od obecného ke konkrétnímu (člověk a jeho svět, základy agrese a její příčiny k jejím konkrétním projevům, například agrese k dětem, sexuálně motivované násilí, komerční sexuální zneužívání, domácí násilí, viktimizace, újma apod.). Vzdělávací část je komponována tak, aby v rámci ní bylo pracováno s kognitivní i emoční složkou. Odpolední skupinové aktivity využívají prvků sociálně – psychologického výcviku a terapeutické práce s odsouzenými. Na závěr každého týdne je zaměřena tzv. nestrukturovaná skupina, jejíž náplní je relaxace, meditace, diskuse k tématům, individuální pohovory apod. většinou dle aktuálního zájmu a potřeb odsouzených. Poslední dva dny celého tohoto programu jsou věnovány diskusi a závěrečnému zhodnocení programu. (Interní předpisy VS ČR - pilotní projekt VS ČR + odborní zaměstnanci Věznice Kuřim).

Program 3Z - Zastav se, zamysli se a změň se

Resocializační program „Zastav se, zamysli se a změň se“ pracuje se skupinou vybraných odsouzených, kteří jsou motivovaní pro vlastní změnu a na základě absolvování tohoto programu mají možnost si vytvořit lepší podmínky pro podmíněně propuštění nebo přímo pro opuštění životního stylu svázaného s trestnou činností. Je postaven převážně na kognitivních a behaviorálních technikách.

Odsouzený v programu dostává prostor k zamyšlení se nad sebou, k čemuž slouží různé parciální sebesuzovací a vyhodnocovací škály. Snaží se formulovat svůj problém, kognitivní a behaviorální analýzou se dostává k příčinám, spouštěčům, modifikujícím a rizikovým faktorům své konkrétní, případně opakující se trestné činnosti; má tak prostor pochopit propojení a vzájemné ovlivnění myšlenek, emocí a chování, přičemž se nezapomíná ani na práci s důsledky trestné činnosti, a to krátkodobými a dlouhodobými, s výhodami i nevýhodami.

Odsouzený je edukován v různých stylech myšlení, přičemž je motivován k nácviku a následnému používání alternativního myšlení ve svém praktickém životě, také se snaží víc domýšlet následky svého jednání. Prezentovány jsou také základní

informace o procesu změny, kde si odsouzený uvědomuje svou pozici v něm a směr, kterým by rád šel dál a jaké má možnosti. Učí se stanovovat si konkrétní a dosažitelné cíle, které se dají zvládnout postupnými kroky, nacvičuje si dovednosti sebeřízení a seberegulace, dostává prostor k zamyšlení se nad svými sociálními dovednostmi.

Jelikož jde o skupinový program, pracuje se i se skupinovou dynamikou, která může procesu změny jednotlivých odsouzených napomoci, ale také ji brzdit, proto si program ZZZ vyžaduje sehraný tým dvou trenérů, kteří ho vedou společně. Kromě vzpomínaných sebeuposuzovacích škál a edukace se používá v programu též technika hraní rolí, která dává odsouzeným prostor třeba i pro restrukturalizaci emocionálních schémat. V celém přístupu kognitivně behaviorální terapie je vyžadován aktivní přístup odsouzených, který je jedním z nejdůležitějších faktorů jejich změny, pouhé absolvování programu jim změnu nezaručuje. Tento program je program převzatý a modifikovaný od Londýnské probační služby pro EU. Program se opírá o jednotlivé techniky kognitivně behaviorální terapie, přesto nejde o terapeutický program, i když i o takto zaměřeném programu by se dalo do budoucna přemýšlet. (<http://www.vscr.cz/veznice-kynsperk-78/aktualitky-straz-291/program-zzz-je-dostupnejsi-dalsim-odsouzenym>).

TP 21 Junior

Na základě množícího se násilí mezi odsouzenými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody vznikla nutnost zpracovat standardizovaný program zacházení pro mladistvé odsouzené, zaměřený na snižování násilí mezi nimi. Program TP 21 Junior byl široce ověřován v praxi ve Věznici Všehrady, Na konci roku 2009 skončila třetí pilotáž programu a od roku 2010 pokračuje standardně pro vybrané mladistvé odsouzené. Cílovou skupinou pro tento program jsou vytipovaní mladiství odsouzení s poruchami chování, kteří se projevují násilnickými sklony a agresivitou v kolektivu ostatních mladistvých odsouzených, případně nevhodným chováním se znaky šikanování. Z definované cílové skupiny je zřejmé, že jde o poměrně rozsáhlý cílový vzorek, neboť převážná část těchto mladistvých prošla ústavní výchovou, dále jde o skupinu mladistvých s drogovou závislostí, se sníženou mentální úrovní, ale i s poruchou osobnosti nebo poruchou chování. Program je koncipován jako vzdělávací, respektuje široké spektrum cílové skupiny a je realizován skupinově. V rámci jednotlivých aktivit se objevují prvky terapie, zvláště psychoterapie při

skupinových a individuálních sezeních. V roce 2010 se uskutečnily tři běhy programu TP 21 Junior, absolvovalo ho celkem 24 mladistvých odsouzených. (Výroční zpráva VS ČR. 2010).

Reintegrační program Plus

Dalším program je program, který se v současné době realizuje ve Věznici Horní Slavkov, a to v rámci projektu Život po vězení. Jde o motivační program ZZ – získej zaměstnání. První běh tohoto programu byl ukončen v prosinci 2009. Z počtu 12 odsouzených završilo úspěšně tento běh sedm klientů, kteří obdrželi zprávu o ukončení absolvování motivačního programu, včetně závěrečného hodnocení. Na program ZZ navazuje spolupráce vězněných osob s mentory ve věznici, a to již 1 měsíc před návratem do občanského života. Mentor je externí pracovník Sdružení pro probaci a mediaci v justici, který napomáhá řešit individuálně problémy po výkonu trestu odnětí svobody po dobu prvního půl roku. Jedná se například o podporu při řešení zadluženosti, při komunikaci s úřady a podobně. Motivační program ZZ má rozsah 24 hodin a je rozdělen na 12 dvouhodinových setkání. Absolvování tohoto programu umožňuje klientům zvýšení šance nalézt a udržet si zaměstnání, pomáhá jim najít způsob, jak krok za krokem řešit problémy související s trestnou činností, a tak minimalizovat riziko jejich opakování. (Lorenzová, P.,1/2010).

Výtvarné a řemeslné techniky pro drobnou tvorbu

Jde o pilotní program, který připravila Střední odborná škola umělecko – průmyslová ve Světlé nad Sázavou a dále místní gymnázium a Akademie – VOŠ. Výuka je zaměřena na získání základních dovedností a schopností v oblasti výroby a dekorace drobné keramiky a dekorace drobného skla. „Jedná se o program, který je financován z evropského sociálního fondu. Garantem projektu je ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ženy si osvojí technologické postupy výroby a malování keramiky a skla. Obsah vzdělávacího programu je rozdělen do tří povinných modulů. První modul je zaměřen na keramický a skleněný šperk. Odsouzené ženy se naučí vyrábět keramické šperky modelované nebo formované do sádrové formy a skleněné šperky malované. Druhý modul je zaměřen na drobný dekorativní předmět a suvenýr. Třetí modul

je zaměřen na dekoraci užitkové keramiky a skla. Z hlediska formy výuky se moduly dělí na část praktickou a teoretickou. Část praktická je zaměřena na úplné zvládnutí požadovaných základních výtvarných a řemeslných technik. Teoretická část je zaměřena na osvojení si základních technologických postupů.“

„Důraz je kladen na praktickou část výuky, která je nosná a určující. Právě v této oblasti se absolvent učí ovládat základní výtvarné a řemeslné techniky. Praktická část je realizována v keramické a malířské dílně školy. Odsouzené mají k dispozici společné pomůcky a materiály a pracují pod dohledem a vedením kvalifikovaného učitele. Ze skladu pomůcek a surovin je k dispozici veškerý potřebný materiál.“

„Každý modul je zakončen praktickou zkouškou před tříčlennou komisí, která trvá asi 12 minut. V případě, že při zkoušce není odsouzená úspěšná, má možnost jednoho opakování.

Na závěr celého programu je hodnocena celková činnost v programu a výsledek závěrečné zkoušky, která v sobě zahrnuje část praktickou a teoretickou. Absolventovy výkony jsou hodnoceny komplexně. Výuka je začleněna do odpoledních vyučovacích hodin,

a to v tříhodinových blocích. Škola poskytuje zcela uvolněné prostory výtvarných dílen, tedy nedochází k žádnému souběhu s jinou výukou na škole.“ (Hodná, E.,2/2011).

Programy v SOVT

SOVT znamená specializované oddělení pro výkon trestu. Takové oddělení pro výkon trestu mají například ve Věznici Znojmo. Toto oddělení je určeno pro odsouzené, kteří mají poruchy chování způsobené užíváním omamných a psychotropních látek.

V tomto oddělení jsou například aktivity směřovány k účelu takového oddělení. Ve výstupním oddělení jsou tedy orientovány na přípravu odsouzených na plynulý přechod do civilního života a jeho samostatné vedení po propuštění z výkonu trestu. Na poskytnutí množství upevnění návyků spojených se samoobslužnými činnostmi formou výcvikových programů a extramurálních aktivit, včetně sociálně právního poradenství k praktickým možnostem řešení možných sociálních problémů při hledání zaměstnání a bydlení. Ve specializovaném oddělení pro výkon trestu jsou aktivity zaměřeny na postupnou změnu životních hodnot a změnu některých postojů k řešení problémových situací v životě jedince formou skupinových psychosociálních výcviků a terapií. Důležitou formou aktivit je sportovní zátěžový program, směřovaný

ke zvýšení fyzické kondice po abúzu drog, zvládnání agresivity a smysluplného trávení volného času. Programy zacházení zpracovává speciální pedagog na základě anamnestických údajů. A závěrů terapeutického týmu oddělení, tedy psychologem, terapeutem, vychovateli a ostatními specialisty, kteří se na činnosti oddělení podílejí. Velký zájem ze strany odsouzených je bezesporu o extramurální aktivity, k těmto aktivitám je ale zpravidla delší cesta, podložená odpovídajícími výsledky plnění programu zacházení, velký zájem je také o sebeobslužné aktivity spojené s přípravou jídel mimo standardní stravování a sportovní aktivity. Naopak častým jevem je určitá počáteční nechuť a obavy ze skupinových aktivit a terapií, překonání počátečního ostychu a získání důvěry k postupnému otevření se, schopnosti hovořit o svých problémech a dokázání akceptace zpětných vazeb i přes bezesporu značnou efektivitu těchto terapií. (Vězeňská služba ČR, 2/2011).

4.4 Dílčí závěr

Tématem této kapitoly bylo především přiblížit problematiku penitenciárního poradenství a hlavních témat, kterým se věnuje. Vězeňská subkultura je značně specifickou skupinou a i pobyt za mřížemi samotný je pro jedince velkou zkouškou jeho psychiky a odolnosti. Těmito skutečnostmi se snaží zabývat i penitenciární poradenství a tak se snaží zmírňovat negativní vlivy, které na jedince během pobytu ve věznici působí. Jde tedy o jakousi snahu o to, aby jedinec nebyl prizonizován, tedy aby se na něm nepodepsaly negativní vlivy, které s pobytem ve věznici souvisí. K tomu slouží především programy zacházení, které jsem se snažil obecně rozdělit do několika základních skupin, přičemž asi jedna z nejdůležitějších je ta, která se snaží zachovat, případně rozvíjet posilování sociálních vazeb ve vztahu mimo věznici, tedy extramurální aktivity. Právě možnost udržení sociálních vazeb má pro resocializaci jedince ve výkonu trestu velký vliv. Dále jsem se snažil přiblížit i specifické formy programů zacházení, které se kupříkladu týkají odsouzených, jež byli odsouzeni za sexuálně motivovaný trestný čin. Pro ně je například určen specifický program, který si klade za cíl posilovat v odsouzených náhled na svoji trestnou činnost s cílem, napříště se takovému jednání vyvarovat. Dále jsem se snažil upozornit i na další specifické programy a vzdělávací aktivity, které zaměřují svoji pozornost především na mladší ročníky odsouzených, případně na odsouzené, kteří mají problémy s chováním

způsobené užíváním omamných a psychotropních látek. Specifickou skupinu pak tvoří odsouzené ženy, nicméně ani ty nejsou vyjmuty z programů zacházení a z různých aktivit, spojených s pobytem za mřížemi. I zde jsem se snažil upozornit na jeden z nových programů, který v nedávné době vznikl a který dává odsouzených ženám možnost zajistit si odborné i teoretické dovednosti z řemeslné výroby, která je spojena se sklem a keramikou.

Je důležité, aby i nadále měly všechny programy své nezastupitelné místo v činnostech každého odsouzeného. Díky nim lze totiž konstatovat, že proces resocializace a deprizonizace je mnohem snazší, než kdybychom osoby ve výkonu trestu pouze izolovali od zbytku společnosti. Je tedy třeba, aby i nadále měly programy zacházení výraznou podporu ze strany odborného personálu vězeňských zařízení a aby stále vznikaly nové možnosti, které by byly taktéž nápomocny při práci se specifickou subkulturou odsouzených mužů a žen.

5. Empirický výzkum

Součástí diplomové práce je i výzkumná část, ve které jsem se snažil zmapovat především znalost pojmů, kterými jsou penologie a penitenciaristika a to jak v laické, tak i odborné veřejnosti. Obsahem diplomové práce je de facto problematika trestu a trestání, proto jsem část svých otázek věnoval i udělování odměn a trestů, jako prostředku především výchovného. To platí i v oblasti vězeňství, neboť právě zde se nacházejí osoby, které spáchaly nějaký trestný čin a odpykávají si trest odnětí svobody. Součástí výzkumu bylo i zjištění, zdali společnost dává přednost spíše represivnější formě výkonu trestu, nebo naopak jeho humánnější podobě. Tento výzkum by po vyhodnocení dat mohl být nápomocný při předávání informací nejen do širokého povědomí veřejnosti, ale i odbornému personálu, který si vybral jako svoji profesní dráhu práci s vězněnými osobami. Hlavním cílem tohoto výzkumu pak bylo prokázat následující hypotézy, které jsem si k jeho vypracování stanovil:

H1 - Domnívám se, že laická veřejnost nemá povědomost o pojmech jako je penologie a penitenciaristika.

H2 - Domnívám se, že užívání tělesných trestů není tak negativně hodnoceno, jak by se mohlo zdát.

H3 - Domnívám se, že zaměstnanci vězeňských zařízení postrádají kvalitnější opatření při udělování kázeňských trestů, případně trestů obecně.

5.1 Výzkumný vzorek

Pro vzorek, kterému jsem předložil svůj dotazník, jsem rozdělil na dvě skupiny osob od 18 let věku, bez rozdílu, zdali se jednalo o muže, nebo o ženy. Jedna skupina, která čítala celkem 114 osob, byla tvořena laickou veřejností, a jak již uvádím výše, byl jí předložen dotazník. Druhá skupina pak byla tvořena skupinou 70 respondentů z řad zaměstnanců vězeňských zařízení, tedy osob, které mohou být a jsou považováni za odbornou veřejnost, alespoň co se týče práce s osobami ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Nechci nijak znevažovat práci zaměstnanců vazebních věznic, nicméně moje dotazníkové šetření se prvosledově dotýkalo zaměstnanců věznic. Tedy míst, kde jsou osoby umístěny po vynesení rozsudku do výkonu trestu odnětí svobody. Oběma skupinám jsem položil několik základních otázek (celkem 6 otázek pro každou

skupinu) a na základě zjištěných skutečností jsem se snažil vytvořit obraz, který je prezentován tou či onou skupinou respondentů.

5.2 Výzkumná metoda

Jako metodu, tedy cestu k získání informací, jsem si zvolil dotazníkové šetření, neboť díky této metodě jsem schopný analyzovat velké množství informací, které mi od respondentů přišli. Vzhledem k tomu, že žijeme v době, která pro komunikaci preferuje využívání výpočetní techniky, pro část respondentů, tedy pro laickou veřejnost jsem zvolil metodu dotazníku, kterou jsem jim zasílal prostřednictvím Internetu a oni mi odpovídali na emailovou schránku.

Pokud jde o odbornou veřejnost, tedy zaměstnance vězeňských zařízení, zde jsem je oslovil prostřednictvím tištěné podoby dotazníku, neboť jsem předpokládal, že to pro většinu z nich bude snazší varianta. Z pozice své práce mám v několika moravských věznicích známé, kteří mi s distribucí tohoto dotazníku mezi zaměstnance pomohli, a touto formou jim rovněž vzdávám díky, že mi při realizaci tohoto šetření byli svojí aktivitou nápomocni. Navíc mi i dokázali osvětlit některé specifické problémy, které s výkonem vězeňství na našem území souvisí.

5.3 Výzkum – laická veřejnost

Otázka č. 1

Dokážete přesněji vymezit, čeho se týkají pojmy penologie a penitenciariстика ?

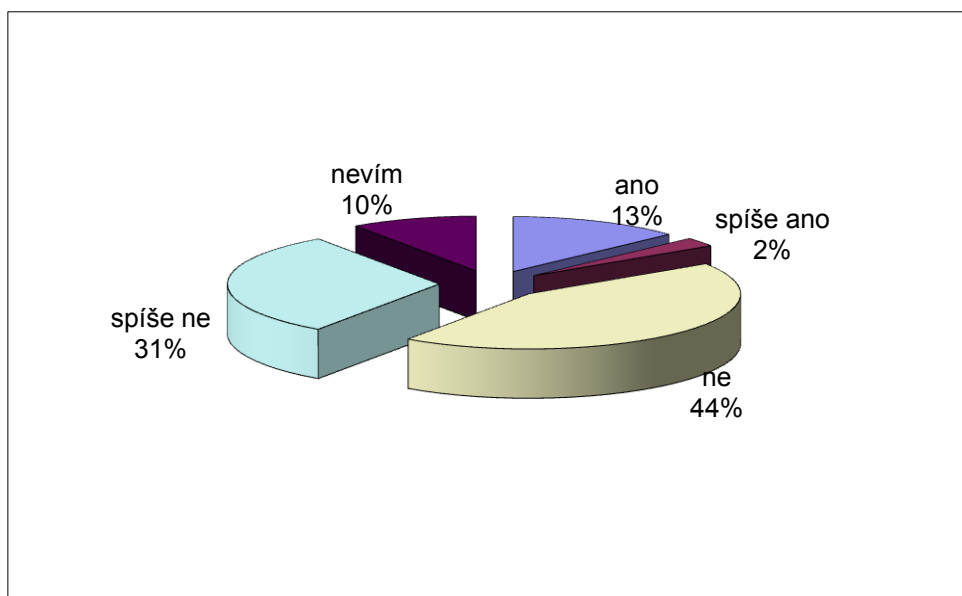
Tuto otázku jsem položil laické veřejnosti za účelem zjištění, zda mají o těchto pojmech povědomí, zda jsou schopny pojmy definovat. Domníval jsem se, že veřejnost není s těmito pojmy obeznámena.

Tabulka č. 5: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	15
spíše ano	3
ne	50
spíše ne	35
nevím	11

Graf č. 4: k otázce č. 1

Moje diplomová práce je obsahově zaměřena především k objasnění dvou existujících pojmů a to pojmu penologie a penitenciaristika. Tuto otázku jsem zakomponoval do svého dotazníku především z toho důvodu, že se domnívám, že ani laická veřejnost, ani odborný personál vězeňských zařízení nedokáže přesněji definovat oba zmiňované pojmy, či objasnit, čeho se týkají. Objasnění těchto dvou základních pojmů považuji za jednu z nejdůležitějších věcí, které jsou součástí mé práce. Jak je vidět z grafického znázornění nad tímto textem, existuje nemalé procento osob, které v podstatě neví, co tyto pojmy znamenají. Pokud bychom rozebírali grafické znázornění podrobněji, tak z něj vyplývá, že pouze 15 dotázaných osob, z řad laické veřejnosti, dokáže definovat, co oba tyto pojmy znamenají a jsou doplněny ještě skupinkou 3 osob, která jsou rovněž částečně schopny říci, co tyto pojmy vyjadřují, nebo alespoň do jaké oblasti je jejich působnost namířena. To, že jde o pojmy, které nejsou ve společnosti zatím příliš známé je patrné i z dalších skupin, které se k této otázce vyjadřovaly. Zcela bez znalosti těchto dvou pojmů bylo z celkového počtu 114 dotázaných osob 50 respondentů, což je skoro polovina z celého výzkumného

vzorku. Tyto osoby pak byly doplněny skupinou 35 osob, které sice tyto pojmy slyšely, ale nedovedly je zařadit, či blíže definovat. Nemyslím si, že by v případě pojmu penologie šlo o nějak zásadně nový pojem, ale jeho užívání není ve společnosti časté, proto také není v zásadě v nějaké vyšší povědomosti. K tomu také přispívá fakt, že sama společnost není mnoho informována o problematice vězeňství jako takového, proto lidé nemají možnost se s těmito pojmy setkávat. Totéž platí i u pojmu penitenciaristika, kde se však domnívám, že v našich kulturních podmínkách je tento pojem poměrně novým a je odvozen z anglického jazyka. Nicméně i zde platí, že širší povědomost o existenci tohoto pojmu chybí, stejně tak jako bližší znalost problematiky vězeňství. Dle mého názoru je tento fakt věcí určité izolace, kterou vězeňská zařízení do jisté míry trpí a také určitým postojem samotné společnosti, kdy ta je ráda, že izolovala do takového zařízení osobu, která páchala trestný čin, ale o její další fungování se pak již nezajímá. Tedy alespoň po dobu, co je dotyčný za mřížemi. Proto je pozornosti nejen vězněných osob, ale i vězeňského personálu věnována pouze malá pozornost. To zpětně souvisí i s bližší znalostí těchto pojmů. Je tedy zřejmé, že nelze pouze říci, co to penologie a penitenciaristika je, jak je možno je definovat, ale cílem by mělo být bližší a především pravidelnější informování společnosti o vězeňství. I tyto pojmy by se pak jejich častějším užíváním mohly dostat do povědomí širšího společenského spektra. K tomu má samozřejmě přispět i moje diplomová práce. Závěrečnou skupinu dotázaných pak tvořili jednotlivci, kteří uvedli, že neví, co by tyto pojmy mohly znamenat a nedovedli by je ani zařadit do nějaké kategorie. Tato skupina byla tvořena počtem 11 dotázaných osob. Ke zvýšení povědomí o tomto pojmosloví by mělo přispívat nejen periodikum, které se problematice trestu věnuje, ale i další sdělovací prostředky, jež by dokázaly blíže přiblížit pobyt osob za mřížemi, ale i práci a problémy odborného personálu těchto zařízení. Tento zájem společnosti by pak mohl napomoci i ke zvýšení prestiže zaměstnání, které není moc příznivě hodnoceno. Už jenom tím, že zaměstnanci těchto zařízení bývají označováni jako „bachaři“. Bohužel i ze strany vrcholového managementu státu, který má toto odvětví na starost a on sám by měl v první řadě dbát na zvyšování prestiže tohoto zajímavého, ale jednoznačně nebezpečného povolání.

Otázka č. 2

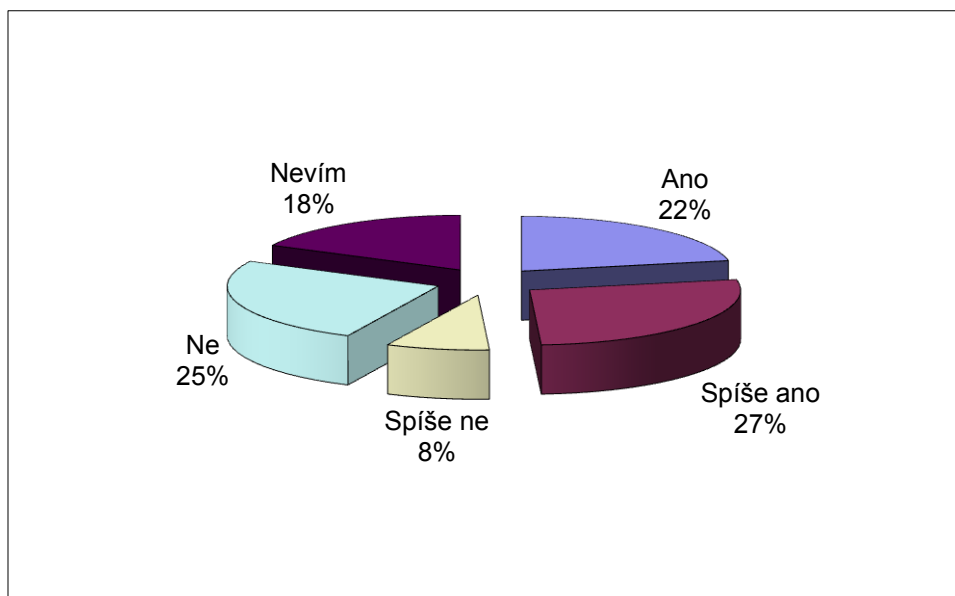
Byli byste pro užívání alternativních (tělesných) trestů ve školských zařízeních, případně ve vězeňských?

Já osobně nejsem zastáncem tělesných trestů, ale přesto jsem tuto otázku položil. Často se setkávám s názorem týkající se právě této problematiky tělesných trestů. Účelem této otázky bylo zjištění, jak se na filozofii trestů – tělesných dívá veřejnost.

Tabulka č. 6: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
Ano	25
Spíše ano	31
Spíše ne	9
Ne	29
Nevím	20

Graf č. 5: k otázce č. 2

Již poměrně dlouhou dobu se ve společnosti vedou diskuze ohledně možnosti užívání přiměřených tělesných trestů k výchovným účelům. Jistě si ještě ti starší vzpomenou, že za jejich vlastního pobytu ve škole mnohdy facka ve správný čas znamenala víc, než sdělení pedagoga rodičům. I proto jsem do svého dotazníkového průzkumu zařadit

tuto otázku. Nechtěl jsem, aby vzniklo zdání, že je třeba zvýšenou mírou tyto tresty používat např. ve školách, ale šlo spíše o zjištění, jak se samotní respondenti k této problematice staví. To samozřejmě platí i v případě vězeňských zařízení, přičemž v žádném případě nechci vyvolávat pocit, že odsouzené osoby je třeba vystavovat nějakému mučení, či nelidskému zacházení. On i sám tělesný trest by měl mít svá opodstatněná pravidla a rozhodně by se ani v tomto typu zařízení, tedy ve věznicích, neměl používat neuváženě, tak, jak se tomu někdy děje. Jak vyplývá z výsledků, které se mi podařilo při sběru dat získat, tak jsem byl překvapen, kolik jedinců by nějakou přiměřenou formu tělesného trestu uvítalo. Zde je však třeba doplnit, že dodatkem k jejich odpovědi byl fakt, že by s touto formou trestu souhlasili především v oblasti vězeňství, než školství. Nicméně ze všech dotázaných osob se jednoznačně pozitivně vyjádřilo k této možnosti celkem 25 dotázaných a jejich názor pak byl ještě doplněn poměrně velkou skupinou 31 osob, které rovněž uváděly, že by s nějakou formou tělesného trestání souhlasili. Jak jsem však již uvedl, především ve vězeňských zařízeních. Zde se domnívám, že tento názor je dán trochu tím, že společnost vnímá osoby ve výkonu trestu odnětí svobody od počátku spíše negativně a to vzhledem k faktu, že porušili zákon a dostali za to trest odnětí svobody. Avšak i zde by se mělo diferencovat, tedy v názoru společnosti na tuto oblast, neboť ne vždy jde o úmyslně spáchaný trestný čin, jsou trestné činy z nedbalosti, odsouzení jsou ve výkonu trestu poprvé apod. To, že jde o odsouzené, může tedy výrazně ovlivnit názor společnosti na danou problematiku. Na druhou stranu je nutno souhlasit s několika dodatky, které se u dotazníku objevily, a sice, že tělesný trest by měl být použit na ten druh osob, které si to pro povahu svého jednání a konání zaslouhují. Pro doplnění uvádím, že při sběru dat jsem měl možnost hovořit s několika zaměstnanci vězeňských zařízení z různých regionů, kteří by rovněž do jisté míry souhlasili s tělesným trestem, především pokud by vězeň povahou svojí činnosti velmi významně narušoval účel výkonu trestu, tedy ničil majetek, ohrožoval život nebo zdraví své i ostatních. Je pravdou, že vězeňský personál má možnost proti takové osobě zasáhnout, nicméně nejedná se o trest, ale pouze o opatření ke zvládnutí situace jako takové. Další významnou skupinou, která se k této otázce vyjádřila, byla ta, která nesouhlasí s nějakou formou tělesného trestání, ať už ve školských, nebo vězeňských zařízeních. Celkově se jednalo o 29 osob a jejich názor pak ještě doplňovala skupina 9 dalších jedinců, kteří se taktéž spíše přikláněli vůči používání tělesných trestů k negativnímu postoji. Jejich argumentace se opírala především o fakt, že intenzitu

tělesného trestu nejde nějak významně ovlivnit a záleží na osobě trestajícího, jakou silou do takového útoku jde. V případě vězňených osob je tato skutečnost umocněna ještě navíc faktem, že vůči vězňům vystupují zaměstnanci, kteří pracují ve stresovém prostředí a jejich užití síly by bylo většinou neadekvátní vůči vězňené osobě. Jako příklad, který se objevil v několika dotaznících, sloužil příklad USA a jež je znám jako Stanfordský vězeňský experiment⁵.

Proto se respondenti domnívají, že tělesné tresty by se neměly vůči vězňeným osobám užívat, že trestem je fakticky už to, že je ve výkonu odnětí svobody, kdy je na některých právech jaksí omezen. Závěrečná skupina dotázaných osob je pak nepřiklonila ani na jednu stranu názorového spektra a uvedla odpověď „nevím“. Celkově se jednalo o skupinu dvaceti respondentů.

Otázka č. 3

Myslíte si, že udělování trestů za spáchané TČ je k pachatelům příliš benevolentní?

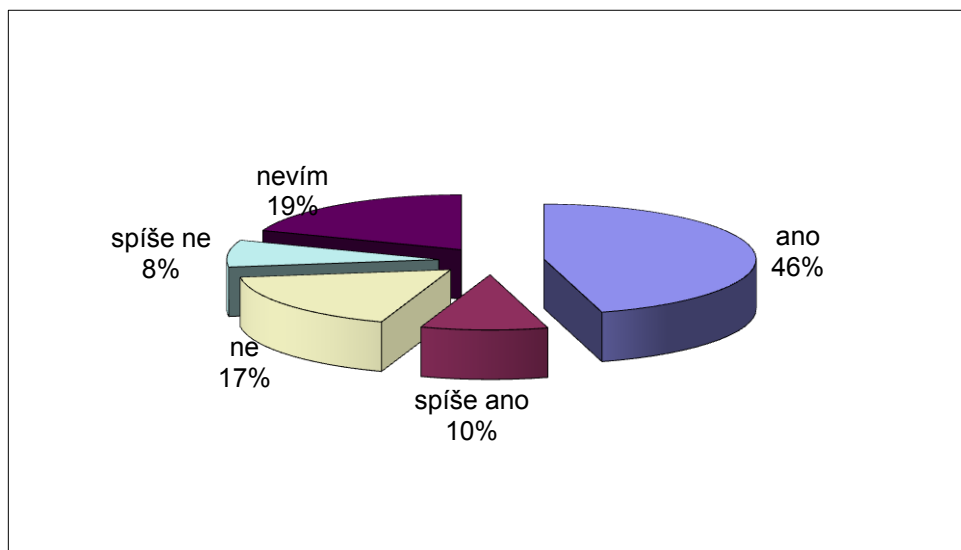
Současné soudnictví ve mně nevzbuzuje důvěru. Mám možnost sledovat ukládání trestů za závažné zločiny a někdy se nestačím divit. Chtěl jsem zjistit, jak se na tento problém dívá veřejnost.

Tabulka č. 7: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	52
spíše ano	11
ne	20
spíše ne	9
nevím	22

⁵ Stanfordský vězeňský experiment - vyprojektoval a v roce 1971 realizoval Philip Zimbardo, který chtěl ověřit svou myšlenku, že chování člověka je determinováno prostředím a rolí, kterou v něm zaujme. Průběh experimentu byl překvapivý jak pro aktéry, tak především pro tvůrce experimentu, zvrhnul se velice rychle, jak rychle se zjevila nelidská a temná stránka osobností účastníků. Vězni byli podrobni šikaně, trestům a ponižování ze strany dozorců a u řady z nich se začaly projevovat známky těžkého mentálního a emočního stresu. Zimbardo svým experimentem prokázal výchozí hypotézu, že jednotlivec může snadno odhodit některé osobnostní charakteristiky, pokud je vystaven situaci, v níž je mu přidělena určitá role, v tomto případě role autority. Svou úlohu sehrávají sociální a ideologické faktory, které spoluurčují, že se jedinec bude chovat ve shodě s přidělenou rolí a jejími atributy, nikoli podle vlastní úvahy, nebo vnitřního přesvědčení a sdílených hodnot. Výsledky byly prakticky využity v penitenciární oblasti ke zlepšení všeobecných poměrů. (<http://psychologie.cz/jak-muze-chutnat-moc/>).

Graf č. 6: k otázce č. 3

Jak je zřejmé z grafického znázornění, otázka č.3 byla zaměřena na zjištění, co si respondenti myslí o problematice udělování trestů za spáchané trestné činy, zdali se jim zdají přiměřené, či zdali je justice při jejich udělování mnohdy příliš benevolentní. Otázkou samozřejmě vždy zůstává, za jaký trestný čin má být trest uložen, nicméně skoro plná polovina dotázaných osob si myslí, že naše soudní orgány projevují příliš mnoho benevolence při udělování trestů. Tuto argumentaci doplňovali o celou řadu událostí, které se v nedávné historii v naší republice udály a srovnávaly výše trestů s obdobným jednáním v západních zemích. Tam dle jejich názoru je udílení trestů na mnohem vyšší úrovni, tedy alespoň co se týče jejich výše. Tento názor zastávalo celkem 52 dotázaných osob. Je jasné, že nelze srovnávat naši praxi se západní, nicméně na druhou stranu život člena společnosti v ČR je stejně drahý, jako je tomu např. v USA. Což byla velmi často země, kterou dotázaní uváděli. Pokud se k tomu přičte i fakt, že společnost je informována sice o výši trestu, který dotyčný dostal, ale již nedohlédne k tomu, že po odpykání určité jeho části může jít odsouzený na svobodu a trest tak není v plné výši. S ukládáním trestu souvisí v současné době například i problematika umísťování osob do zabezpečovací detence, kdy na jedné straně jsou psychiatrické léčebny, které jsou přeplněné a na druhé detenční ústavy, které jsou v podstatě prázdné. Smyslem trestu by měla především být ochrana

společnosti před dalším působením odsouzeného jedince. Navíc mnohdy jde o několikanásobné recidivisty, pro něž je přirozenější pobyt ve vězeňském zařízení, než pobyt mimo ně. K této skupině se pak ještě přiklání 11 dalších dotázaných, jejichž argumentace je de facto totožná s názory první skupiny. I tato skupina pro srovnání uváděla různé případy, které se ve světě staly a za něž dostaly dotyčné osoby mnohem vyšší tresty, než pro podobné srovnání u nás. Na názorech těchto dotázaných je jasně patrné, že veřejné mínění stojí mnohdy proti soudcovskému stavu, alespoň co se týče výše trestu. Na druhou stranu i já se domnívám, že by justice měla být při hodnocení přísnější, což by znamenalo, že i já osobně bych se řadil k těmto skupinám respondentů. 20 dotázaných se pak domnívá, že výše trestů ukládaných při soudních líčeních je dostatečná, tudíž že nelze hovořit o jakékoliv benevolenci soudních dvorů vůči pachatelům trestných činů. I další skupina dotázaných souhlasí s tím, že výše ukládaných trestů je dostatečná, i když svá tvrzení doplňují o fakt, že podaná informace bývá často zkreslená, neboť sdělovací prostředky uvedou, že dotyčnému hrozí až X let a příjemce této informace se s tím většinou spokojí. I s tímto názorem jsem se při vyhodnocování předložených dotazníků setkal. Závěrečnou skupinu respondentů pak tvořili ti, kteří se nedovedli jednoznačně přiklonit ani k jedné z nabízených variant a proto na otázku v podstatě neodpověděli. Jednalo se celkem o 22 dotázaných, z celkového počtu 114, které se podařilo v rámci dotazníkové metody oslovit.

Otázka č. 4

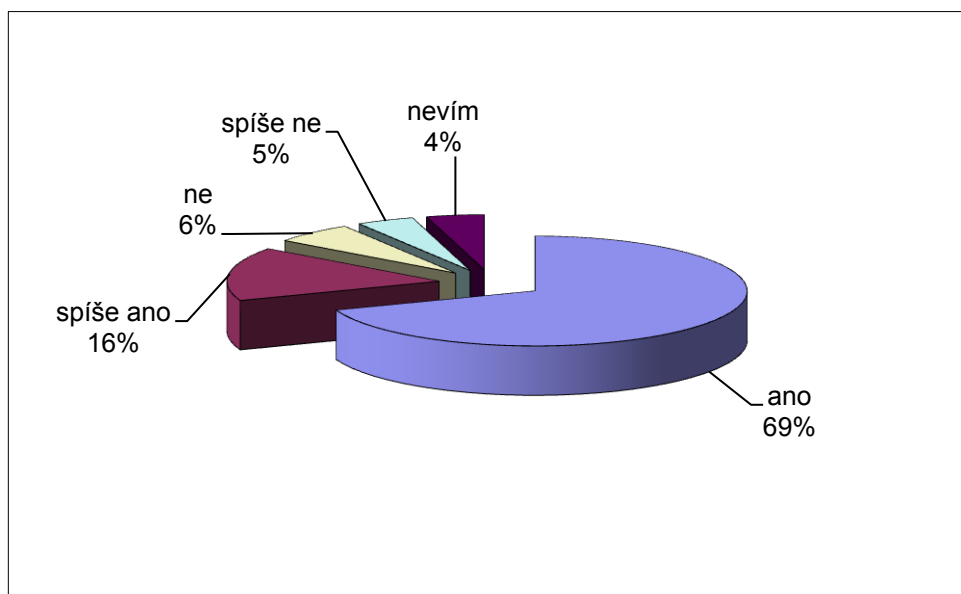
Měli by mít odsouzení ve výkonu trestu povinnost pracovat?

Já se domnívám, že každý člověk ve výkonu trestu odnětí svobody by měl pracovat a hradit náklady s jeho pobytem ve vězení. Vím, že je to v současné době velmi problematické.

Tabulka č. 8: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	79
spíše ano	18
ne	7
spíše ne	5
nevím	5

Graf č. 7: k otázce č. 4

Otázka č. 4 se obsahově věnuje problematice povinnosti odsouzených pracovat. Je zcela jasné, že tato povinnost již v dnešní právní úpravě, která se týká výkonu trestu odnětí svobody, zakotvena není. Avšak jak vyplývá z odpovědí dotázaných osob a z grafického znázornění, převážná část se domnívá, že by odsouzení měli mít povinnost pracovat, nejen aby si vydělali nějaké finanční prostředky, ale aby měli z čeho hradit náklady na výkon trestu. Více jak dvě třetiny dotázaných je toho názoru, že by tato povinnost pro odsouzené měla být v právní úpravě zakotvena tak, aby odsouzení museli pracovat. Pak by bylo možno využít těchto osob například při různých státních zakázkách, které se mohou týkat například údržby komunikací, jejich oprav apod. Zde je zřejmé, že většina laické veřejnosti se domnívá, že osoba ve výkonu trestu je omezena pouze na svobodě a v trestu si v podstatě odpočine od problémů, které by v běžném životě jinak musela řešit. Tuto skupinu pak doplňuje i 18 dalších dotázaných, kteří se rovněž přiklánějí k myšlence, že by pro odsouzené měla být stanovena povinnost pracovat. Tato skupina však dodává, že v současné době je velmi problematické pro běžného člověka najít vhodné zaměstnání, proto si není tak jista tím, jak by se společnost celkově stavěla k faktu, že by se na různých činnostech podílela vězeňská populace. Je možné, že by tento akt brali jako určitou újmu jejich vlastních možností pro získání zaměstnání. Především osoby s menším dosaženým vzděláním by jistě takovou možností ne příliš uvítali. Avšak z výsledků odpovědí na tuto otázku vyplývá, že takto smýšlejících osob není mnoho, poněvadž zcela negativně

se k této možnosti vyjádřilo pouze 7 osob a k nim se přidala ještě malá skupina těch, kteří se spíše kloní k názoru, že by práce měla být v první řadě pro osoby v civilu, nikoliv pro odsouzené. Navíc povinnost pracovat je často spojována s minulým režimem a v současné době, době bez této povinnosti, by přijetí takové novely mohlo vyvolat asociace ke „starým“ časům. Některé názory byly navíc doplněny tvrzením, že ani sama vězeňská populace by nepřijala takovou povinnost v klidu a mohlo by hrozit, že dojde k hromadným vystoupením vězněných osob vůči takovému pravidlu. Byť sami odsouzení při přijímání většinou poukazují na skutečnost, že v době jejich pobytu za mřížemi práci získat chtějí. Nicméně dodávají, že většinou tu pro cizí subjekty, která je mnohem lépe placená než ta, která je vykonávána pro zajištění chodu vězeňského zařízení. Zbylá část dotázaných se pak nedovedla k této otázce jednoznačně vyjádřit, a proto zvolila z nabízených možností možnost „nevím“. Celkově se jednalo o pouze drobnou skupinu, jež byla zastoupena pěti respondenty.

Otázka č. 5

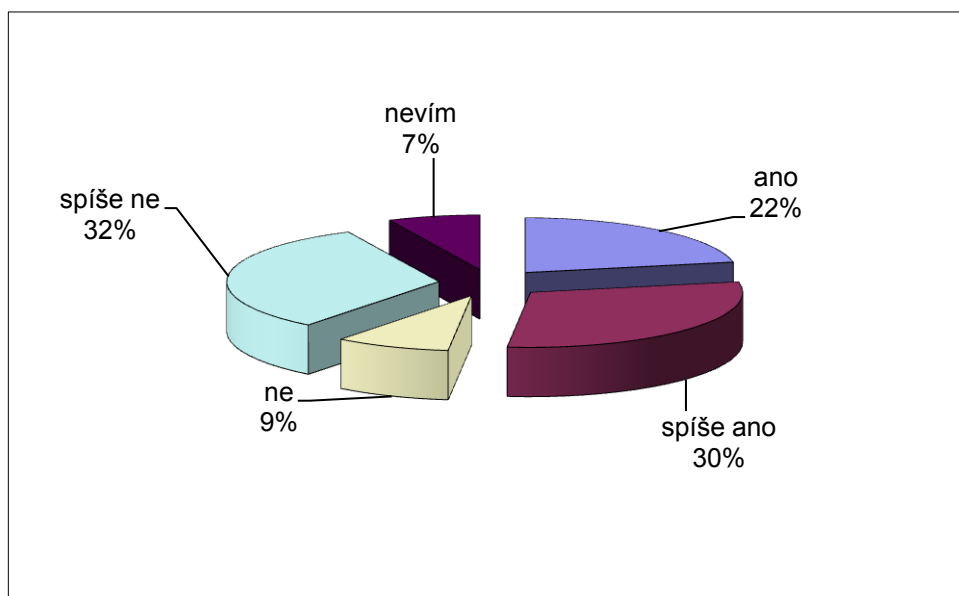
Může mít vzdělávání osob ve výkonu trestu pozitivní vliv na jejich život po výkonu trestu?

Domnívám se, že vzdělávání osob ve výkonu trestu může mít velký vliv na jejich resocializaci a jejich nápravu. Otázkou jsem sledoval pohled občanů na tento problém v době, kdy je velmi obtížné najít práci.

Tabulka č. 9: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	25
spíše ano	34
ne	10
spíše ne	37
nevím	8

Graf č. 8: k otázce č. 5

Jedna z velmi zásadních otázek, které se výkonu trestu, avšak i trestu vůbec týká, je otázka vzdělávání vězňených osob. Je totiž naprosto nezbytné, že v současné době absence jakéhokoliv vzdělání handicapuje tyto osoby na trhu práce. Proto je nezbytně nutné věnovat úsilí k tomu, aby i samy vězňené osoby pochopily, že problematika vzdělávání přispívá k jejich resocializaci a optimálnímu návratu do společnosti. Jak je vidět z grafického znázornění nad tímto textem, i laická veřejnost se domnívá, že vzdělání má určitý vliv na návrat odsouzených do společnosti. Celkem 25 respondentů z celkového počtu 114 osob souhlasí s tím, že díky vzdělání může dojít k určitému omezení páčání trestné činnosti, protože jedinec na trhu práce může najít odpovídající pracovní pozici, která jej bude motivovat k vytváření hodnot, pro společnost užitečných. S jejich názorem se pak částečně ztotožňuje i 34 dalších respondentů, ale tito většinou dodávají, že vzdělávací aktivity pro odsouzené by měly být koncipovány tak, aby byly skutečným přínosem, ne pouze výkazním číslem v práci odborného personálu vězeňských zařízení. Někteří z dotázaných do dotazníku doplnili, že by odsouzení měli v první řadě pracovat, získávat pracovní návyky, které jim mnohdy chybí. Znamená to tedy, že přijímají názor, že problematika vzdělávání těchto osob je důležitá, nicméně dodávají, že pro odsouzené by měla být stanovena povinnost pracovat a s touto povinností by byla spojena i možnost vzdělávání. Bohužel v současné společnosti není dostatečné množství pracovních možností pro odsouzené, nebo sami zaměstnavatelé dávají přednost jiným možnostem zaměstnávání osob. Na tomto místě se domnívám, že pokud by stát dokázal udělovat za zaměstnávání odsouzených firmám

benefity, mohla by se zaměstnanost odsouzených zvýšit. To s sebou však klade i zvýšené nároky na vězeňský personál, který by musel zajišťovat jejich eskortování na pracoviště, jejich střežení a následnou kontrolu.

Jednoznačně ne k této otázce zvolilo celkem 10 dotázaných, neboť, jak doplňovali do dotazníkového archu, nejprve je třeba zaměřit pozornost na oblast primární prevence, tedy té, kterou je možno aplikovat ještě v době, než se jedinec dostane do problémů se zákonem. Taktéž fakt, že mnoho odsouzených je ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně, byl pro jejich názor klíčový. Alespoň dle doplněných informací. K této skupině respondentů se alespoň částečně kloní i velká část z dotázaného spektra, celkem 37 osob, neboť i ti se domnívají, že trest by měl být v první řadě trestem, jedinec by měl pocítit, že kromě odnětí svobody je omezen i v mnoha dalších výhodách, které poskytuje normální život mimo vězeňská zařízení. Opět tedy jejich argumentace spadá do oblasti primární prevence. Na tomto místě lze konstatovat, že laická veřejnost velmi citlivě vnímá jakoukoliv skutečnost, která se týká vězněných osob, především v té negativní formě. Pokud se tedy občan dozví, že jedinec, který byl odsouzen za velmi závažnou trestnou činnost, dostává lepší možnosti pro svůj rozvoj, než oni sami, je jejich názor tímto zjištěním velmi ovlivněn. Poslední skupinou osob byli jedinci, kteří nedovedli jednoznačně říci, zdali je taková činnost odsouzených důležitá, především, jak sami doplňovali, z neznalosti možností, které jsou součástí vzdělávacích aktivit pro odsouzené a z části proto, že o dané problematice nepřemýšlejí, či se o ni blíže nezajímají. Lze tedy konstatovat, že tato skupina byla tvořena celkovým počtem osmi dotázaných.

Já se v této souvislosti domnívám, že tato otázka je příkladem jisté neinformovanosti veřejnosti o možnostech, které se odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody nabízejí. Sami orgány Vězeňské služby České republiky by měly být více aktivní a neustále do společnosti vpravovat informace o možnostech, kterým se odsouzení v rámci vzdělávání mohou věnovat. Také je zde patrná absence nějakého výzkumu, který by dovozoval, že právě díky těmto aktivitám se jedinci, kteří byli ve výkonu trestu, dopouštějí méně trestných činů, že na ně pracovní zařazení, získání pracovních dovedností a schopností, stejně tak jako vzdělání mělo pozitivní vliv a pomohlo jim k řádnému začlenění do společnosti.

Otázka č. 6

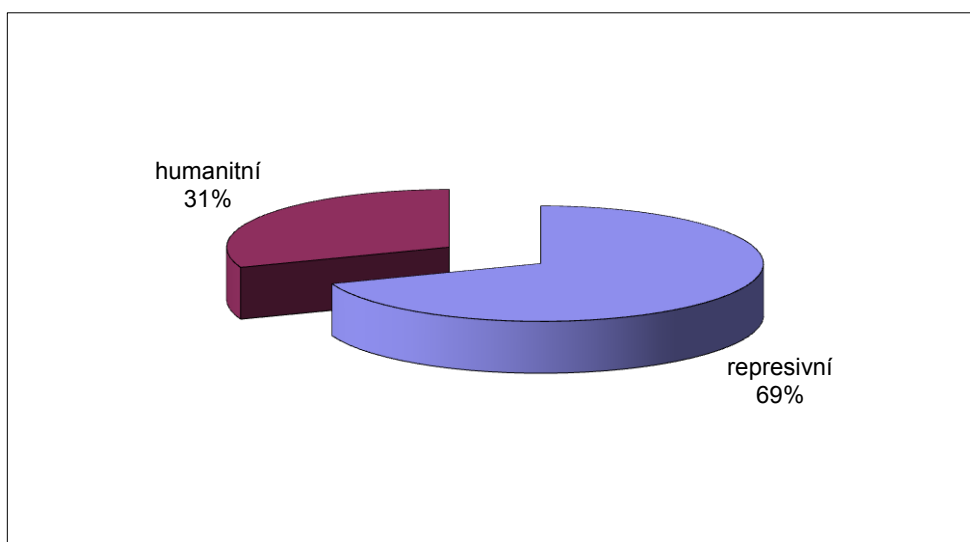
Je třeba zvolit vůči odsouzeným spíše přístup humanitní nebo represivní?

Účelem této otázky bylo zjištění, jak se veřejnost dívá na výkon trestu a jak ho chápou. Zda se přiklání k represii či humánnějšímu zacházení.

Tabulka č. 10: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
represivní	79
humanitní	35

Graf č. 9: k otázce č. 6

Otázka č. 6 je obsahově zaměřena na zjištění, jak sami respondenti chápou výkon trestu odnětí svobody. Jde především o to, zdali se přiklání k názoru, že vězeňská zařízení by měla být především zaměřena vůči odsouzeným represivně, tedy, aby si oni sami v první řadě uvědomovali své provinění a neměli v úmyslu trestný čin ještě někdy opakovat. Někteří z respondentů na tuto otázku reagovali dodatkem, ve kterém zmiňovali specifické vězeňské zařízení v USA, které je právě tímto směrem zaměřeno. K větším represivním opatřením vůči odsouzeným se přiklonila více jak polovina z dotázaných osob, celkem to bylo 79 respondentů. Druhá část naproti tomu by ve vztahu k odsouzeným volila spíše humanitní přístup, kdy na základě různých vědních disciplín a poznatků z psychologie, pedagogiky apod. by bylo možno na jedince efektivně působit s tím, aby i on sám dokázal pochopit neadekvátnost svého jednání a napříště se jej vyvaroval. Tato otázka je společensky velmi diskutována

a většinou bývá srovnávána s podmínkami v běžném životě. Při vyhodnocování dotazníku jsem se například setkal s míněním, že oni jsou ve věznicích za trest a jejich výdaje jsou daleko nižší, než je tomu například v případě seniorů, nebo nemocných osob, které si musí platit mnohem větší finanční prostředky k zajištění péče, léků atd.

Domnívám se, že informovanost veřejnosti není dostatečná a dle mého názoru chybí i argumentace, proč je třeba s odsouzenými více pracovat a zohledňovat právě humanistické tendence při jejich nápravě. K malé informovanosti přispívají bohužel ve značné míře sdělovací prostředky, jejichž náhled na problematiku vězeňství je často hodnocen pod úhlem pohledu nějakého skandálu, kterého se ve věznicích dopustil ten či onen odsouzený, případně ten či onen zaměstnanec. Zde se dle mého názoru otevírá velké okno pro různé spekulace a fabulace, jež nejsou ze strany managementu Vězeňské služby České republiky dostatečně společností vysvětleny. Ovšem i zkreslení těchto informací sdělovacími prostředky má velký vliv na tento, poměrně vyhraněný názorový proud, který společnost zastává.

V této souvislosti se domnívám, že je důležité, aby se nejen management této organizace, ale i všichni její členové starali o to, aby se prestiž tohoto nedoceneného zaměstnání zvyšovala a profese vězeňského dozorce nebyla pouhým chvostem společenského žebříčku v postavení profesí. Konec konců tak, jak je to v současné době.

5.4 Výzkum – odborná veřejnost

Otázka č. 1

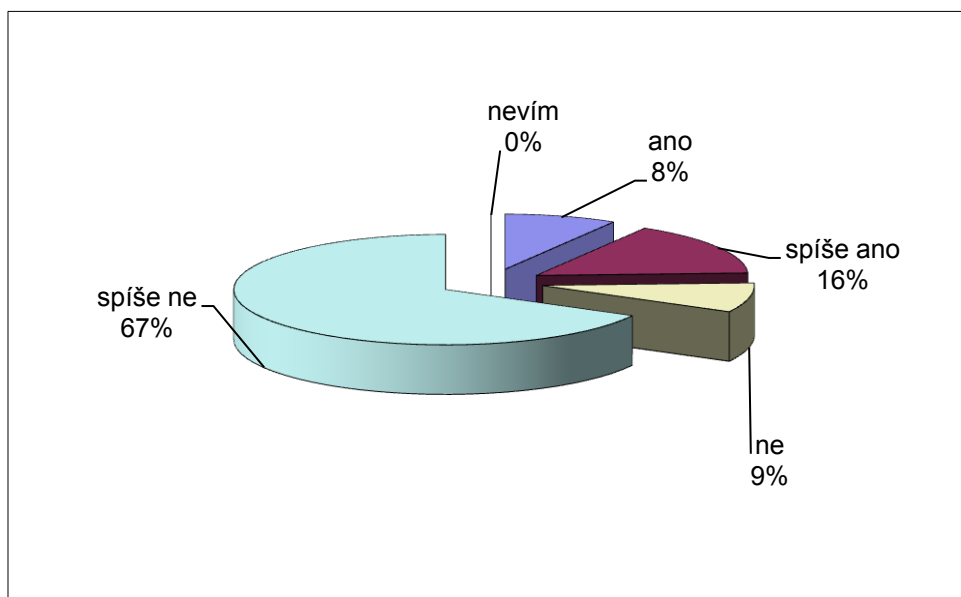
Pomáhá vám nějak periodikum, které pojednává o českém vězeňství v otázce penologie a penitenciaristiky?

U odborné veřejnosti jsem chtěl zjistit, jak jsou informováni o takřka nových pojmech penologie a penitenciaristika v interním periodiku České vězeňství.

Tabulka č. 11: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	6
spíše ano	11
ne	6
spíše ne	47
nevím	0

Graf č. 10: k otázce č. 1

Druhá část dotazníkového průzkumu byla zaměřena na zaměstnance vězeňských zařízení a jejím cílem bylo zjistit, jak jsou mimo jiné informováni právě z oblasti penologie a penitenciaristiky. Jedním ze zdrojů, které je možno k tomuto použít je odborné periodikum České vězeňství, které by mělo poskytovat dostatek informací o těchto pojmech. První otázku jsem věnoval zjištění, zdali sám odborný personál věznic dokáže specifikovat, případně vysvětlit, co znamenají výše zmíněné pojmy. Zvolil jsem opět dotazník a předpokládal jsem, že tato část respondentů bude umět vysvětlit tyto pojmy tak, aby se dali případně zapsat několika slovy k dotazníku. Nicméně ze shromážděných dat bylo zjištěno, že valná část dotázaných osob z řad odborného personálu věznic spíše nedovede tyto pojmy vysvětlit. Mají sice o nich nějakou povědomost, ví, že se týkají problematiky věznění, ale jednoznačná specifikace těchto pojmů jim zřejmě chybí. Jednalo se o 47 dotázaných osob, z celkového množství sedmdesáti, které mi byli ochotni poskytnout informace. Tato skupina pak byla doplněna druhou, kdy i zde dotázané osoby uvedly, že nedovedou vysvětlit pojmy penologie a penitenciaristika a to vůbec. Je proto zřejmé, že odborné periodikum, které by v první řadě mělo přinášet nové informace pro všechny zaměstnance, tak nečiní. Ne, že by hodnota tohoto periodika byla nízká, na druhou stranu se domnívám, že informace tam obsažené nejsou v oblasti vězeňství dostatečné. Tuto informaci mi potvrdili i sami zaměstnanci, neboť dle jejich vyjádření jsou články v periodiku věnovány pouze

odsouzeným, či obviněným, ale problematika vězeňství celkově, tedy i problémy zaměstnanců a příslušníků vězeňských zařízení, či větší poznatky ze spolupráce se zahraničními organizacemi apod., Tak takových informací je tam menší množství. Navíc, dle názoru personálu, jsou články mnohdy velmi nesrozumitelné a domnívají se, že jsou de facto psány pouze pro úzkou skupinu čtenářů a zbavují tak tento časopis možnosti, aby jej sledovalo větší množství personálu vězeňských zařízení. Nicméně i v rámci této otázky se našla skupina dotázaných, která vnímá příspěvky v Českém vězeňství pozitivně a je schopna z něj čerpat při naplňování svých pracovních cílů. Je však škoda, že tato skupina je tvořena pouze malým procentem dotázaných, kdy se jednalo o 6 osob a k nim se připojila skupina jedenácti dalších. I ti uznali, že toto periodikum má své nezastupitelné místo v rámci vězeňského systému v ČR, ale doplňovali, že by byli rádi, kdyby se na stranách tohoto časopisu objevovalo více podnětných témat z různých okruhů práce s odsouzenými. Navíc doplňovali, že by byli rádi i za informace ze strany samotných zaměstnanců, tedy praktické zkušenosti a dovednosti, které lze pak v práci s vězňnými osobami aplikovat. Toto periodikum by se dále mělo věnovat všem tématům, nikoliv jenom těm pozitivním, ale i těm, která tak líbivá nejsou a Vězeňská služba České republiky s nimi musí každodenně bojovat. Zatím svůj boj prohrává, ale to by se mohlo změnit například kvalitnějším a efektivnějším přístupem vrcholového managementu k tomuto periodiku. Kupříkladu zveřejňováním i jiných, než pozitivně laděných informací, které jsou zastoupeny v hojné míře v každém z vydání Českého vězeňství.

Otázka č. 2

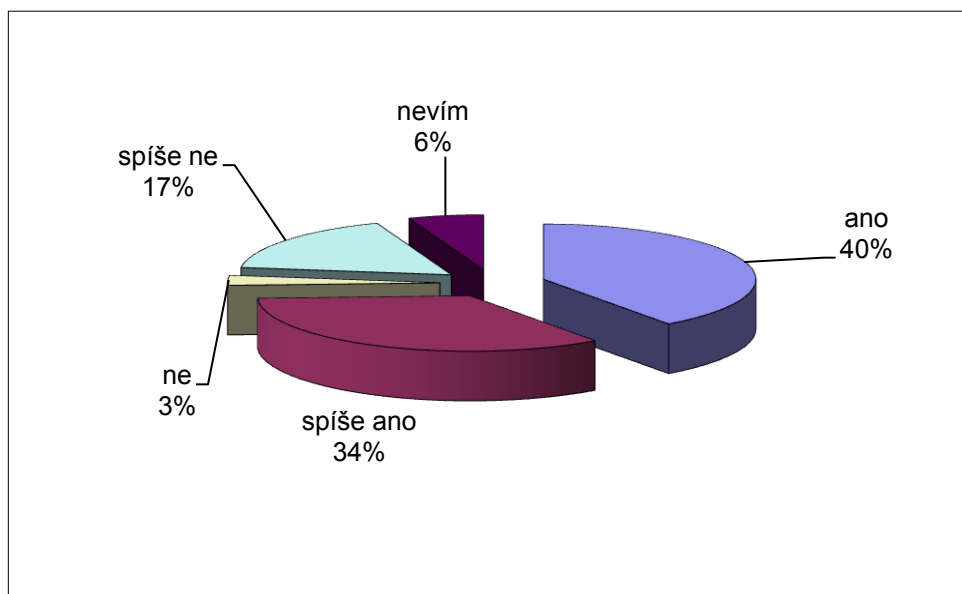
Pomohlo by užívání přiměřených těl. trestů při řešení některých krizových situací ve věznicích?

Podobnou otázku jsem položil i u laické veřejnosti, zajímal mě i pohled zaměstnanců vězeňské služby na ukládání tělesných trestů zejména v krizových situacích.

Tabulka č. 12: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	28
spíše ano	24
ne	2
spíše ne	12
nevím	4

Graf č. 11: k otázce č. 2

Otázka č.2, kterou jsem si pro odborný personál vězeňských zařízení připravil, se týkala faktu, zdali by užívání přiměřených tělesných trestů mohlo pomoci při řešení některých krizových situací ve věznicích. Takovou krizovou situací může být například hromadné vystoupení odsouzených, nějaký konflikt mezi větší skupinou odsouzených apod.

Jak je zřejmé z grafického znázornění nad tímto textem, domnívají se odborní zaměstnanci, že by v jistých situacích mohlo mít použití tělesných trestů vliv na samotné odsouzené. Je sice pravdou, že zaměstnanci vězeňských zařízení, především tedy uniformovaná složka, může v oprávněných případech použít donucovacích prostředků a síly, samozřejmě vždy v intencích příslušného zákona. V tomto případě zákona č. 555/1992 Sb. O vězeňské službě a justiční strážní ČR. Zde se však jednalo o možnost jakéhosi preventivně výchovného opatření, které by mohlo působit spíše v době, než k nějakému násilnému vystoupení vůbec dojde. Otázka ovšem je, jaká by byla přiměřenost tohoto trestu, to však nikdo z respondentů, který se k užití trestů stavět pozitivně neuvedl. Pokud hovoříme o tělesných trestech, tak žádný z respondentů nedoplňoval dotazník v tom smyslu, že by se mělo jednat o nějaké mučení, či nelidské zacházení, ale že tělesný trest by byl jakýmsi doplňkem kázeňského přestupku, kterého se jedinec v době pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody dopustil. Užívání síly je v současné době u všech ozbrojených složek velmi bedlivě vnímáno a je spíše odsuzováno a separováno na jakousi vedlejší

kolej, a stále častěji se volí humanitní přístup. Ten však mnohdy není možné uplatnit, neboť užití síly je nutnou odezvou na jednání osob. Domnívám se, že zaměstnanci vězeňských zařízení tuto možnost volili spíše pod vlivem vnějších okolností a to faktu, že odsouzených a obviněným se stále více ustupuje a je mnohdy velice těžké nalézt nějaký zpětný konsensus ve vztahu odborný personál vs. vězněné osoby. Proto si myslím, že valná část respondentů souhlasí s užíváním přiměřených tělesných trestů, neboť v tom spatřují zase návrat jakési represivnosti trestu, oproti humanistickému přístupu, který je v současné době tak preferován. Trest by měl být vždy trestem a nikoliv pouze odnětím svobody a ničeho dalšího. Vězněné osoby totiž mají v současnosti tolik výhod, že odnětí svobody je snad tou jedinou nevýhodou, kterou pobyt za mřížemi pro část odsouzených znamená. Zbývá doplnit, že zcela pozitivně se k této otázce stavělo celkem 28 respondentů z řad odborných zaměstnanců vězeňských zařízení a tato skupina pak byla doplněna ještě o dalších 24 osob. I tato skupina by se do jisté míry přikláněla k užívání tělesných trestů ve vězeňských zařízeních. Zcela jednoznačně ne uvedly pouze 2 osoby a k tomuto stanovisku se přikláněla skupina dvanácti dalších respondentů. Zbylá část z celkového počtu 70 osob, tedy čtyři respondenti, se pak k dané otázce nedovedli jednoznačně přiklonit ani na jednu stranu názorového spektra a uvedli odpověď nevím.

Otázka č. 3

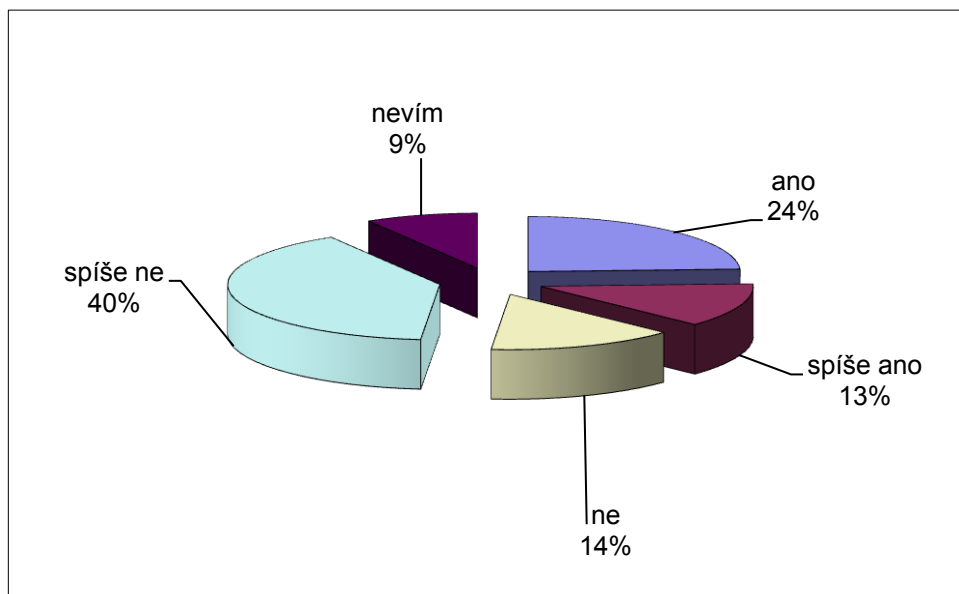
Mohou výzkumy v oblasti penologie a penitenciaristiky přispět ke zkvalitnění vězeňství?

Od odborné veřejnosti, tedy zaměstnanců vězeňské služby jsem chtěl získat informace, zda by poznatky z obou disciplín přispěly ke zkvalitnění jejich každodenní činnosti a poznatky z výzkumu byly uváděny v praxi..

Tabulka č. 13: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	17
spíše ano	9
ne	10
spíše ne	28
nevím	6

Graf č. 12: k otázce č. 3

Otázka č. 3 se obsahově zaměřovala na možnost využití poznatků penologie a penitenciaristiky pro zaměstnance vězeňských zařízení, při jejich každodenní praxi. Domnívám se, že poznatky z obou zmíněných pojmů se ve vězeňství využívají v omezené míře, alespoň to doplňuje i graf, který je součástí této otázky. Z něj vyplývá, že z celkového počtu 70 dotázaných osob pouze 17 se domnívá, že tyto poznatky jsou využitelné a také že se využívají při sestavování náplní práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato skupina je pak ještě doplněna dalšími respondenty, skupinou 9 osob, jež se rovněž k tomuto názoru přiklání. Na druhou stranu je většina poznatků z penologie a penitenciaristiky zaměřena na odsouzené a obviněné, ale velmi málo je věnována pozornost například vězeňskému personálu. Možnosti vzniku syndromu vyhoření, jako i jiných dalších negativních vlivů, se kterými je možno se ve vězeňských zařízeních setkat a působí na odborný personál, jsou zatím jaksi opomíjeny. Nechci tvrdit, že neexistují, nicméně se s nimi pracuje ve velmi omezené míře, pokud vůbec. Proto jsou zaměstnanci skeptičtí k poznatkům těchto disciplín, neboť nevidí nějaký celkový výstup, který by zahrnoval i jejich osobnost a ne pouze osobnost odsouzeného či obviněného. To je jedním z důvodů, proč se při vyhodnocování odpovědí na tuto otázku objevilo velké množství těch respondentů, kteří se k těmto disciplínám stavějí skepticky a domnívají se, že nepřinášejí žádné kvalitní poznatky do problematiky vězeňství. Pokud i nějaké přinášení, nejsou ze strany

personálu chápány, či pozitivně přijímány, především z důvodů, že jde vždy o vězněné osoby a ne o personál samotný. Měl jsem možnost se personálu ptát i na otázky určité jejich vlastní duševní hygieny ve vztahu k zaměstnání, ale bohužel neexistují žádné možnosti, kam se s problémy obrátit. Alespoň dle jejich vyjádření. Zbývá doplnit, že zcela jednoznačně negativně k přínosu těchto disciplín se vyjádřilo 10 dotázaných osob a k nim se de facto přidala i skupina 28 dalších, jejichž názor byl podobný. Závěrečnou skupinu pak tvořili ti dotázaní, kteří nevěděli, jak na otázku fundovaně odpovědět a proto zvolili možnost nevím. Jednalo se o 6 osob, které vesměs všechny dodaly, že jsou ve Vězeňské službě ČR pouze krátkou dobu a ještě nedovedou posoudit, zdali jsou poznatky z penologie a penitenciaristiky přínosné, či nikoliv.

Otázka č. 4

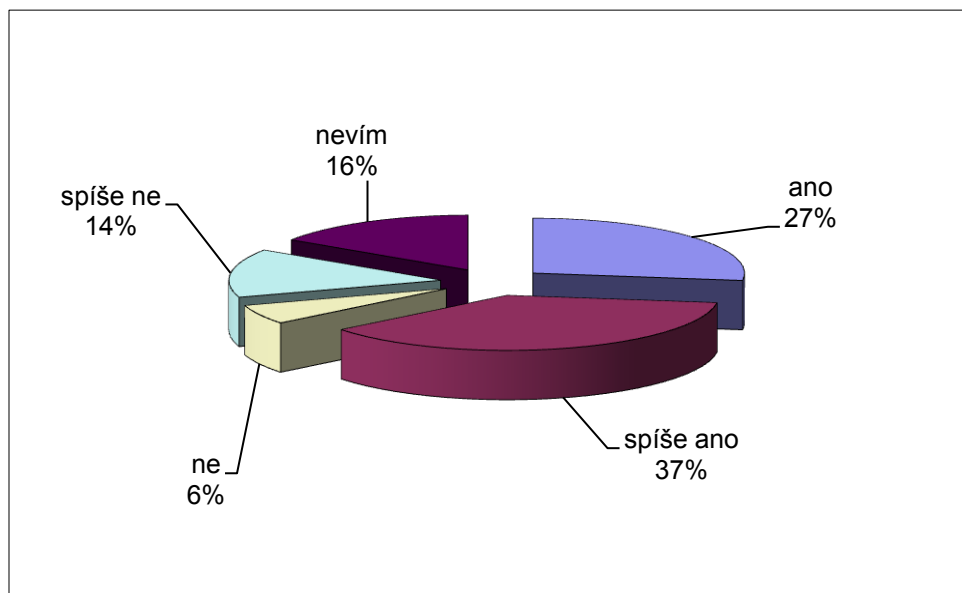
Domníváte se, že aktivity pro odsouzené mohou pomoci při jejich resocializaci?

Jak jsem uvedl v diplomové práci, domnívám se, že vzdělávání a výchova odsouzených ve výkonu trestu mohou přispívat k jejich resocializaci. Víím, že je to velmi obtížné, v mém zaměstnání se setkávám s celou řadou osob, kteří byli několikrát ve výkonu trestu (recidivisté) a resocializace u nich je bezpředmětná. Chtěl jsem znát názor i zaměstnanců věznic.

Tabulka č. 14: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	19
spíše ano	26
ne	4
spíše ne	10
nevím	11

Graf č. 13: k otázce č. 4

Grafické znázornění nad tímto textem se zabývá problematikou aktivit pro odsouzené a především toho, zdali si odborní zaměstnanci myslí, že tyto aktivity mohou pomoci s procesem resocializace jedince do společnosti. Jak vyplývá ze shromážděných údajů, 19 dotázaných osob se domnívá, že aktivity pro odsouzené hrají velmi důležitou úlohu při jejich opětovném začlenění do společnosti. Tento názor je pochopitelný už jen z toho důvodu, že pokud jsou odsouzení aktivně zapojováni v rámci různých programů, je zde mnohem menší riziko jejich prizonizace, jak jsem o tom pojednal již v teoretické části své diplomové práce. Programy zacházení a aktivity pro odsouzené jsou již v současné době nedílnou součástí jakékoliv činnosti odsouzeného během jeho pobytu ve výkonu trestu. Domnívám se však, a někteří z odborných zaměstnanců toto připouštějí, že by mnohem větší pozornost měla být věnována vzdělávacím aktivitám, než například sportovním či zájmovým. Jde především o to, aby jedinec po výkonu trestu měl snazší pozici s uplatněním na trhu práce, než tomu bylo před jeho nástupem do vězení. V teoretické části jsem se věnoval i možnostem uplatnění pro odsouzené v rámci programů zacházení a i já se po zkušenostech ze sběru dat domnívám, že tyto programy jsou pro odsouzené velmi důležité. Měly by však mít své jasné opodstatnění a neměly by být opomíjeny na úkor sportovních, či zájmových aktivit. Plně se ztotožňuji s názorem, že vzdělávací aktivity,

vzdělávání obecně, je pro každého jedince velkou devízou, která mu může napomoci na trhu práce s jeho uplatněním. K jednoznačně pozitivnímu vlivu aktivit pro odsouzené se přiklání ještě skupina 26 dotázaných osob, kteří v dotazníku doplňovali svůj názor o to, že by se měly preferovat takové aktivity, které budou pro odsouzené přínosné. Pozornost by tak měla být věnována například vybavení počítačových učeben pro PC gramotnost vězňených osob, pozornost by měla být věnována i vzdělávání v oblasti rukodělných činností, manuálních prací apod. Opačný názor, tedy že aktivity pro odsouzené nejsou v podstatě přínosem, zastávaly celkem 4 osoby a jejich názorový proud doplňovalo ještě 10 dalších respondentů. Zde je třeba říci, že problematika aktivit pro odsouzené se týká spíše odborného civilního personálu, který má mnohem větší zpětnou vazbu od odsouzených, než je tomu u uniformovaných složek odborného personálu. Těm mohou některé programy připadat až mírně bizarní, nicméně pokud mají své opodstatnění, jsou taktéž přínosné. Je však třeba doplnit, že tato skupina uváděla jako příklady spíše aktivity sportovního a zájmového charakteru a předkládala dotaz, jak bude například kurz ruských kuželek pro odsouzeného po výkonu trestu přínosný? Proto se domnívám, že reagovali na tuto otázku negativně. Zbylá část dotázaných osob, celkem 11 respondentů, nevědělo o aktivitách pro odsouzené tolik, aby mohli nějak vyjádřit svůj názor a reagovat na tento dotaz buď pozitivně, či negativně. Zvolili tak odpověď „nevím“.

Otázka č. 5

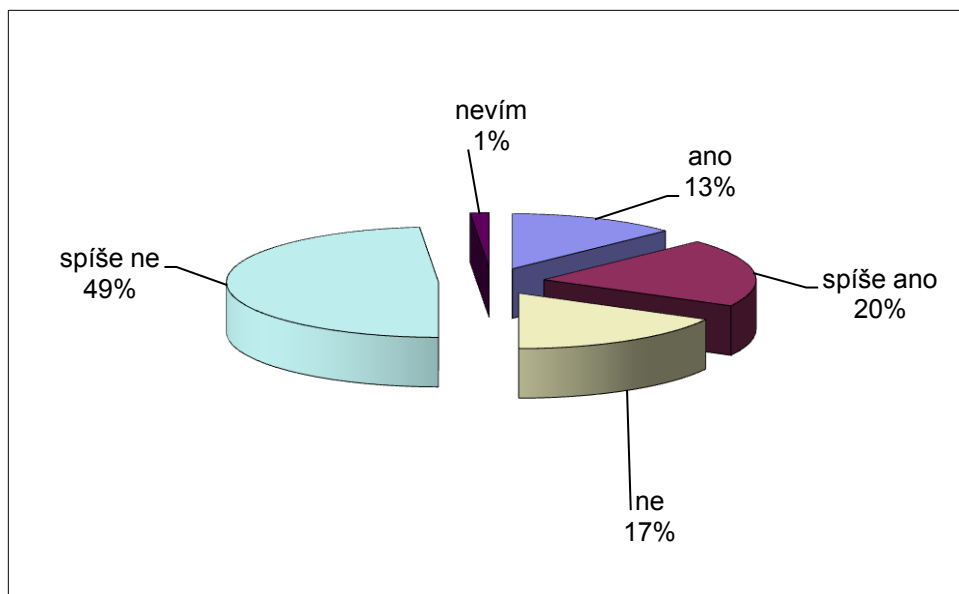
Myslíte si, že alternativní tresty přispějí k řešení problematiky přeplněnosti věznic?

Alternativní tresty se u nás využívají poměrně krátkou dobu. Jejich využíváním by se mohl řešit problém přeplněnosti věznic. Jak se na tento problém dívají odborníci z řad zaměstnanců VS vidíme v tabulce č. 15 a grafu č. 14.

Tabulka č. 15: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	9
spíše ano	14
ne	12
spíše ne	34
nevím	1

Graf č. 14: k otázce č. 5

Co se týče alternativních trestů, jedná se o institut, který již nějakou dobu v právním pořádku naší republiky zakotven je, nicméně jsem chtěl zjistit, zdali i jiné nové alternativní tresty mohou pomoci k řešení jedné z nejožehavějších otázek dnešních dnů, a to je přeplněnost vězeňských zařízení. Šlo mi především o nový institut domácího vězení, či zavedení elektronických obojků, které s tím souvisí, ale i například fakt, jak jsou obecně prospěšné práce schopny napomáhat snižování počtu odsouzených ve věznicích. Jak je z grafického znázornění, které je součástí této otázky zřejmé, celkem 9 respondentů se domnívá, že alternativní tresty mohou pomoci snížit procento jedinců ve vězeňských zařízeních a tak napomoci ve snižování přeplněnosti těchto zařízení. Problémem současnosti zatím například zůstává možnost uplatnění elektronických obojků, jejichž vysoutěžení nebylo do dnešních dnů úspěšně ukončeno. K tomuto názoru se pak přidává i skupina 14 dalších osob, které v podstatě souhlasí s tím, že tyto tresty mohou napomoci se snižováním počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody, tedy napomoci při řešení přeplněnosti vězeňských zařízení. Zcela opačný názor sdílí 12 dotázaných a tyto osoby poukazují na fakt, že ani alternativní trest obecně prospěšných prací nepřinesl kýžený efekt a napomohl ke snížení počtu odsouzených. Alespoň dle jejich názoru. Svůj názor pak ještě doplňují například situací, která

se kolem nových alternativních trestů točí a která souvisí s elektronickým monitorovacím zařízením. To by mělo být součástí výkonu tohoto trestu. Názor je ještě doplněn skupinou 34 osob, které navíc doplňují, že ani orgány činné v trestním řízení doposud nevyužívají ve větší míře těchto trestů a tak jsou zatím pouze spíše teoretickou poučkou v novém trestním zákoníku, než uplatňovanou praxí. Tyto dvě skupiny se domnívají, že ani trest obecně prospěšných prací není pro snižování počtu jedinců ve věznicích žádoucí, neboť pokud takto odsouzený jedinec tuto práci nevykoná, je mu trest přeměněn a on stejně nastoupí do výkonu trestu. Tato přeměna se uvádí počet hodin děleno dvěma a dojde ve výsledku k počtu dnů, které stráví jedinec za mřížemi. Pouze jeden respondent z celkového počtu 70 dotázaných osob uvedl, že neví, jestli jsou alternativní tresty přínosné pro snižování počtu osob za mřížemi a tím taktéž i ke snižování výdajů na provoz vězeňských zařízení.

Otázka č. 6

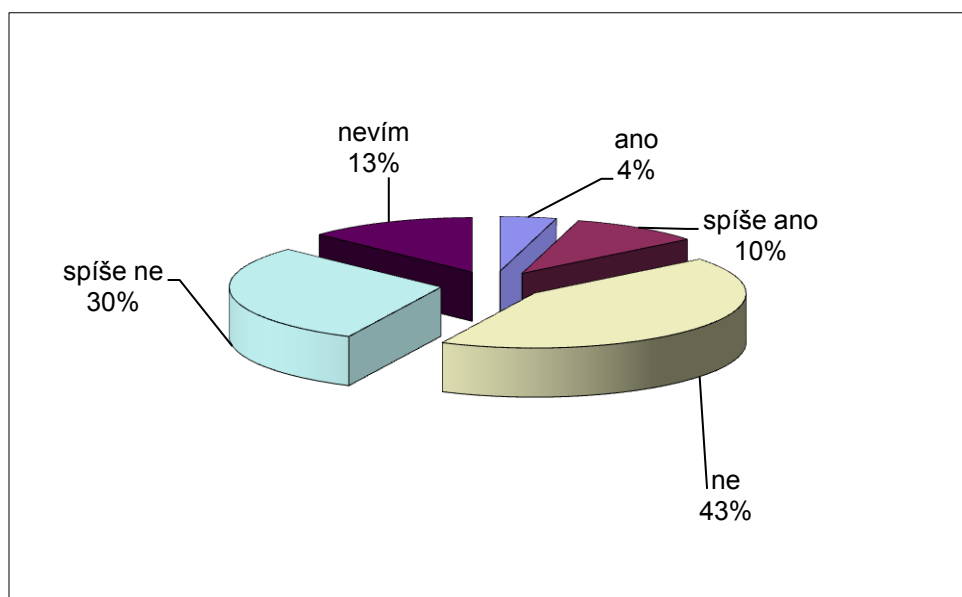
Myslíte si, že systém udělování kázeňských trestů, případně odměn, je efektivní?

Domnívám se, že ukládání odměn a trestů může být velmi složitý problém. Na tuto skutečnost jsem se rozhodl zeptat zaměstnanců VS jak oni vnímají efektivnost ukládání trestů a odměn.

Tabulka č. 16: vyhodnocení respondentů

odpovědi respondentů	počet odpovědí
ano	3
spíše ano	7
ne	30
spíše ne	21
nevím	9

Graf č. 15: k otázce č. 6

Závěrečnou otázku, kterou jsem měl připravenou pro odbornou veřejnost z prostředí věznic, jsem věnoval zjištění, zdali systém udělování kázeňských odměn a trestů, je v té podobě, jak je ve věznicích užíván efektivní. Šlo především o to zjistit, jestli není udílení odměn a trestů nějakým způsobem devalvováno, především ze strany samotných zaměstnanců, kteří zejména při udílení nepostupují systémově, a odměna je tak devalvována pouze na prostředek dosažení nejvyšších odměn. Mezi ty patří především opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, ale hlavně přerušení trestu. Nechtěl bych tvrdit, že je odměnami plýtváno, ale někdy se i respondenti v dotazníku vyjadřovali tak, že jejich udílení je pouze věcí osobních sympatií s odsouzeným, případně věcí, jak moc na tuto odměnu, potažmo na zaměstnance, sám odsouzený tlačí. Pokud jde o udělování kázeňských trestů, tak na tomto místě lze konstatovat, že i sami odborní zaměstnanci vězeňských zařízení mají mnohdy obavu z udělování přísnějších kázeňských trestů. Dle jejich vlastních slov jsou tyto tresty přezkoumatelné soudem a oni mají strach z toho, že by museli chodit vysvětlovat svá rozhodnutí právě k soudu. Na to se většina z dotázaných necítí. Alespoň dle svých vlastních slov. K údajům, které se podařilo při sběru dat shromáždit, vyplývá, že pouze 3 zaměstnanci vězeňských zařízení připouštějí skutečnost, že systém udělování kázeňských odměn a trestů je efektivní a ve vztahu k odsouzeným účinný. Tento názor je pak podporován druhou

skupinou, která se přiklání k tomuto názoru a to sedmi respondenty. Naproti tomu, jak je z grafického znázornění zřejmé, více jak polovina z celkového počtu 70 dotázaných osob se domnívá, že tento systém efektivní není a že záleží spíše na „odvaze“ odsouzeného, jakou dostane kázeňskou odměnu, případně, jak dokáže snížit výši uděleného kázeňského trestu. Tedy, jak dokáže zapůsobit na zaměstnance, aby jeho výše nebyla tak vysoká. Ať už křikem, výhrůzkami, trestními oznámeními, stížnostmi aj. Zcela jednoznačně proti efektivnosti tohoto systému je celkem 30 dotázaných a jejich tvrzení podporuje ještě skupina 21 dalších osob. Domnívám se, že právě obava z možného postihu zaměstnance, například ztrátou osobního ohodnocení, vyřazením z práce apod., je tím, co devaluje tento systém udělování odměn a trestů. Mnoho zaměstnanců je v podstatě „ustrašených“ z toho, co by proti nim mohl odsouzený zase namítat a tak v rámci zachování nějakého „klidu zbraní“ udělí tento zaměstnanec odměnu v neadekvátní výši, či sníží trest natolik, že jeho význam je v podstatě miziví. I s takovými názory jsem se při sběru dat setkal. Nicméně vše je o osobní odvaze a odpovědnosti, nejen za sebe, ale i za své okolí. Pokud si jedinec zvolil tento velmi nebezpečný druh povolání, měl by s jistým nátlakem i počítat a být vůči němu takřikajíc imunní. Věřím, že ne vždy to jde, ale opět jsme u odvahy a zodpovědnosti. Závěrečná část respondentů pak nedovedla posoudit míru efektivity udělování kázeňských odměn a trestů a zvolila variantu „nevím“. Jednalo se o 9 dotázaných osob.

5.5 Dílčí závěr

Cílem této kapitoly bylo zmapovat především znalost pojmů, kterými jsou penologie a penitenciaristika. Mapování jsem zaměřil na laickou i odbornou veřejnost. Obsahem diplomové práce je problematika trestu a trestání. Proto jsem část otázek věnoval i udělování odměn a trestů. Součástí výzkumu bylo i zjištění, zdali společnost dává přednost spíše represivnější formě výkonu trestu, nebo naopak jeho humánnější podobě. Hlavním cílem tohoto výzkumu pak bylo prokázat hypotézy, které jsem si k jeho vypracování stanovil a jsou uvedeny v kapitole č.5. Výzkumný vzorek jsem rozdělil na dvě skupiny osoby laickou a odbornou veřejnost. Jako metodu k získání informací, jsem si zvolil dotazníkové šetření. Každé skupině jsem položil 6 otázek. Do dotazníku jsem jako otázku č. 1 zakomponoval objasnění pojmů penologie

a penitenciariistika. Tyto pojmy nejsou ve společnosti příliš známé. Vyhodnocením výzkumu jsem došel k následujícímu závěru:

H1 - Domnívám se, že laická veřejnost nemá povědomost o pojmech jako je penologie a penitenciariistika – **hypotéza byla verifikována.**

H2 - Domnívám se, že užívání tělesných trestů není tak negativně hodnoceno, jak by se mohlo zdát – **hypotéza byla verifikována.**

H3 - Domnívám se, že zaměstnanci vězeňských zařízení postrádají kvalitnější opatření při udělování kázeňských trestů, případně trestů obecně – **hypotéza byla verifikována.**

Veřejnost nemá povědomost o pojmech jako je penologie a penitenciariistika, užívání tělesných trestů není tak negativně hodnoceno, zaměstnanci vězeňských zařízení postrádají kvalitnější opatření při udělování kázeňských trestů, případně trestů obecně. Tento výzkum by po vyhodnocení dat mohl být nápomocný při předávání informací nejen do širokého povědomí veřejnosti, ale i odbornému personálu, který si vybral jako svoji profesní dráhu práci s vězněnými osobami.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala problematikou, která není v podvědomí laické a odborné veřejnosti zcela známa. V této práci jsem se zabýval vztahem penologie a penitenciaristiky. Jedná se o dva pojmy, které se objevují ve vězeňství. Pojem penologie se vztahuje k trestu a jeho účinkům, penitenciaristika je spojována s osobami ve výkonu trestu. V práci jsem se věnoval pohledu na trest jako na jednu z výchovných metod a na aspekty související s pobytem ve věznicích.

V první kapitole jsem se věnoval problematice trestu. Zde jsem se zabýval kategoriemi trestů, druhy trestů, formy trestů a přiblížením pojmu penologie. Snažil jsem se vymezit základní témata týkající se penologie. V této kapitole jsem se také zabýval psychologickými a sociologickými aspekty trestu, osobností jedince a socializací. V této kapitole jsem se také zabýval dalším pojmem, který s penologií souvisí a to je prizonizace.

Druhá kapitola mé diplomové práce byla zaměřena na historii trestu a trestání, historii věznění ve světě a u nás. Trest a trestání měl v historii lidstva vždy odstrašující význam a byl brán jako represe. Je patrné, že tak jak se vyvíjí společnost, vyvíjí se i trestání a vězeňství, které prošlo svým vývojem. Pokud se zmiňuji o vývoji, tak tento trend je patrný dnes a denně a to především ve vztahu k dodržování lidských práv a dodržování Evropských vězeňských pravidel, kdy se předpokládá sladění vězeňských standardů mezi všemi členskými zeměmi Evropské unie.

Třetí kapitola byla zaměřena na problémy současného vězeňství. Dotkl jsem se problematiky psychotropních látek, zneužívání mobilních telefonů, korupce, přeplněnosti věznic a fluktuace zaměstnanců Vězeňské služby. Snažil jsem se také vysvětlit kategorie věznic. V ČR máme čtyři kategorie věznic. V této kapitole jsem se zabýval také specifickými problémy, které není v silách samotné Vězeňské služby řešit. Mnohdy se jedná o systémová řešení, která je nutno řešit legislativně. Z celkového pohledu se dá říci, že Vězeňská služba jako každá jiná organizace má i své specifické problémy.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na pojem penitenciaristika, penitenciární péče, programy zacházení, pracovní, vzdělávací, výchovné, náboženské a zájmové aktivity. Pobyt

jedince ve výkonu trestu je i velkou zkouškou jeho psychické odolnosti. Proto jsem se zabýval i problematikou penitenciárního poradenství. S tímto problémem úzce souvisí výše zmíněné programy zacházení. Tyto programy jsem rozdělil do několika základních skupin. Velkou úlohu mezi veškerými programy mají extramurální programy, které se zabývají posilováním sociálních vazeb ve vztahu mimo věznic.

Pátou kapitolou mé diplomové práce je empirický výzkum. Zde jsem se snažil zmapovat znalost pojmů penologie a penitenciaristika u laické i odborné veřejnosti. Hlavním cílem empirického výzkumu bylo potvrdit nebo vyvrátit pracovní hypotézy, které jsem si stanovil. Jako výzkumný vzorek byly osoby starší 18-ti let bez rozdílu pohlaví, 114 osob z laické veřejnosti a 70 osob z odborné veřejnosti /zaměstnanci Vězeňské služby/. Jako výzkumnou metodu jsem zvolil dotazníkové šetření. Vyhodnocením všech stanovených odpovědí se stanovené hypotézy potvrdily. Laická veřejnost nemá povědomost o pojmech výše uvedených, užívání tělesných trestů není vnímána negativně a zaměstnanci vězeňských zařízení postrádají kvalitnější opatření při udělování kázeňských trestů.

V diplomové práci jsem se věnoval vztahu penologie a penitenciaristiky a také jsem se snažil přiblížit širší souvislosti s danou problematikou. Jak již bylo řečeno v úvodu diplomové práce, penologie je věda, která se zabývá trestem a jeho účinkům obecně, druhý pojem je spojován s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Obě disciplíny jsou velice úzce spjaty, neboť se zabývají problematikou vězeňství. Obě tyto disciplíny mají vztah k sociální pedagogice. Sociální pedagogika je obor multidisciplinární. Stejně jako penologie či penitenciaristika se zabývá resocializací, výchovou a socializací.

Výsledky výzkumu lze doporučit jako vodítko k zamyšlení jak zkvalitnit, či rozšířit, interní školení pracovníků vězeňské služby. Nabízí se i možnost, ve vztahu k pojmům penologie a penitenciaristika využít možností, které nabízí interní časopis „České vězeňství“. V oblasti laické veřejnosti pak jednoznačně zvýšit informovanost a to zejména aktivní spoluprací vedení Generálního ředitelství Vězeňské služby s médii.

Diplomovou práci bude tedy možné využít pro studijní účely především příslušníků Vězeňské služby České republiky, kteří si tak budou moci rozšířit vědomosti o problematice penologie a penitenciaristiky. Dále ji bude možné využít pro studijní účely pro veškeré zájemce z řad osob zajímajících se o problematiku vězeňství, zejména pak těch, kteří akceptují její bezpečnostní rozměr. Diplomová práce by mohla sloužit odborné veřejnosti k prohloubení znalostí o problematice výkonu trestu odnětí svobody. Stejně tak by mohla sloužit i jako jistý informační zdroj pro laickou veřejnost, neboť jak

jsem již uvedl výše, správné znovu začlenění jedince do společnosti má velký význam nejen pro něj samotného, ale i pro celou společnost, a to především z hlediska její vlastní bezpečnosti.

Resumé

Diplomová práce na téma „Vztah penologie a penitenciaristiky“ se věnuje tématu, které není příliš frekventované. Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. První čtyři kapitoly tvoří teoretickou část, poslední pátá na empirickou část. První kapitola se týká penologií, psychologickým a sociologickým aspektem trestu, prizonizací a tresty. Jsou zde vymezeny základní pojmy vážící se k problematice penologie. Tato kapitola je zakončena dílčím závěrem s názorem, že pro většinu společnosti je penologie neznámá. Druhá kapitola se zabývá historií trestu a trestání, kdy je konstatováno, že i jako společnost se vyvíjí, vyvíjí se i trest a trestání. Třetí kapitola se zabývá problémy současného vězeňství. Závěrem této kapitoly je konstatováno, že největší problém je v přeplněnosti současných věznic, problém drog, telefonů, korupce a fluktuace. Čtvrtá kapitola se věnuje penitenciaristice a penitenciaristické péči. Pátá empirická část je částí výzkumnou. V této kapitole byly stanoveny hypotézy, stanoven výběrový vzorek a metoda. Výzkumný vzorek byl rozdělen na laickou veřejnost a odbornou veřejnost. Kapitola je uzavřena opět dílčím závěrem. Celá diplomová práce je uzavřena celkovým vyhodnocením neboli závěrem.

Anotace

Diplomová práce na téma „Vztah penologie a penitenciaristiky“ se zabývá problematikou vztahující se k trestu a jeho účinkům, a dále problematikou osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Diplomová práce vymezuje základní pojmy „penologie“, „penitenciaristika“, „penitenciární péče“, „prizonizace“. Dále se zabývá pohledem na trest jako na výchovnou metodu a na všechny aspekty, které s pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody souvisí. Věnuje se také problematice historie výkonu trestu a problematickými jevy současného vězeňství. Diplomová práce se také zabývá penitenciaristikou a penitenciárním poradenstvím o kterém není obecně povědomost. Prostřednictvím empirického výzkumu se bude věnovat vztahem veřejnosti k penologii a penitenciaristice.

Annotation:

The diploma's work is focused to relationship between penology and penitenciaristic, and next is focused to punishment , influences of imprisonment and problems of inmates. The diploma's work works with terms as penology, penitenciaristic, penitenciaristic care and imprisonment. It is talking about punishment as education method and problems with imprisonment. Part of my diploma's work is dedicated history of imprisonment and actually problems of prison in Czech republic. The diploma 's work is focused to terms (as penology and penitenciaristic) and these terms are not famous in our society. Part of my work is dedicated to research and topic is relationship of our society to terms penology and penitenciaristic.

Klíčová slova:

penologie, penitenciaristika, peniterciální péče, edukace, trest, výkon trestu, osobnost, socializace, resocializace, psychologie, převýchova, věznice, pachatel, Vězeňská služba, program zacházení, pedagog,

Keywords:

the penology, penitenciaristic, penitenciaristic care, education, punishment, imprisonment, personality, socialization, re-socialization, psychology, reeducation, prison, perpetrator, the Prison Service, treatment plan, pedagogist.

Použitá literatura

Knížní tituly:

- Coyle, A., *Řízení věznic v čase změn*, VS ČR, Praha, 2004, ISSN 1213-9297, str. 66-67
- Czapów, C., *Resocializační pedagogika*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 414 s.
- Černíková, V., Sedláček, V., *Základy penologie pro policisty*, Praha, PA ČR, 2002. ISBN 80-7251-104-1
- Čírtková, L., *Policejní psychologie*, Praha, Portál, ISBN 80-7178-931-3, 1999, 254 s.
- Fábry, A., *Úvod do penológie*. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006 - ISBN 80-89185-23-1
- Grigulevič, I.R., *Dějiny inkvizice*, Svoboda, Praha, 1973, str. 92-93, 387 s.
- Hála, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 183 s. ISBN 80-86708-05-5
- Kraus, B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha, Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3, str. 59-60, 216 s.
- Lata, J., *Účel a smysl trestu*, Praha, LexisNexis, 2007, ISBN 978-80-86920-24-5, 114 s.
- Lunde, P., *Organizovaný zločin*, Praha, Mladá Fronta, 2009, ISBN 978-80-204-1997-2, 200 s.
- Matějček, Z., *Po dobrém , nebo po zlém*, Portál, Praha, 1997, ISBN 80-85282-00-3, str. 25-26, 109 s.
- Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J., *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-210-1248-X
- Monestier, M., *Historie trestu smrti*, Rybka publishers, Praha, 1998, ISBN 80-86182-05-3, s. 375-390, 405 s.
- Nakonečný, M., *Úvod do psychologie*, Praha, Academia, 2003, ISBN 80-200-0993-0, s. 245, 507 s.
- Nakonečný, M., *Psychologie osobnosti*, Praha, Academica, 2009, ISBN 978-80-200-1680-5, 620 s.
- Pávková, J., *Pedagogika volného času*, Praha, Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 221 s.
- Praško, J., *Poruchy osobnosti*, Praha, Portál, 2003, ISBN 80-7178-737-X, 359 s.
- Průcha, J., *Moderní pedagogika*, Praha, Portál, 2005, ISBN 80-7367-047-X, 481 s.

- Říčan, P., *Psychologie osobnosti*, Praha, Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1174-4, s. 11-13, 196 s.
- Sekot, A., *Úvod do sociologie*, Brno, Paido, 2002, ISBN 80-7315-021-2, s. 26
- Schelleová, I., Schelle, K., a spol., *Soudnictví, historie, současnost a perspektivy*, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 45
- Sochůrek, J., *Úvod do základů psychologie penologie, a viktimologie*, učební texty, Stráž pod Ralskem, 2009, s. 81
- Šindelář, B., *Hon na čarodějnice*, Svoboda, Praha, 1986, s. 22-23, 253 s.
- Uhlík, J., *Historie vězeňství a vězeňství v Čechách*, Praha, 2006, s. 9
- Vágnerová, M., *Vývojová psychologie pro obor penitenciární péče*, Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2008, ISBN 978-80-7372-307-1, 124 s.
- Waller, M., *Absolutní trest*, Ostrava, Domino, 2006, ISBN 80-7303-310-0, 407 s.

Periodika:

- Blanda, R., *Odstraní elektronické náramky přeplněnost českých věznic*, České vězeňství, 1/2010, Praha, ISSN 1213-9297 s.16-17,
- Hodná, E., *Nový vzdělávací program pro odsouzené*, České vězeňství, 2/2011, Praha, ISSN 1213-9297, str. 26
- Haluzová, S., *Zabezpečovací detence se plánovala desítky let*, České vězeňství 1/2009, ISSN 1213-9297
- Januš, J., *Časopis Historie*, RF-Hobby, Praha, 2008, ISSN 1803-0440, str. 38-41
- Jiříčka, V., *S kým zacházet a jak*, České vězeňství, 2/2011, Praha, ISSN 1213-9297, str. 14
- Lorenzová, P., *Získej zaměstnání v Horním Slavkově*, České vězeňství, 1/2010, Praha, ISSN 1213-9297, str. 8
- Meclová, K., *Rozvoj vězeňského systému v České republice*, Sborník z konference „Evropské vězeňské systémy minulosti – přítomnost – budoucnost“, Kroměříž: Generální ředitelství VS ČR, 2002, str. 30
- České vězeňství, *Co zmůžou programy zacházení*, redakce, 2/2011, Praha, ISSN 1213-9297, str. 12-13,22
- České vězeňství, *Co je domácí vězení*,1/2010, Praha, ISSN 1213-9297, str. 18
- České vězeňství, *Nový trestní zákonák moderní trestní kodex*, 1/2009, Praha, ISSN 1213-9297 s. 26-27

Interní předpisy VS ČR – pilotní projekt VS ČR + odborní zaměstnanci Věznice Kuřim Organizovaný zločin, Informační materiál, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2003, VS ČR, Praha, 2003, ISBN 80-239-0359-4, s. 21

Sbírka zákonů, zákon č. 169/1999 Sb., O výkonu trestu odnětí svobody, s. 282-283

Sbírka zákonů, zákon č. 129/2008., O výkonu zabezpečovací detence

Sbírka zákonů, zákon č. 141/1961 Sb., O trestním řízení soudním (trestní řád)

Sbírka zákonů, zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.

Výroční zpráva VS ČR, 2010, s. 23

Internetové odkazy:

http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopis/kriminalistika/2004/0403/karabec_info.html

http://cs.wikipedia.org/wiki/Skupinov%C3%A1_dynamika

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Penologie>

<http://cz.wikipedia.org/wiki/Ord%C3%A1>

<http://hrdelnopravo.webdone.cz/tortura-muceni/>

http://iuricictum.pecina.cz/w/Chammurabiho_z%C3%A1kon%C3%ADk

<http://tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/dozivoti-a-emoce-u-soudu-s-pedofilnim-vrahem-novakem-video-html>

<http://www.kdojsem.estranky.cz/clanky/penologie-2011-2012.html>

<http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/vykon-vezenstvi-16/jake-jsou-moznosti-veznenych-telefonovat-6120>

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224/>

<http://www.novinky.cz/krimi/256582-vezen-v-rynovicich-si-mel-kupovat-vyhody-od-vychovatelu-policie-je-obvinila.html>

<http://www.vscr.cz/veznice-kynspark-78/aktualitky-straz-291/program-zzz-je-dostupnejsi-dalsim-odsouzenym>

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

